

Deuteronomy

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Moses (mu mid mapto' ya hi Joshua di nangitudo' hi negpongan nan chapter hi aat di natayan Moses).

Hay Nangitud'an da Moses eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibag: hay miyadwan uldin. Nidat hinan Hudyuy Uldin Apo Dios hinan Liblu an Exodus, ya mapidwah nan Liblu an Deuteronomy ti nun'atoy nan tatagun nanggol hinan nahhun an Uldin. Ya gapu ta magadyuh di atayan Moses at penhod Moses an ipidwan mangulgud hinan Uldin Apo Dios ay didan matagu ta adida ahan al'alliwan.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin 1250 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay ma'ahhapul an aton nan Hudyu ta adida mamolta.

Hay Outline ten Liblu:

Hay NAHHUN an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (1:1—4:43)

Hay MIYADWAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (4:44—26:19)

Hay MIYATLUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:1-8)

Hay MIYAPAT an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:9-10)

Hay MIYALEMAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (27:11—28:68)

Hay MIYONOM an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (29:1—30:20)

Hay MIYAPITUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:1-6)

Hay MIYAWALUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:7-8) — hi Joshua di intudtuduwana

Hay MIYAHYAM an mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:10-13)

Hay MIYAPULUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:23) — hi Joshua di intudtuduwana

Hay MIYAPULU TA OHAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:24-29) — nan papadiy intudtuduwana

Hay MIYAPULU TA DUWAN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (31:30—32:47)

Hay MIYAPULU TA TULUN mensahen Moses an intudunah nan Hudyu ya un matoy (33:1—34:12).

¹ Hiyatuy nitudo' an inalin Moses hinan holag Israel hidin wadandah nan Mapulun an Arabah an neheggon hinan Wangwang an Jordan hi buhu'an di algaw ya hinan appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an wah pangngelnad Suph an numbabattanan ad Paran, ya ad

Tophel, ya ad Laban, ya ad Hazeroth, ya ad Dizahab hinan pangngelna. ² Mu hay inadagwinah un dalanon hi pange'wan hinan dudunduntug hinan babluy ad Edom ya himpulu ta ohay algaw an mete"ah nan Duntug an Horeb* ta nangamung hi ad Kadesh Barnea hi un mid humaliwa.

³ Ya nan hopap di algaw hinan miyapulu ta ohay bulan hinan miyanapat an tawon hi nalpahan di nakakandad Egypt† ya himmapit hi Moses hinan holag Israel ta ipa'innilanan amin nan aat di immandal Apo Dios ay dida. ⁴ Hay na'atan hatu ya din nalpahan di namatayandan Sihon an alin nan holag Amor an nunhituh nan babluy ad Heshbon ya din namatayandad Edrei ay Og an alid Bashan an nangipapto' hinan siudad ad Ashtaroth.

⁵ Ya hidin wadandah nan babluy ad Moab an neheggon hinan Wangwang an Jordan di nangete"an Moses an nangulgud hinan aat di Uldin Apo Dios an alyonay:‡

⁶ “Hay wadan tu'uh nan Duntug an Horeb ya inalin Apo Dios di, Nadnoy di nunhituwanyun ten duntug. ⁷ At mala"uy ayu ta umuy ayuh nan dudunduntug hinan babluy nan holag Amor, ya an amin nan abablubabluy hinan neheggon hi Mapulun an Arabah, ya an amin nan aduntuduntug ya nan nundotal, ya ad Negev, ya nan pingit di Baybay an Mediterranean, ya nan lutan

---

* **1:2** Unu Duntug an Sinai. † **1:3** Unu Shebat 1, 1406 B.C. Hiyah ne January-February hinan calendar tu'u. ‡ **1:5** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun nahayhaynod an mensahen Moses, ya hete ya te"an di hopap di mensahena (Deut. 1:1-4:40).

di iCanaan, ya ad Lebanon ta nangamung hinan way ongol an Wangwang an Euphrates. ⁸ Ya idat'un amin hanan luta an hiyanay intulag'uh din a'apuyu an da Abraham,§ ya hi Isaac,* ya hi Jacob† hi boltanonyun holagda ya ta"on nan holagyu goh. At umuy ayu ta hiyay iwa'atanyuh punhituwanyu ta hakuponyu!”

Hay Namto'an Moses hi Mumpapto'

⁹ Ya inalin Moses hinan tataguy, “Hidin wadan tu'uh nan Duntug an Horeb ya inali' ay da'yun mid olog'un mangipapto' ay da'yuh unna' oh'ohha. ¹⁰ Ti impado'ol Apo Dios di holagyu ta ad ugwan ya hay ado'olyu ya umat hinan ado'ol di bittuan ad daya. ¹¹ At hay maphod ya hi Apo Dios an dayawon din o'ommodyu ya pa'addo'lonay holagyun adi ma'yap, ya wagahan da'yu ti hiyah ne din intulagnah atona. ¹² Mu hay ato' mah ti unna' oh'ohha, ya do'ol ayu, at adi' abalanan an mangipanuh hi un ayu munhohongngel, ya umat hinan way diklamuyu? ¹³ At hay mah mahapul ya pot'onnyu nan nala'eng, ya nan nanomnoman, ya nan maphod di pangatnan tatagun malpun da'yun ahimpahimpangapu ta diday idata' hi haaddan mangipanuh ay da'yu.

¹⁴ At inyabulutyu ti inaliyuy, Hiyah ne maphod hi ma'at!

¹⁵ At hiyaat un'u inabulut hanan pento'yu an ap'apuyun ahimpahimpangapu an didanay nun'ala'eng an tatagu, ya maphod di pangatda,

---

§ 1:8 Gen. 15:18-21. * 1:8 Gen. 26:2-4. † 1:8 Gen. 35:11-12.

ya diday nangiyokoda' an mangipanuh an manumalyan da'yu. At nan udumna ya ipapto'day hinlibuh tatagu, ya nan udumna ya un hinggahut di ipapto'da, ya un nabongleh udum, ya un himpuluy ipapto' di udumna.

¹⁶ Ya din nangabuluta' hinan pento'yu ya inayun'un tinugun dida an inali' di, Ihamadyun donglon nan diklamun iyalin nan tatagun da'yu, ya mahapul an ihamadyuy panumalyayuh nan midiklamu ta ta'on un nan tataguh nan babluyyu unu nan bunag an ni'babluy ay da'yu. ¹⁷ Ti adi maphod hi unyu ipangngel di pamanuhyuh nan ohan tagu ti mahapul an mapapaddung di pamanuhyuh nan nawotwot unu adangyan, ya donglonyuy alyonda, ya adi ayu tuma'ot hi alyon di taguh nan pamanuhyu ti henen impanuhyun nepto' ya hi Apo Dios di nalpuwana. Mu gulat ta way na'alligat hinan midiklamu ta mid ologyun mangipanuh ya inyaliyun ha'in ta ipanuh'u. ¹⁸ Ya ina'alli' goh ay da'yu nan udumnah nan numbino'ob'on hi atonyu.”

*Hay Nahnagan nan Munhi'im an Nalpu
Kadesh Barnea
(Num. 13:1-25)*

¹⁹ Ya inalin goh Moses di, “At inunud tu'u nan immandal Apu tu'un hi Apo Dios, at tinaynan tu'u nan Duntug an Horeb ta dinalan tu'u nan damuna ya atata'ot an owon hinan mapulun an tinnig tu'un nange'wan tu'uh nan dalan an miyuy hinan dudunduntug di babluy nan holag Amor. Ya la'tot ya dimmatong tu'ud Kadesh Barnea. ²⁰ Ya inali'

ay da'yuy, Nidatong tu'u mahkay hitun dudunduntug an babluy nan holag Amor an hiyah te idat Apo tu'un hi Apo Dios ay ditu'u! ²¹ Hiyah te nan lutan indat Apo Dios ta hakuponyu, at umuy ayu ta pot'onyu nan pohdonyuh ihinan ti hiyah ne intulag Apo Dios an dinayaw din o'ommodyuh idatnan da'yu!‡ At adi ayu tuma'ot, ya adi ayu munlungdaya!

²² Mu immali ayun ha"in, ya inaliyuy, Honogon tu'uh mahhun nan udum an linala'i ta umuyda wanwanon nan luta ta innilaonday aatna ta diday mangituduh maphod hi dalan hi pange'wan tu'u ya hay babluy hi dumatngan tu'u. ²³ Ya maphod henen imbagayuh aton tu'u, at pento"uy himpulu ta duwah nan linala'in nalpuh nan hinohhah nan himpangapu. ²⁴ At impadehda ta nunti'iddah nan dudunduntug eden babluy ta nangamung unda nidatong hinan Hadog an Eshkol, ya winanwanday aatna. ²⁵ Ya unat goh numbangngadda ya waday inyalidah ma'an an bunga ti do'ol di inah'upandah di. Ya inulgudday aat nan tinigdan alyonday, Nan lutan idat Apo Dios ya ma"aphod an malumong!"

*Hay Aggy Immunudan nan Tatagun Apo Dios
(Num. 13:26—14:25)*

²⁶ Ya inalin goh Moses di, “Mu da'yu§ ya aggyuyu inunud nan immandal Apo Dios ti aggyuyu

---

‡ **1:21** Ex. 3:8, 17; 4:30. § **1:26** Hay pohdonan hapiton ya da'yun nasyon an holag Israel ti immannung an hay o'ommodday aggyu nangunud ay Apo Dios an bo'on dida ti ungungada pay hidin numbaholan nan o'ommodda. Mu iniddum Moses didah nan numbaholan nan o'ommodda ti holagda tuwali.

penhod an umuy enen luta. ²⁷ Ya un ayuat goh ahi'u'ulu' hinan nungkampuanyun alyonyuy, Adi ditu'u pohdon ay Apo Dios! Hiyanan un ditu'u enekak ad Egypt ta inyali ditu'uh tu an ipapatoy hinan holag Amor! ²⁸ Hay aton tu'un umuy hidi? Tuma'ot tu'un umuy ti hay inulgud nan linala'in nahnag ya alyonday, Nan tataguh di ya ma'abbi'ahda, ya atata'angda ya un ditu'u! Ya nan siudad an numbabluyanda ya ata'nang an nitu'dul ad daya nan nunlene'woh an allupna! Ya wada goh di tinnigdah nan hihigante an holag Anak!

²⁹ Mu inali' ay da'yuy, Adi ayu wumigwig hi ta'otyun danen tatagu! ³⁰ Ti hi Apo Dios an mangipangpangulun da'yu ya Hiyay mangubat hinan binuhul tu'u, an umat hidin tinnigyun inatnan namaliw ay ditu'ud Egypt! ³¹ Ya Hiya goh di inatnan ditu'uh nan mapulun ti titinnigyuy inat Apo Dios an nanalimun ay ditu'u ta nangamung un ditu'u indatong eten lugal, an umat hinan aton di omod an lala'in mangibayagtutuh nan imbaluyna. ³² Mu ta'on unna inat hatun ditu'u ya agguyyu damdama kinulug hi Apo Dios ³³ an ta'on un ditu'u impangpang'u ta inyuy ditu'uh nan maphod an pungkampuan tu'u! Ya nan mahdom ya waday ongol an mabnang an apuy an manilag hinan owon tu'u, ya nan mapatal ya wada goh di ma'ugtul an bunut hi nunlidum ay ditu'u!"

*Hay Pummoltaan Apo Dios hinan Holag Israel
(Num. 14:26-45; 20:1-13)*

³⁴ Ya inalin goh Moses di, “Hi Apo Dios ya dengngolnay umamuyanyu, at bimmungot, ya inhapatanan alyonay, ³⁵ Immannung ahan an ta"on un oha ay daten linala'in nappuhin holag ad ugwan ya mi'id umatam hinan malumong an lutan intulag'uh idat'uh nan a'apuyu! ³⁶ Mu hay umatam ya ammunah Caleb an imbaluy Jephunneh* ti hiya ya aggyu nunduwaduwah aat di pangunudanan Ha"in. At hiya ya nan holagnay pangidata' hinan luta an winanwana'. ³⁷ Ya da'yuy dimmalt hi bimmungtan goh Apo Dios ay ha"in ti inalinay, Ta"on un he"a, Moses, ya adi'a goh umatam enen luta!† ³⁸ Mu nan bumadang ay he"a an hi Joshua an imbaluy Nun di umatam hidi, at tugunom hiya ti hiyay mangipanguluh nan holag Israel, at diday mamnoh hinan luta. ³⁹ Ya din inaliyun inung'ungungnga an pundapapdah nan gubat ya nan imbabaluyyun mid iniladan mangimmatun hinan maphod unu nappuhi ya diday umatam enen luta, at diday pangidata' ti diday mamnoh enen luta. ⁴⁰ Mu da'yun tatagu ya mumbanggad ayuh nan mapulun ta unudonyu nan dalan an miyuy hinan Mumbolah an Baybay!‡

⁴¹ Mu hay nambalyu ya inaliyun ha"in di, Numbahol amin Apo Dios, at muntutuyu ami! At ad ugwan ya abulutonmin umuy mi'gubat ta ma'at din immandal Apo Dios! At an amin ayu

---

* **1:36** Anaad ta aggyu iniddum Moses hi Joshua an imbaluy Nun hinan hinapitna ti immannung an ni'yatam goh ay Caleb? Mu aggyu inaliwan Moses hi Joshua ti magadyuh di panapitanah aatna (verse 38). † **1:37** Nan nibaag hinan verses 34-36 ya waday tulumpulu ta walun tawon hi naluh ya un ma'at nan nibaag hinan verse 37. ‡ **1:40** Unu Red Sea.

ya indadaanyun amin din mahapulyun immuy ni'gubat, ya ente"ayun nunti'id hinan dudunduntug.

⁴² Mu inalin Apo Dios ay ha"in di, Padanam dida ta adida munti'id an umuy mi'gubat ti adia' mitnud ay dida, at abakon nan pi'buhulda dida.

⁴³ Ya imbaag'un amin ay da'yu nan inalin Apo Dios, mu agguyyu ahan dengngol an namamah nan agguyyu nangunudan ay Apo Dios, ti nonong ya impadehyun nunti'id hinan dudunduntug enen babluy. ⁴⁴ At numpangabuhu'da nan holag Amor an nunhituh nan dudunduntug, ya ginubat da'yu, ya umatdah iyu'an an numpudug da'yu, ya numpatoy da'yun mete"ad Seir ta nangamung ad Hormah. ⁴⁵ Ya unat goh immanamut ayuh nalpahan nen na'at ya kimmila ayun numpabadang ay Apo Dios, mu agguyna inabulut nan inaliyu. ⁴⁶ At hiyaat un ayu nabayag an nihihinnad Kadesh."

2

Nan Tawon an Wadan nan Holag Israel hinan Mapulun

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "At numbangngad tu'u, ya dinalan tu'u nan mapulun ta engganah un tu'u ene'wah nan dalan an mipluy hinan Mumbolah an Baybay* ti hiyah ne din inalin Apo Dios ay ha"in hi aton tu'u. Ya do'ol di tawon hi himmanagwangan tu'un limmane'le'od hinan dudunduntug ad Seir.

---

* **2:1** Unu Red Sea.

2 At la'tot ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
 3 Ten do'ol di tawon hi himmanagwanganyuh
 tun dudunduntug,† at ibangngadyun ipluy ta hay
 immapit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di
 algaw di unudonyu. 4 At padanam nan tatagu
 ta alyom ay diday, Ten magadyuh an ihawang
 tu'uh nan babluy nan matmata'ot an i'Edom an
 tutulangu an holag Esau an nunhitud Seir. Ya
 tuma'otdan da'yu, mu ta"on ya enemayaanu.
 5 Ya adiyu ahan gubaton dida ti adi' idat ay da'yu
 nan lutada an ta"on ah itang. Ti Ha"in di nangidat
 hinan dudunduntug an babluy an ad Seir hinan
 a'ap'apun Esau ta banohda. 6 At un ayu luma'un
 didah ma'an hi ononyu ya danum hi inumonyu.
 7 Ya nomnomnomon tu'u an hi Apo Dios ya
 winagahan ditu'un amin hinan ina'inat tu'u, ya
 hinalimunan ditu'uh din dimmaladalan an tu'uh
 nan ambilog an mapulun, ya wagwadan ditu'uh
 Apo Dios eten napat di tawon, at gintudnan amin
 di mahapul tu'u.

8 At un tu'u tuwali ene'wah nan babluy nan tu-
 tulang tu'un holag Esau an numpunhitud Seir, ya
 innaynayun tu'un nundalan ta inu'unud tu'u nan
 miyuy ad Arabah, ya linauhan tu'u nan babluy ad
 Elath ya ad Ezion Geber, ya inhingngi tu'uh nan
 owon an mipluy ad Moab ta hidiy nange'wan tu'u.

9 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, Adiyu aton
 di logom hinan tatagun iMoab an holag Lot. Hay
 maphod ya adiyu gubaton dida ti diday nangi-
 data' hinan babluy an ad Ar, ya adi' damdama
 idat ay da'yu nan lutadan ta"on ah itang.

---

† 2:3 Hay uyap di tawonda ya tulumpulu ta han walu (verse 14).
 At 1406 B.C. eden timpu.

¹⁰ Ya hay nunhituh dih din hopapna ya nan tatagun ma'alih Emim. Ya danen tatagu ya mun'abi'ahda, ya do'olda, ya atata'ngandan uhig di higante an umat hinan holag Anak. ¹¹ Ya umatdah nan hihigante an holag Anak goh, mu hay pungngadan nan iMoab ay dida ya Emim. ¹² Hidin hopapna ya ad Seir di nunhituwan nan holag Hor, mu un inameh nan holag Esau, ya numpakakda dida, ya numpa"ida nan baluyda ta diday nihukat an nunhituh di. Ya umat goh hinay aton tu'un holag Israel hinan lutan indat Apo Dios ay ditu'u!

¹³ Ya inalin goh Apo Dios di, Umuy ayu, ya ene'wayuh nan Hadog an Zered. ¹⁴ Ya heden algaw ya hiyah ne miyatulumpulu ta walun tawon hi naluh hidin nakakan tu'ud Kadesh Barnea ya un tu'u e'wah nan Hadog an Zered. Ya hadin nun'apala"uh an tawon ya an amin din linala'in ni'gubat ya nun'atoyda ti hiyah ne tuwali din inhapatan Apo Dios hi ma'at ay dida. ¹⁵ Ti aggyu binadangan Apo Dios dida, at hiyanan numpatoyna dida ta engganah unda na'amin an na'ubah ti dumalat nan aggyuda nangunudan ay Apo Dios.

¹⁶ Ya unat goh na'unghiw din angunuh an tagun mi'gubat an natoy ¹⁷ ya inalin Apo Dios ay ha"i di, ¹⁸ Ad ugwan mahkay ya mabalin an umuy ayu ta e'wayuh nan babluy ad Ar an hakup ad Moab. ¹⁹ Ya wa ay ta nidadong ayuh nan lutan di holag Ammon an diday nalpuh nan holag Lot ya adiyu ta'ta'ton dida unu gubaton. Ti ta"on ahan un ah itang an luta ya adi' ahan idat ay da'yu nan lutan di holag Ammon ti indat'uh nen luta ta boltan nan

holag Lot.

²⁰ Ya henen luta ya ma'alín lutan nan hihigante ti diday nunhituh di tuwali, mu hay pungngadan nan holag Ammon ay dida ya Zamzummim. ²¹ Ya danen tatagu ya atata'ngandan umatdah nan holag Anak. Ya nidugah an do'olda ahan, ya mun'abi'ahda goh. Mu nun'ipapatoy Apo Dios didah nan holag Ammon ta dida mahkay di nihukat an numpunhituh di. ²² Ya umat goh hinay inat Apo Dios an namadang hinan i'Edom an nalpuh holag Esau ti numpatoyda nan tatagun holag Hor ta diday nihukat an nunhituh nan luta ta engganad ugwan. ²³ Ya umat goh hinay na'at hinan tatagun holag Av an nunhituh nan bababbabluy ta engganad Gaza an numpatoy nan tatagun nalpud Caphtor[‡] ti dumalat hinan badang Apo Dios ya inubahna, at diday nihukat an numpunhituh nan lutada.

²⁴ Ya inalin goh Apo Dios di, Mala"uy ayu ta inaynayyunun umuy ya bad'angonyu nan Wangwang an Arnon. Ya umuyyu gubaton hi Sihon an alih ad Heshbon an ohan holag Amor, at pangabako' da'yu ta da'yuy mihukat hinan lutan numbabluyanda. ²⁵ Ya mete"ad ugwan an algaw ya lumuwo' di ta'ot an amin nan tataguh tun alutaluta ta an amin nan mangngol hi aatyun holag Israel ya wumogwogdah ta'otdan da'yu."

*Hay Nangabakan nan Holag Israel hinan Alin hi Sihon
(Num. 21:21-31)*

[‡] **2:23** Unu nalpud Crete.

²⁶ Ya inalin goh Moses di, “Ya hidin wadan tu'uh nan mapulun ad Kedemoth ya wadaday hennag'u ta umuyda alyon ay Sihon ad Heshbon nan pangal'alu"u ta alyondan hiyay, ²⁷ Iyabulutmu ay ni' ta e'wamih nan babluyyu, ya nan kulhay§ u'unudonmi, ya adimi e'wah nan miyuy hinan numpinanggel an dalan. ²⁸ Ya bayadanmi nan ma'an an idatyuh ononmi ya nan danum an idatyuh inumonmi ti hay pohdonmi ya anggay ya nan pange'wanmih nan babluyyu. ²⁹ An umat hi inat nan holag Esau an nunhitud Seir ya nan iMoab an nunhitud Ar an inabulutday pange'wanmih nan babluyda* ta nangamung unmi bad'angon nan Wangwang an Jordan ta umuy amih nan lutan inalin Apo Dios hi idatnan da'mi.

³⁰ Mu hi Sihon an alid Heshbon ya agguyna inabulut di pange'wan tu'uh nan babluyda. Ti impahelot Apo Dios di nomnomna, at hiyaat un ngumhay ta omod un hiyay dumalat hi pangabakan tu'un hiya an hiyah ne na'at ad ugan.

³¹ Ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, Tigonyun impa'abak'un da'yu han Alin hi Sihon, at hinakupyu nan lutana ta bagiyu. ³² Ti unnaat goh initnud nan tindaluna ta immalidan nangubat ay da'yuh nan babluy ad Jahaz ³³ ya Ha'in an

---

§ 2:27 Hay ngadan ten kulha ya Kulhan di Ali (Num. 21:22). Bahaom nan footnote di Num. 20:17 ta innilaom di udumanan aatna. * 2:29 Gapu ta agguy inabulut nan holag Esau hi nange'wandah nan babluyda an nibaag hinan Num. 20:14-21 mu itudun ten verse an inabulutda at kulugon tu'un waday duwan na'atana.

hi Apo Dios di bimmadang ta nangabak ayu, at pinatoyyu hiya, ya ta'on nan imbabaluyna, ya an amin nan tataguna. ³⁴ Ya heden nunggugubatanyu ya inabakyu dida, at numpa"iyun amin nan babluyda, ya numpatoyyun amin nan linala'i ya nan binabai, ya ta'on nan ung'ungungnga, at mi'id ah na'angang hi matagu. ³⁵ At innalyun amin nan a'animalda, ya hinamhamyu nan gina'un nan numbabluyanda. ³⁶ Ya Ha"in an hi Apo Dios di namadang ay da'yu ta inabakyu nan nahayhaynod an babluy an mete"ad Aroer an babluy hinan pingit di Wangwang an Arnon, ya niddum nan siudad hinan gagwan nen nundotal an luta ta engganad Gilead. Ya mi'id ah ohah nan mabibi'ah an siudad hi agguyyu inameh. ³⁷ Mu agguay ayu immuy hinan hakup nan babluy nan holag Ammon, ya nan lutah nan pingit di Wangwang an Jabbok, ya nan abablubabluy hinan dudunduntug, unu hinan udumnan lutan inali' an Dios hi adiyu ayan."

3

Hay Nangabakan nan Holag Israel hinan Alin hi Og
(Num. 21:32-35)

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Hay nehnod hi inat tu'u ya inhingngi tu'uh nan miyuy hinan lutad Bashan. Ya nan alih di an hi Og ya initnudnan amin nan tindaluna ta immalidan nanamun nangubat ay ditu'uh nan lutad Edrei. ² Mu inalin Apo Dios ay ha"in di, Adi ayu tuma'ot ay Og! Ti ipa'abak'u hiyan da'yu an middum an

amin nan tataguna ya an amin nan lutana. Ya atonyu ay dida goh din inatyun nangabak ay da Sihon an alin nan holag Amor ad Heshbon.

³ At hi Apo Dios ya impa'abaknan ditu'u nan Alin hi Og ad Bashan ya nan tataguna, at numpatoy tu'u didan amin an mi'id ah na'angang hi matagu. ⁴ Ya hinakup tu'un amin nan nanom an siudad hi ad Argob an hakup ad Bashan an numpapto'an Og ad Bashan. ⁵ Ya danen siudad ya nun'ihamad di allupda an atata'nang, ya ta'on nan pantawda ya ata'nang goh, ya gumo' di da'igda, ya do'ol goh an babluy di agguy na'allup. ⁶ Ya numpa'i tu'un amin nan siudad, ya numpatoy tu'un amin nan tataguh di an linala'i, ya binabai, ya nan ung'ungungnga an umat hidin inat tu'u ay Sihon an alid Heshbon. ⁷ Ya hinamham tu'un amin nan wah siudad, ya an amin nan a'animalda ya innal tu'u.

⁸ Ya heden gutud di na'atana ya penloh tu'uh nan duwan alin di holag Amor nan luta an niyap-pit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan an mete"ah nan Wangwang an Arnon ta nangamung hinan Duntug an Hermon. ⁹ Ya hay pungngadan nan iSidon ay nen duntug ya Duntug an Sirion, ya hay pungngadan nan holag Amor ya Duntug an Senir. ¹⁰ Ya penloh tu'un amin nan babluy an hakup Og an alih did Bashan an nan siudad hinan way nundotal an luta, ya an amin nan lutad Gilead, ya ad Bashan ta nangamung hinan siudad ad Salekah ya ad Edrei. ¹¹ Ya nan Alin hi Og di angunuh an holag din hihigante

an holag Repha, ya hay niyammah kamana* ya gumo', ya hay lukud di inabellogna ya onom di umpi, ya hay lukud di inadu"oyna ya nahuluk hi himpulu ta tuluy umpi. Ya ta"on ad ugwan ya i"ihnah nen kamanah did Rabbah† hinan siudad di holag Ammon."

Nan Himpangapun Nunhituh Appit di Buhu'an di Algaw hinan Wangwang an Jordan

(Num. 32:1-42)

¹² Ya inalin goh Moses di, "Ya danen penloh tu'un luta an mete"ah nan siudad hi ad Aroer an hakup nan Wangwang an Arnon an middum goh nan dudunduntug an babluy ad Gilead, ya an amin nan munisipyuh di ya indat'uh nan holag Reuben ya holag Gad. ¹³ Ya nan na'angang an lutad Gilead ya ad Bashan an din numpapto'an Og hidin hopapna ya impiyapong'uh nan godwan di holag Manasseh. Ya an amin nan na'angang an babluy ad Bashan ya hiyah de babluy ad Argob an lutan nan hihigante an holag Repha. ¹⁴ Nan ohan holag Manasseh an hi Jair di nanakup hi an amin an babluy ad Argob an mete"ad Bashan ta nangamung hinan igad nan babluy nan holag Geshur ya holag Maacath. Ya impingadana nan ngadanah nan babluyna an Havvoth Jair‡ at hiyah ne ngadanah engganad ugwan. ¹⁵ Ya hay nanakup hinan babluy ad Gilead ya nan holag Makir an holag goh Manasseh. ¹⁶ Ya hay

---

* **3:11** Hay kulugon nan udum hi aat ten kamana ya lunguna ti hiyah ne olo'an nan natoy. † **3:11** Hiyah ne nabayag an ngadan nan kapitulyud ugwan nan Kingdom of Jordan. ‡ **3:14** Hay pohdonan ibaga ya *nan numbino'ob'on an babluy Jair*.

indat'u goh hinan holag Reuben ya nan holag Gad ya nan lutan mete"ad Gilead ta engganah nan Wangwang an Arnon (ya nan godwan di wangwang di igadna) ta engganah nan Wangwang an Jabbok an hiyah ne igad di hakup nan holag Ammon. ¹⁷ Ya niddum hinan lutada nan Mapulun an Arabah, ya umatam an megpong hinan Wangwang an Jordan ta engganah nan Lobong an Kinnereth§ ta engganah un miyatam hinan ma'alih Baybay an Arabah (unu nan Ma'ahin an Baybay*) hinan puun di Duntug an Pisgah hi appit di buhu'an di algaw.

¹⁸ Ya inali' goh ay da'yuy, Indat Apo Dios daten luta ay da'yu ta banohyu. Mu mahapul an, an amin nan tindaluyu ya bumad'angdah nan Wangwang an Jordan ta badanganda nan linala'in holag Israel an manakup hi dammangna. ¹⁹ Mu adi mi'yuy nan a'ahawayu, ya imbabaluyyu, ya nan a'animalyu ta mataynandah nan siudad an indat'uh punhituwanyu. ²⁰ At badanganyu nan ibbayun holag Israel ta nangamung un da'yu pangabakon ay Apo Dios ta hakuponyu nan lutan idatnan dida an wah appit di alimuhan nan algaw hinan Wangwang an Jordan. Ya awni ta mid al'alín didah nan punhituwanda an umat hinan na'at ay da'yu ya un ayu mahkay mumbangngad hinan lutan indat'un da'yu ta banohyu.

²¹ Ya heden gutudna ya inali' ay Joshua di, Tinnigmun amin nan inat Apo Dios hinan duwan ali an da Sihon ay Og. At umat goh hinay atonah an amin hinan a'alih nan pumpapto'andah

---

§ 3:17 Unu Lobong an Galilee. * 3:17 Unu nan Dead Sea.

lauhanyuh nan ayanyu. ²² Ya adi ayu tuma'ot ay dida ti hi Apo Dios ya badangan da'yun mi'gubat, at mangabak ayu!”

Hay Adi Iyabulutan Moses an Umatam ad Canaan

(Num. 20:1-13; 27:12-23)

²³ Ya inalin goh Moses di, “Ya heden timpu ya inyal'alu"un nunluwalun Apo Dios an inali' di, ²⁴ Apo Dios an na'abbagbagtun dayawonmi, ya tene"am an impattig ay ha"in an baalmu nan nunheglan abalinam ya nan amabi'ahmu ti an amin nan wad abuniyan ya wah tun luta ya mi'id ah mabalin hi mangat hinan inatmu! ²⁵ Abulutom ni', Apu, ta mi'bad'anga' hinan Wangwang an Jordan ti pohdo' an tigon nan malumong an lutah dammangna, ya nan ma"aphod an dudunduntug enen babluy, ya nan babluy ad Lebanon!

²⁶ Mu da'yun tataguy dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay ha"in ta omod unna adi donglon nan iyal'alu"un Hiya! Ya unnaat goh inalinan ha"in di, Ammuna, ya adim ipidwan ibaga nan inalim! ²⁷ At umuy'ah nan tulid di Duntug an Pisgah, ya inamangmu nan nunlene'woh. Ya ihamadmu an pa'atiggon nan luta ti adi'a mabalin an mi'bad'ang eten Wangwang an Jordan! ²⁸ At pot'om hi Joshua, ya tugunom hiya, ya ipabi'ahmuy nomnomna ti hiyay mihukat ay he"an mangipangpanguluh nan tatagu ta bumadang ay dida ta engganah unda bonhon hi awni.

²⁹ At nataynan ami ta nihina amih nan nundotal an potto' nan munisipyu an ad Beth Peor.”

4

Hay Nangal'alu'an Moses hinan Holag Israel ta Un'unnudda

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Da'yun holag Israel, donglonyu nan aat nan udumnan Uldin, ya unudonyun amin nan itudu' ay da'yu! Ti unudonyu ay at matagu ayu, ya da'yuy umuy ta hakuponyu nan lutan idat Apo Dios an din Dios din a'apuyuh penghana. ² Ya hanan Uldin an intudu' ay da'yu ya adiyu ahan udman hi udumna, ya adiyu goh kudangan.* Ti mahapul an unudonyu nan immandal Apo Dios an nan intudu' ay da'yu.

³ Ya tinnigyu nan inat Apo Dios hi wadan tu'uh ad Ba'al Peor an numpatoynan amin nan nundayaw hinan bulul an hi Ba'al. ⁴ Mu da'yun agguy nundayaw ay Ba'al ya innaynayyun nangulug ay Apo Dios, at hiyanan matagu ayud ugwan.

⁵ Ya daten udumnan Uldin an immandal Apo Dios ay ha'in hi itudu' ay da'yu ta hiyay unudonyu ya immannung an intudtudu' ay da'yu ta hiyay unudonyuh nan umayanyun nen luta an hakupon ta lutayu. ⁶ At mahapul an ihamadyun innilaon ya inunudyu ti hiyay mangidat hi

---

* **4:2** Waday tulun nidugah an alimatung di Biblia an (1) nan alibluliblun ma'alih Uldin (Genesis hi engganah Deuteronomy), ya (2) nan alibluliblun ma'alih Propeta (Joshua hi engganah Malachi), ya nan alibluliblun ma'alih New Testament (Matthew hi engganah Revelation). Ya heten mandal Apo Dios ya adi tu'u udman unu kudangan nan Hapit Apo Dios ya mapidwah nan hinohhan alimatungna, at nagtud mahkay an umat hituy aatda: (1) nan Uldin (Deut. 4:2; 12:32); ya (2) nan Propeta (Prov. 30:5-6); ya (3) nan New Testament (Rev. 22:18-19).

la'engyu ya abalinanyun manginnila ta donglon ay nan Hentil hinan udum an babluy nan aat di pangatyu ya alyonday, Nahamad heten ohan him-pamabluy ti nanomnomanda, ya waday abalinandan manginnilah atonda!† 7 Tigonyu! Undan waday udumnah babluy an neheggon ay diday diosda an umat hinan Apo Dios tu'u an neheggon hi pumbagan tu'uh nan numbino'ob'on an badang? 8 Ya undan goh waday udum hi ma'al'alín babluy an waday uldinda an maphod di pamanuhna an nipaddung hinan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan?

9 At hay mahapul hi atonyu ya emayaanyu ta adiyu al'alliwan nan tinnigyud ugwan an ataguyu, ya nonomnomonyu ta way ituduyuh nan imbabaluyyu ta engganah nan a'apuyu. 10 Ya nomnomonyu din dengngol tu'un inalin Apo Dios hi awadan tu'uh nan Duntug an Horeb‡ hidin nangalyanan ha"ín di ayagam ta umali nan tatagu ta mahayupda, ta donglonda nan hapito', ta innilaonda an Ha"ín di ta'tandah e'gonanda eten pi'taguandah tun luta, ya ta way itududah nan imbabaluyda.

11 Ya immali ayun amin an tuma'dog hinan puun di duntug, ya heden duntug ya waday apuy an dumaladalang, ya umu'utyu' nan mangmangitit an ahu'nad daya, at hemmelong. 12 Ya himmapit ay da'yuh Apo Dios an wah nan apuy, at dengngolyu nan hinapitna, mu agguyyu tinnig

---

† 4:6 Hene ya ohan dalat nan Uldin. Nan duwa goh an dalatna ya nibaag hinan Rom. 7:7 ya Gal. 3:21-22. ‡ 4:10 Unu Duntag an Sinai.

di aat nan angahna. § 13 Ya imbaagnan da'yu nan Himpulun Uldin an intudo'nah nan mayapit an batu ta unudonyu. 14 Ya immandal Apo Dios ay ha"in eden algaw ta itudu' an amin nan Uldin ya hay atonyun mumpanuh hinan umayanyuh nan lutan hakuponyu ta bagiyu.”

Padan hinan Mundayaw hi Bulul

15 Ya intuluy Moses an inalinay, “Hidin himmapitan Apo Dios ay da'yu an nalpuh nan way apuy hinan Duntug an Horeb ya agguyyu tinnig di angah Apo Dios, at mahapul an emayaanyuy pangatyu 16 ta adi ayu mumbahol ti ini ya mun'amma ayuh bulul an eyengngohyuh angah di tagun umat hi lala'i unu babai, 17 unu eyengngohyuh nan malgom an wah tun luta, unu nan malgom an hamutin tumayap ad daya, 18 unu nan umat hinan mun'ada'adap hitun luta, unu nan ekan hi baybay. 19 Ya gulat ta tangadonyud daya ya tigonyu nan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan, ya nan udum an wad daya an maphod di tigawda ya adi ayu mabalbaliyan ya dinayawyu dane ti limmun Apo Dios dane ta munhulbih an amin hinan tataguh tun luta. 20 Ya da'yuy binadangan Apo Dios ti enekak da'yuh nan nunheglan nipaligligatanyuh ad Egypt ta da'yuy ibilangnah tataguna an paddungnay tawidnah engganad ugwan.

21 Mu da'yuy dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay ha"in ti inhapatana an adia' bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta adi' ataman nan malumong an lutan idatnan da'yuh banohyu.*

---

§ 4:12 Ex. 19:1-20:21. * 4:21 Num. 20:1-13.

22 Ti ha'in ya heten wadan tu'ud ugwan an lutay ataya', at adi ahan mabalin hi unna' bumad'ang hinan Wangwang an Jordan. Mu da'yuy umuy an bumad'ang ta hakuponyu nan malumong an luta. 23 At emayaanyu ta adiyu al'alliwan nan intulag Apu tu'un hi Apo Dios ay da'yu ti ini ya mun'amma ayuh nan malgom an bulul an ipawan Apo Dios. 24 Ti hi Apo Dios ya ay apuy an gumhob, ya ma"annel an Dios!†

25 Ya ta'on un do'ol di tawon hi ihinanyun nen luta ta malmuy do'ol hi holagyu ta munholagda goh ta do'ol di a'apuyu, ya pimmuhi pangaty, ya nun'amma ayuh nan bulul unu nan malgom an pangiyengngohanyu, ya ina'inityuy na"appuhih pumbaholan an adi ahan pohdon Apo Dios, at hiyanay mangipabungot ay Hiya. 26 Ya ipa'innila' hinan wad abuniyan ya nan wah tun luta ta diday mun'htigun da'yud ugwan an algaw ti hi awniat mun'a'ubah ayuh nan lutan umayanyu ta hakuponyu. Hinan dammang nan Wangwang an Jordan ya adi madnoy di pi'hituwanyun nen luta ti mun'a'ubah ayu. 27 Ta nan ma'angang di iwa'at Apo Dios hinan numbino'ob'on an babluy, ya nah-not di ma'angang ay da'yuh nan lutan iwa'atanyu. 28 Ya hidih ayanyu ya mundayaw ayuh nan bulul an ayiw ya batu an inyamman di tagun adi mitigaw di matana, ya adi medngol di ingana, ya adi mangan, ya adi humunghung di olongna. 29 Mu ta'on hi un umat hina ya anaponyu damdamah Apo Dios hidih nan awadanyu, ya ah'upanyuh un mihamad di punnomnomyuh pamhodyun manganap ay Hiya. 30 Mu wa ay ta mumpaligat ayuh

---

† 4:24 Heb. 12:29.

udum di algaw ti ma'at daten amin ya pohdonyu ay an mumbangngad mahkay ay Apo Dios ya mahapul an unudonyu nan hapitnan da'yu. ³¹ Ti hay aat Apo Dios ya ma'ahhimo' an Dios, at adi da'yu inganuy, ya adi da'yu ubahon, ya adina goh aliwan din ni'tulaganah din o'ommodyu an inhapatanan dida.

³² Ya hamadonyun innilaon nan na'ana'at hidin penghanah aggyuyu nitungawan ta nangamung hidin nunlumuwan Apo Dios hi taguh tun luta. Ya baganyu goh an amin nan tataguh tun lutah un waday iniladah na'at unu tinnigdash nipaddung eten nunheglay aatna an tinnigyud ugwan ya nan dengngolyun na'at. ³³ At mi'id mah nin di tatagun aggyu natoy hi nangngolanah himmapitan Apo Dios hinan way apuy an adi umat hinan nangngolanyu ya matagu ayu! ³⁴ Ya mi'id goh udum hi dios an natulid an immuy hinan ohan babluy, ya enekakna han ohan himpangapun tatagun ni'hituh di ta tinapngana dida, ya inatnay umipanoh'a, ya limmunay dogoh, ya ni'gubat, ya inatnay adi olog di tagu, ya bimmadang, ya inatna goh di nidugah an atata'ot! Mu hiyah ne inat Apo Dios ay da'yuh ad Egypt ta tinnigyu!

³⁵ Ya manu ay ipattig Apo Dios hanan da'yu ya ta way panginnilaanyun Hiya ya anggay di immannung hi Dios, ya mi'id di udumna. ³⁶ Ya hidid abuniyan di nalpuwan di Hapitnan dengngolyu ta tugunon da'yuh tun luta, ya impattignan da'yu nan atata'ot an apuy, ya dengngolyu nan Hapitnan nalpuh nan way apuy. ³⁷ Ya dumalat nan pamhodnah din o'ommodyu at hiyanan pento' da'yun holagda, ya enekak da'yud

Egypt an dumalat hinan nidugah an abalinana.
³⁸ Ya numpakakna nan nunhitun den babluy an mun'abi'ah ya do'do"ol ya un da'yu ta mihukat ayun nen babluyda ta da'yuy ad luta ta banohyuh engganad ugwan.

³⁹ Ya adiyu al'alliwan an hi Apo Dios ya Dios ad abuniyan, ya hitun luta, ya ad dolom, at mi'id di udumnah Dios. ⁴⁰ At hiyanan unudonyun amin nan Himpulun Uldina ya nan udumnan Uldinan intudu' ay da'yud ugwan an algaw ta an amin ayu ya mi'id al'alih pi'taguanyu an ta"on nan holagyuh pidwa, ya ta minaynayun di ihinanyun ne han lutan idat Apo Dios ta bagiyuh mid pog-pogna.”

Nan Siudad an Punhi'ugan hi Appit di Buhu'an di Algaw hinan Wangwang an Jordan

(Num. 35:6-34; Deut. 19:1-14; Josh. 20:1-9)

⁴¹ Ya inlahhin Moses di tuluh Siudad an Punhi'ugan an wah appit di buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan ⁴² ta way ipo"oyan nan lumayaw an tagun agguyna inamtan ya pinatoyna han heneggonan bo'ona binuhul. Ya malgom ay danen tulun siudad di ipo"oyandah unda lumayaw ta way atondan mi'tagu. ⁴³ Ya hiyah te ngadan nan tulun babluy an ad Bezer an nundotal an wah nan mapulun (ya hiyah te siudad an ayan nan holag Reuben), ya ad Ramoth hidid Gilead di ayan nan holag Gad, ya hay ayan nan holag Manasseh ya ad Golan an hakup ad Bashan.

Hay Nitugunan nan Uldin Apo Dios

⁴⁴ Ya hiyatuy udumnan Uldin Apo Dios an in-tudun Moses hinan tatagun holag Israel ⁴⁵ hidin akakandad Egypt, at danen Uldin di immandal Moses hi unudondah ⁴⁶ dih nan awadandah nan way nundotal ad Beth Peor hi appit di Wangwang an Jordan an lutan Sihon an alin nan holag Amor ad Heshbon (mu pinatoy da Moses ya nan holag Israel da Sihon ya nan tataguna tuwali), ⁴⁷ at hinakupda nan lutana goh, ya nan lutan nan Alin hi Og ad Bashan, ya nan nunhituwan nan duwan a'alín di holag Amor hi appit di buhu'an nan algaw di Wangwang an Jordan ⁴⁸ an mete"ad Aroer an wah nan pingit di Wangwang an Arnon ta engganah nan Duntug an Siyon (unu nan Duntug an Hermon‡). ⁴⁹ Ya niddum goh an amin nan Mapulun an Arabah an mete"ah nan way pingit di Wangwang an Jordan ta nangamung hidih nan Baybay an Arabah§ ta engganah nan puun di Duntug an Pisgah.

5

Nan Himpulun Uldin Apo Dios

(Ex. 20:1-17)

¹ Ya impa'ayag goh Moses an amin nan i'ibbanan holag Israel, ya inalinan diday,* “Da'yun i'iba ya ihamadyun pa'addonglon nan Uldin ya nan udumna goh an Uldin an ipa'innila'

---

‡ **4:48** Hay oha goh an ngadana ya nan Duntug an Sirion (Deut. 3:9). § **4:49** Unu Ma'ahin an Baybay, unu Dead Sea. * **5:1** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hete ya te"an di netob an mensahena (Deut. 5:1-26:19). Ya hiyay adu"oy an mensahena.

ay da'yud ugwan an algaw ta innilaonyuy aatda, ya mahapul an ihamadyun mangunud. ² Ti da'yuy ni'tulagan Apo Dios hinan Duntug an Horeb† ³ an bo'on nan a'ap'apu tu'uy ni'tulagana ya anggay ti ditu'un amin an matagud ugwan. ⁴ Ya hidih nan duntug an wadan di apuy di himmapitan Apo Dios an ni'haggangan ay da'yu. ⁵ Ya timma'doga' hinan numbattananyun da Apo Dios ta nan hinapitna ya hiyay imbaag'un da'yu. Ti timma'ot ayuh din mundalang an apuy, at hiyanan agguy ayu nunti'id an neheggon hinan duntug.

Ya hiyah te inalin Apo Dios:

⁶ Ha"in hi Apo Dios an Dios an dayawonyu an nangekak ay da'yud Egypt hidin abaalyu an ay ihunay un ayu himbut.

⁷ Ya mi'id ah udum hi dayawonyu an dios an anggay Ha"in.

⁸ Ya adi ayu mun'ammah bululyun meyengngoh di tigawdah nan wad abuniyan, unu nan wah tun luta, unu nan wah nan danum an wad dolom. ⁹ Ya mahapul an adiyu dayawon ya itamuan nan malgom an bulul. Ti Ha"in an hi Apo Dios ya nidugah an ma"annela' hi un waday udum hi dayawonyuh meyengngoh ay Ha"in. Ti atonyu ay hana ya moltao' da'yu ya ta'on nan holagyun mamohol ay Ha'in ta engganah nan miyapat hi a'ap'apuyu an dumalat nan baholyu. ¹⁰ Mu ipattig'uy homo"uh nan do'ol an tatagun mamhod ay Ha'in ya nan mangunud hi Uldin'u.

---

† 5:2 Unu Duntug an Sinai.

11 Ya adi malgom di panapitanyuh ngadan'u an hi Apo Dios ti moltao' nan mangelgom an manapit hi ngadan'u.

12 Ya mahapul an ngilinonyu nan miyapitun algaw ta pun'eblayanyu. 13 Ya onom di algaw hi panamuanyuh nan tamuyu. 14 Mu nan miyapitun algaw ya hiyah ne pun'eblayanyu ta pun-dayawanyun Ha"in an hi Apo Dios. At mahapul an mi'id ah muntamun da'yu an ta"on nan im-babaluyyu, ya nan baalyu, ya nan a'animalyu, ya nan mangiliyu. 15 Ti nomnomonyu an un ayu baal ad Egypt, mu binaliwa' da'yu an dumalat nan nidugah an abalina', at hiyanan mahapul an ngilinonyu nan miyapitun algaw ta pun'eblayanyu.

16 Ya e'gonanyuh amayu ya hi inayu an hiyah te mandal'u ta ud'udma' di pi'taguanyuh nan lutan idat'un da'yu.‡

17 Adi ayu pumatoy.§

18 Adi ayu umilugtap.*

19 Adi ayu mangakaw.†

20 Adiyu ipabahol nan aggyu immannung hinan ibbayuh nan pun'ihiguanyu.‡

21 Adiyu amnawan nan a'ahawan nan henegonyu ya nan baalda, ya adiyu amohan nan abungda, ya nan lutada, ya nan a'animalda, ya nan numbino'ob'on an gina'uda.§

‡ 5:16 Mat. 15:4; 19:19; Mk. 7:10; 10:19; Lk. 18:20; Eph. 6:2-3.

§ 5:17 Mat. 5:21; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11.

* 5:18 Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9; Jac. 2:11.

† 5:19 Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20; Rom. 13:9. ‡ 5:20

Mat. 5:27; 19:18; Mk. 10:19; Lk. 18:20. § 5:21 Rom. 7:7; 13:9.

²² Hiyanay Uldin hi inalin Apo Dios ay ditu'un amin hidin na'amungan tu'uh nan puun di duntug hidin nanglotanan himmapit hinan wadanah nan mundalang an apuy ya hinan way ma'ugtul ya munhehellong an ahu', ya hiyanay hinapitna ya anggay, at intudo'nah nan duwan mayapit an batu, ya indatnan ha"in."

Nan Tatagu ya Tuma'otda

(Ex. 20:18-21)

²³ Ya inalin goh Moses di, "Ya unat goh dengngolyuh nen hapit an nalpuh nan ma'ugtul ya munhehellong an ahu' hinan duntug an gun dumaladalang ya immali ayun ta'on nan a'apu ya nan mumpumpapto' hinan ahimpahimpangapu ay ha"in, ²⁴ ya inaliyuy, Hi Apo Dios ya impattignan da'mi nan anabagtuna ya nan anahamadna, ya dengngolmi goh din hapitnan nalpuh nan way apuy! Ad ugwan ya inilami mah an ni'hapit hi Apo Dios ay da'mi ya agguy ami natoy! ²⁵ Mu ad ugwan ya matoy ami! Ti henen atata'ot an apuy di mangubah ay da'mih un gulat ta donglonmi goh an humapit hi Apo Dios! ²⁶ Ya immannung an mi'id ah tagu an unat goh nalpah di nangngolanah nan hapit nan adi matmattoy an Dios an nalpuh nan way apuy an umat hinan nangngolanmi ya matagu! ²⁷ At mumbangngad'a ta he"ay umuy meheggon hinan awadan Apo Dios ta donglom an amin nan alyona ya unmu ulgudon ay da'mi, at donglonmi, ya unudonmin aton!

²⁸ Ya dengngol Apo Dios hanan inaliyuh din ni'hapitanyun ha"in, at inalin Apo Dios di, Dengngol'u hanan inalin nan tataguh ni'hapitanda, ya

immannung nan inalida. ²⁹ Ya ne'nong hi unda inaynayun henen pangatda an Ha'in di tuma'tanda ya inaynayundan mangunud hinan Uldin'u, at mid al'alín didah enggana an ta'on nan holagda! ³⁰ At eka alyon ay dida ta mumbangngaddah nan nunhituwanda. ³¹ Mu adi'a me'yekak ta mihina'ah tu ti ipa'innila' ay he"a an amin nan Uldin'u ya nan udumnan Mandal'u ta way itudum hinan tatagu ta hiyay unudondah nan ihinandah nan lutan idat'un dida.

³² At da'yun i'ibban holag Israel ya mahapul an unudonyun amin nan Uldin Apo Dios ay da'yu! Ya adi ayu ni' ahan munduwaduwan mangunud hinan Uldina! ³³ Ya ihamadyun mangunud hi an amin an Uldina ta matagu ayu, ya mi'id al'alín da'yu, at dumu'du"oy di pi'taguanyuh nan lutan idatnan da'yu ta banohyu!"

6

Nan Nahamad an Uldin Apo Dios

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalínay, "Ya hiya hanan amin di Uldin hi immandal Apo Dios ay ha'in ta itudu' ay da'yu ta hiyay unudonyuh un ayu umuy hinan lutan hakuponyu ta punhituwanyu. ² Ya logom ya tuma'ot ayuh nan Apuyun hi Apo Dios, at unudonyun amin nan Uldinan intudu' ay da'yu, ya nan imbabaluyyu, ya imbaluy nan imbabaluyyu. Ya inaynayunyu ay an aton hitun ataguyu at dumu'du"oy di pi'taguanyu. ³ At da'yun holag Israel ya mahapul an donglonyu hana nan Uldin, ya ihamadyun unudon, at mi'id al'alín da'yu. Ya dumo'ol di holagyuh nan punhituwanyuh nan malumong an lutan ma"almuy

mihabal, at do'ol di ma'an ti hiyah ne din intulag Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'un ditu'u.

⁴ *Donglonyu** an da'yun i'ibba an holag Israel, ya nomnomonyu an hi Apo Dios ya anggay di immannung an Dios. ⁵ At mahapul an pohdon tu'u Hiyah nan nomnom tu'u, ya hinan nitaguan tu'u, ya an amin di aton tu'u.† ⁶ Ya heten niyuldin an itudu' ay da'yud ugwan an algaw ya mahapul an wah nomnomyu ta adiyu al'alliwan. ⁷ Ya mahapul an itudutuduyuh nan imbabaluyyu an gunyu ul'ulgudon hinan um'umbunanyuh nan abungyu, unu nan way bumataananyu, unu nan way ol'olo'anyuh nan pun'eblayanyu, ya ta'on hinan bumangunanyu. ⁸ Ya ipautyuh nan ta'layyu, ya enepngotyuh nan uluyu ta way mangipanomnom ta adiyu aliwan.‡ ⁹ Ya itudo'yuh nan paned-deng di abungyuh nan way pantaw ya hinan pantaw di allupyu.”§

Padan hinan Adi Mangunud hi Uldin

¹⁰ Ya inalin goh Moses di, “Ya wa ay ta iyatam da'yuh nan lutan intulag Apo Dios hidin o'ommodityu an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob ta idatnan da'yu nan lutan damuna ya nan

---

* **6:4** Unu *Shema* hinan hapit di Hudyu (bahaom nan footnote di Deut. 6:9 ta innilaom di aatna). † **6:5** Mat. 22:37-38; Mk. 12:29-30; Lk. 10:27. ‡ **6:8** Hiyah ne nalpuwan nan ugalin di Hudyun nitudo' hinan Mat. 23:5. § **6:9** Heten verses 4-9 di ma'alih *Shema* hinan hapit di Hudyu ti nan nahhun an hapitnah verse 4 ya *shema* (unu *donglon*) hinan hapitda (an ta'on un nan hapit tu'u). Ya hiyay umat hinan Statement of Faithda, ya nan nahamad an Hudyu ya gunda hapiton nan Shemah abigabigat an ta'on un ad ugwan an timpu.

ma"aphod di siudadna an bo'on da'yuy na'ungal an nun'amma ¹¹ ya nan abalubaluy hidi ya nun'apnuh mun'aphod hi gina'u an bo'on da'yuy nungngina, ya nan abu"ul an humaguban an bo'on hay linhu'anyu, ya nan nigalden an greyp, ya nan ayiw an olibon bo'on da'yuy nangitanom. At do'ol di ma'an hidi ta ma"abhug ayu. ¹² Mu tigonyu ti ini ya aliwanyuh Apo Dios an nangekak ay da'yud Egypt hidin abaalyu.

¹³ Ya e'gonanyuh Apo Dios hi ni'hituwanyu, ya Hiyay itamuanu ya anggay,* ya hay ngadana ya anggay di usalonyuh punhapataanyu. ¹⁴ Ya adiyu dayawon nan nob'on an dios unu nan dios an dayawon nan tatagun wah nan lene'wohyu. ¹⁵ Ti hi Apo Dios an Apu tu'u ya ma"annel. Ti ini ya atonyu, at gohbon da'yuh nan bungot Apo Dios, at ma'ubah ayun amin enen lutan wadanyu!

¹⁶ Ya adiyu tapngan hi Apo Dios† an umat hidin inatyud Massah.‡ ¹⁷ At ihamadyun unudon an amin nan Uldin Apo Dios an indatnan da'yu. ¹⁸ Ya atonyu nan immannung ya nan maphod hi hina-gang Apo Dios, at mi'id al'alín da'yu, ya mabalin an umuy ayu ta hakuponyu nan lutan malumong an din intulag Apo Dios hidin o'ommod tu'u. ¹⁹ At hi Apo Dios ya pun'ipalayawnan amin nan nun-hituh di an mi'buhul ay da'yu ti hiyah ne inalínah atona.

²⁰ Ya udum ay hi algaw ta alyon nan imba-baluyyuy, Anaad ta indatan da'yun Apo Dios

---

* **6:13** Mat. 4:10; Lk. 4:8. Hiyah ne ohan verse an imbaag Jesus ta ipalayawnah Satanas. † **6:16** Mat. 4:7; Lk. 4:12. Hiyah ne oha goh an verse an imbaag Jesus ta ipalayawnah Satanas. ‡ **6:16** Ex. 17:1-7.

hi Uldin ya nan udumnan Mandal? ²¹ Ya hay pambalyuh nan imbabaluyyu ya alyonyuy, Hidin penghana ya nuntamuon da'mih nan alid Egypt an hi Pharaoh, § mu hi Apo Dios di namaliw an nangekak ay da'min dumalat nan nidugah an abalinana. ²² Ya tinnigmi nan numbino'ob'on an inat Apo Dios an umipanoh'a, ya nan nun-heglan atata'ot an inatnah nan i'Egypt, ya nan alida, ya nan u'upihyalna. ²³ Ya da'mid Egypt ya initnud da'min inyalin te han lutan ipaboltanan ditu'u an hiyah ne din intulagnah din o'ommod tu'uh atona. ²⁴ Ya immandal Apo Dios ay ditu'un alyonay, Mahapul an unudonyun amin hatun Uldin, ya Ha'in di ita'otyu ta amaphodanyu, at ten hinalimunan ditu'u ta matagu tu'uh engganad ugwan. ²⁵ Ya gulat ta kulugon tu'u ya inat tu'un amin nan Uldin Apo Dios ay ditu'u at mihamad di ugali tu'u.”

7

Nan Tatagun Apo Dios

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya gulat ta iyatam da'yun Apo Dios hinan lutan idatna ta hakuponyu ya pumpakaknah mahhun nan tatagun do"ol ya mun'abi'ahda ya un da'yu an numpunhituh nan pitun abablubabluy ya daten tatagun ahimpahimpampun ya nan holag Heth, ya nan holag Girgas, ya nan holag Periz, ya nan holag Hiv, ya holag Amor, ya nan iCanaan, ya

---

§ 6:21 Hay ngadan nan tulu ay didan Pharaoh (unu *ali* hinan hapitdad Egypt) ya da Ahmose I (1550-1525 B.C.), ya hi Thutmose III (1502-1448 B.C.), ya hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.).

nan iJebus. ² Ya heden pangidatngan Apo Dios ay da'yuh di ya e'kodna nan tatagun da'yu ta pumatoyyu didan amin ta mun'a'ubahda. Mu ahi ma'at hana ya elanyu ta adi ayu mi'tulag ay dida, ya adiyu ahan hom'on dida. ³ Ya adi ayu goh mi'yahawan dida, ya adiyu pi'yahawaon nan imbabaluyyuh nan imbabaluyda ⁴ ti ini ya diday mangitudul hinan imbabaluyyu ta mi'dayawdah nan dios nan iyahawada, at bo'on mahkay Ha"in dayawonda. ⁵ At hay atonyu ya pumpa"iyu nan niyamma an pun'onnganda ya nan niha"adan hanan bulul, ya pumbongwahyu goh nan bululda an middum hi Asherah, ya nunggohobyu dida. ⁶ Ti da'yu ya me'gonan ayun tatagun nihakup ay Apo Dios, at da'yuy pento'nah tataguna, at inlahhin da'yuh nan do'ol an tataguh tun luta.

⁷ Ya hay namto'an Apo Dios ay da'yu ya bo'on nan ado'olyu ya un nan udum an tatagu ti hay immannung ya da'yuy na"ahnot hi an amin hi tatagu. ⁸ Mu hay dumalat ya nan pamhod Apo Dios ay da'yu ti ninonomnomna din intulagnah din a'apuyu, at hiyaat un da'yu enekak ad Egypt an dumalat nan nidugah an abalinana, ya binaliwan da'yuh nan nangipaligligitan nan Alin hi Pharaoh* ay da'yu. ⁹ At innilaonyu an hi Apo Dios ya Hiya ya anggay di Dios, ya na'na'unnud an Dios ti inaynayunan ipa'annung nan intulagna ya nan homo'nah nan tagun mamhod ay Hiya ya nan mangunud hinan Uldina ta engganah nan hinlibun holagda.

¹⁰ Mu iballohna ta moltaona nan tatagun mam-

---

* **7:8** Mid mapto' ya hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.).

hol ay Hiya ta ma'ubahda,
 ya adi Hiya mahaliwa an mummoltah nan
 mamohol ay Hiya an ta'on unda titiggon.

¹¹ At mahapul an adiyu aliwan an amin nan
 Uldin Apo Dios an immandal'un da'yud ugwan an
 algaw.”

Hay Nawagahan nan Un'unnud

¹² Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta
 donglonyuh ten udumnan Uldin ta unudonyu
 at hi Apo Dios ya ipa'annungna din intulagnan
 da'yu, ya impattigna nan homo'na an hiyah ne
 intulagnah din a'apuyu. ¹³ Ya pohdon da'yu,
 ya wagahan da'yu ta way atonyun ma'udman.
 Ya wagahana goh nan imbabaluyyu, ya nan
 payawyu, unu nan umayu ta way aton nan
 ihabalyun pumhod di bungada. Ya wagahana
 goh nan bungan di intanomyu an umat hi
 gahhilang, unu paguy, unu greyp, unu olibo.
 Ya mumpun'ahlagda goh nan a'animalyuh
 nan umayanyuh nan lutan din intulagnah din
 o'ommodityu an inalinay idatnan da'yu. ¹⁴ Ya da'yu
 ya iyal'allanay awagahanyu ya un nan udumnan
 tataguh tun luta. At mi'id ah bahig ay da'yun
 linala'i, ya binabai, ya ta'on nan a'animalyu.
¹⁵ Ya elwang Apo Dios da'yuh nan numbino'ob'on
 an dogoh, ya adina ipa'alín da'yu nan atata'ot an
 dogoh an umat hidin na'at an tinnigyud Egypt.
 Mu ipiyuynah nan bumuhul ay da'yu ta diday
 a'atana. ¹⁶ At mahapul an patayonyu didan amin
 ta ma'ubahdan amin nan tatagun e'kod Apo Dios
 ay da'yu, ya adiyu ahan igohgohan dida. Ya adiyu

goh dayawon nan diosda an bo'on immannung ti ini ya mabalbaliyan ayu!

¹⁷ Ya gulat ta alyonyuh nomnomyuy, Do'do"ol daten tatagu, at mid ologmin mangabak ay dida!

¹⁸ Adiyu ta'tan dida, mu unyuat nomnomon din inat Apo Dios hinan Alin hi Pharaoh ya nan tatagunad Egypt ¹⁹ an din atata'ot an tinnigyun din na'na'at an umipanoh'a, ya nan nidugah an bi'ah Apo Dios, ya nan nunheglan abalinanah din nangekakanan da'yud Egypt. At umat hinay aton Apo Dios hinan tatagun tuma'tanyu.

²⁰ Ti honogona goh nan nunheglan atata'ot an ay iyu'an[†] ta unghiwonan ubahon nan na'angang an tatagu an ta"on nan nun'ipo"oy hi lingab.

²¹ At adi ayu tuma'ot ay danen tatagu ti wagwadan da'yuh Apo Dios an na'abbagbagtu, ya nunheglay abalinana! ²² Ya ahinutona danen nahhun an tatagun pakakon, at hiyanan adiyu dida punnaudon an ubahon ti atonyu ay at ini ya dumo'do"ol nan a'animal hi inalahan ya un da'yu, at diday umipata'ot. ²³ Mu ipa'ameh Apo Dios didan da'yu ti nunheglan pun'ipata'otna dida ta mid poto' di atonda ta nangamung unda ma'amin an mun'a'ubah. ²⁴ Ya ipa'amehna goh ay da'yu nan a'alida ta ubahonyu nan ngadandah tun luta. Ya mid olog di tagun mangipadinong ay da'yu ta nangamung unyu dida aminon an ubahon. ²⁵ Ya gohbonyun amin nan bulul an dayawonda, ya adiyu amnawan nan silver ya balitu' an nihilhel ay dida, unu adiyu alan ta bagiyu ti ini ya hiyay dumalat hi abalbaliyanu ti hi Apo Dios ya adina

---

[†] **7:20** Bahaom nan footnotes di Ex. 23:28 ya Josh. 24:12 ta innilaom di udumnan aat te.

ahan pohdon dane! ²⁶ Ya mahapul an mi'id ahan mangiyanamut ay da'yu ay daneh a'abungyu ti ini ya hiyay dumalat ya mipaddung ayun dida an ma'idutan! At mahapul ahan an pahiwonyu, ya bohologyu, ya du'gonyu nan umidat hi bahol ti dane ya na'idutan.”

8

Nan Malumong an Lutan Mipaboltan hinan Holag Israel

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Mahapul an ihamadyun mangunud an amin hinan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan an algaw ta mid al'alin da'yu, ta matagu ayu, ya dumo'ol di holagyu, ya umuy ayu ta hakuponyu nan lutan din intulag Apo Dios hidin o'ommodityuh idatna.

² At nonomnomyun amin nan inat Apo Dios hidin nangipanguluwanan ditu'uh nan dimmal-adalanan tu'uh nan mapulun hi napat di tawon ta way inatnan nangipa'ampah odolyu, ya tinapngan da'yu ta ma'innila nan wah nomnomyu, ya ta han mapto' hi unyu unudon nan Uldina unu adiyu. ³ Ya impa'ampa da'yu, ya nunhinaangon da'yuh nahhun ya un da'yu panganon hinan ma'an an manna an agguyyu tinamtamtaman, an ta'on din o'ommodityu ya mi'id ah tinamtamandah umat hina. Ya manu ay inatnay umat hina ay da'yu ya ta ipa'innilana an adi ammuna nan ma'an hi managuh tagu ti ma'ahhapulna goh nan Hapit Apo Dios.* ⁴ Ya ta'on goh un napat di tawon

---

* **8:3** Mat. 4:4; Lk. 4:4. Hiyah te ohan verse an imbaag Jesus ta impalayawnah Satanas.

ya agguay napa"iy lubungyu, ya agguay goh linum'a' di dapanyuh dimmaladalananyu. ⁵ Nomnomon tu'un hi Apo Dios ya mahapul an tugunon ditu'u, ya gilaton ditu'un umat hinan ommod an gilatona ya tugunona nan imbabaluyna. ⁶ At hiyanan mahapul an un'unudonyu nan Uldina ta atonyuy pohdona, ya ta'tanyu Hiya. ⁷ Ti hi Apo Dios ya itnud da'yun iyuy hinan malumong an luta. Ya henen luta ya adi matmatdu' di danum ti waday wangwang, ya ginnaw, ya obob an danumana nan nundotal an luta ya nan dudunduntug. ⁸ Ya henen luta ya mamungay mitanom an umat hi wheat, ya barle an umat hi paguy, ya greyp, ya fig an ayiw, ya pomegranates, ya olibon ayiw, ya nan alig. ⁹ At hiyanan mi'id mahkay mahinaangan ay da'yu ti wadan amin di mahapulyu. Ya henen luta ya nalamutan nan batu hi gumo', ya nan dudunduntug ya bo"anyu ta maminas hi panggalanyuh gambang. ¹⁰ At do'ol di ma'an ta mabhug ayu, at mahapul an munyaman ayun Apo Dios hinan nangidatanan da'yuh nan malumong an luta!"

Padan hinan Mangaliw ay Apo Dios

¹¹ Ya inalin goh Moses di, "Ya emayaanyu ni' ta adiyu al'alliwan hi Apo Dios ti mahapul an adiyu aliwan an unudon an amin nan Uldina an nan intudu' ay da'yud ugwan an algaw. ¹² Ti awni ta ononyun amin di ma'an an pohdonyu, ya nun'iyammayuy mun'aphod hi abungyu ta punhituwanyu, ¹³ ya nahlag nan a'animalyu ta dimmo'olda, ya dimmo'ol nan silveryu, ya balitu'yu, ya nan gina'uyu ta umadangyan ayu, ¹⁴ mu

elanyu ta adi ayu mumpabagtu ta adiyu aliwan hi Apo Dios an nangekak ay da'yuh ad Egypt an ni'hituwanyuh din nipaligligatanyuh nan tamu. ¹⁵ Ya adiyu goh aliwan an Hiyay nanalimun ay da'yuh nan damuna ya atata'ot an mapulun an awadan di do'ol hi ulog an waday habidungda[†] ya ipi'ipit. Ya mi'id ah danum eden luta, mu limmunay danum an pinumti' hinan daplah ta way ininumyu.[‡] ¹⁶ Ya Hiya goh di nangidat ay da'yuh nan ma'an an manna an aggyu ahan tinamtaman din o'ommod tu'u. § Ya hi Apo Dios ya inyabulutnay nunligatanyu ta way atonyun mumpa'ampa. Ya manu ay tinapngan da'yu ta way atonyun pumhod hi angunuhna. ¹⁷ Ti ini ya alyonyuh nomnomyuy, Hay nalpuh abalanan di bi'ahmiy dumalat hi immadangyananmi! ¹⁸ Mu nomnomonyun hi Apo Dios di nangidat hinan abalinanyu ta way inatyun immadangyan! Ya manu ay inatna ya ta ipa'annungnad ugwan din intulagnah din o'ommodityu.

¹⁹ Ya gulat ta aliwanyuh Apo Dios ta nan nat'on an dios di unudonyu, ya dayawonyu, ya itamuanyu mu ten padana' da'yud ugwan an algaw ti immannung an matoy ayuh unyu aton di umat hina. ²⁰ Ya gulat ta adiyu donglon ya unudon nan alyon Apo Dios at ubahon da'yu an umat hinan inatna ay danen abablubabluy an titinnigyun nun'ubahna.”

9

[†] **8:15** Na'at hinan Num. 21:4-9.   [‡] **8:15** Duway na'atana an nibaag hinan Ex. 17:6 ya Num. 20:1-13.   § **8:16** Ex. 16:13-36.

Hay Dumalat hinan Anahamad nan Tatagun Apo Dios

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya donglonyu an da'yun i'ibban holag Israel tun alyo! Magadyuh an bad'angonyu nan Wangwang an Jordan ta umuyyu hakupon nan babluy an ma'al'ali ya mabi'bi'ah ya un da'yu. Ya nan siusidad hidi ya atata'nang di allupda an niyatam ad daya. ² Ya hay aat di tataguh di ya atata'nangda, ya mun'abi'ahda, ya didanay holag Anak, mu dengngolyu an alyonday, Hay ngadan udot di way abalinana an mangabak hinan holag Anak? ³ Mu ad ugwan an algaw ya innilaonyu an hi Apo Dios di wadan bumadang ay da'yu an ay paddungnay mahhun ya un da'yu! Ti hay atona ya umat hinan munggeladaw an apuy ta punggohobna dida ta hiyay akakanda, ta ag'aga ya nun'a'ubahda ti hiyah ne tuwaliy mipa'annung an din intulag Apo Dios.

⁴ Ya unat goh nalpah an binadangan da'yun Apo Dios ti inubahna dida ya adiyu alyon hi nomno-myuy, Manu ay inyalia' ay Apo Dios eten luta ya ta ipaboltanan ha"in ti dumalat nan anahamad'u! Mu bo'on, ti dumalat di anappuhin di aat danden tatagun numpunhituh nan abablubabluy di numpamakakan Apo Dios ay dida! ⁵ Ya ipidwa' an alyon an bo'on hay anahamad di ugaliyu unu nan pangatanyuh maphod di dumalat hi pangiyabulutan Apo Dios ta umuyyu hakupon nan lutada ti manu ay nun'ubahna dida ya dumalat nan nunheglan baholda ya nan pangipa'annung an Apo Dios hidin intulagnah din o'ommod tu'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. ⁶ Ya ten

itugtuga' an mangalih mahapul an innilaonyu an bo'on nan anahamadyuy dimmalat hi nangidatan Apo Dios ay da'yuh nan malumong an luta ti hay immannung ya nunheglan adi ayu mangngol an tatagu.”

*Nan Balitu' an Bulul an ay Baka
(Ex. 32:1-35)*

⁷ Ya inalin goh Moses di, “Ya nomnomonyu ta adiyu aliwan din inatyun nangipabungot ay Apo Dios hidih nan mapulun ti un ayu immulu'ulu' ay Hiya an ente"ayuh din nakakan tu'uh nan babluy ad Egypt ta nangamung un tu'u nidatong hitu.

⁸ Ya ta"on hi wadan tu'uh nan Duntug an Horeb* ya nidugah di nangipabungtanyun Apo Dios, at niyayan un da'yu ubahon. ⁹ Ti hidin nunti'ida' hi nan duntug ta umuy'u alan nan mayapit an batun nitud'an din intulag Apo Dios ay da'yu ya napat di algaw hi nihina' hidi, ya agguya' ahan nangangan ya immin'inum. ¹⁰ Ya indatnan ha'in nan duwan mayapit an batun nangitud'anan amin hidin inalinan da'yun dengngolyun nalpuh nan way apuy hidin algaw an na'amunganyuh nan way puun di duntug.

¹¹ Ya heden angunuh den napat di algaw ya napat di nahdom ya indat Apo Dios ay ha'in nan duwan ikab an batun nitud'an nan Uldina.

¹² Ya inalinan ha'in di, Mala"uy'a, ya nunnaudom an mundadyu! Ti nan tatagun enekakmud Egypt ya nappuhiy ato'atonda! Ya un na'amtang ya din'ugdaat goh din immandal'un

---

* **9:8** Unu Duntug an Sinai.

dida ti nun'ammadah nan bulul an napa'ot ta hiyay dayawonda!

¹³ Ya inalin goh Apo Dios di, I'innila' di aat danen tatagu ti nunheglan adida ahan umunud!

¹⁴ At adim ipadah an mangipadinong ay Ha'in hinan pangubaha' ay dida ta ma'aliwan di ngadandah tun luta! Ta nalpah ay ya he"ay alpuwan di ohan holag an ma'abbi'ah, ya do'ol ahan ya un dida!

¹⁵ At inodna' din duwan ikab an batun nitud'an nan Uldin, ya nundadyua', ya gun mundalang nan apuy eden duntug. ¹⁶ Ya unat goh nidatonga' ya tinnig'un numbahol ayun Apo Dios ti nunhibug ayuh nan bulul an umat hi uyaw an baka! Ag'aga ahan ya din'ugyu nan immandal Apo Dios ay da'yu! ¹⁷ At impolah'uh nan hinagangyu din duwan mayapit an batu, at nun'aphit!

¹⁸ Ya nunlu'buba' an nunluwalun Apo Dios hi napat di algaw ya napat di nahdom, ya aggyua' nangnangan ya immin'inum an umat hidin awada' hinan duntug ti dimmalat nan nunheglan numbaholanyuh nan gunyu nangatan hi na"appuhin adi pohdon Apo Dios ta hiyay dimmalat hi bimmungtana. ¹⁹ Ya timma'ota' hinan nidugah an bungot Apo Dios ay da'yu ti pohdonan ubahon da'yu, mu dengngolna nan ni'hapita' ay Hiya.† ²⁰ Ya bimmungot goh hi Apo Dios ay Aaron, at penhodnan patayon hiya, mu inluwaluwa' goh hiya ta aggyu natoy. ²¹ At innal'uh den inyammayun umat hi manilhig an bakan dimmalat hi numbaholanyu, ya intungu' hinan apuy. Ya binayu' ta nangamung un nun'agimu' ta numbalin

---

† 9:19 Heb. 12:21.

hi hupu', ya inanud'uh nan ginnaw an nalpuh nan duntug.

²² Ya impabungotyu goh hi Apo Dios hi wadan tu'ud Taberah,‡ ya ad Massah,§ ya ad Kibroth Hattaavah.*

²³ Ya unat goh hennag da'yuh nalpuwanyud Kadesh Barnea ta umuyyu hakupon nan lutan ipaboltanan da'yu ya agguyyu inunud nan immandal Apo Dios ti adiyu kulugon unu donglon Hiya!† ²⁴ Ya nginohoyyuh Apo Dios an nete"ah din hopap di nidduma' ay da'yu ta engganad ugwan!

²⁵ At hiyanan inlungdayaa' an nunluwalun Apo Dios eden napat di algaw ya nahdom ti nan nangalyan Apo Dios hi ubahon da'yu! ²⁶ Ya hay inluwalu' ay Apo Dios ya inali' di, He"a an me'gonan an Dios, adim ni' ahan ubahon nan pento'mun tatagum an din tatagun binaliwam an enekakmud Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam! ²⁷ Nomnomom ni' din baalmun da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob, at adim ni' ibohol nan adida dumngolan ay He"a, ya nan pangatandah nappuhi, unu numbaholandan He"a! ²⁸ Ti gulat ta ubahom nan tatagum at mid mapto' ya alyon nan i'Egypt an unmu adi abalinan an mangiyatam ay didah nan lutan intulagmun dida! At hiyanan unmu inyuy didah nan mapulun, ya numpatoymu ti abohlam dida! ²⁹ Mu immannung an pento'mu didah tatagum, ya enekakmu didad Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam!"

---

‡ 9:22 Num. 11:1-3. § 9:22 Ex. 17:1-7. * 9:22 Num. 11:1-35.

† 9:23 Num. 14:1-45.

10

Hay Nangngalan Goh Moses hinan Himpulun Uldin

(Ex. 34:1-28)

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya heden gutudna ya inalin Apo Dios ay ha"in di, Hilhila di duwah mayapit an batun umat hidin duwan nahhun, ya inyammam goh di ayiw hi Kahon ta pangittuwam. Ya ita'inmu nan batu, ya nunti'id'ah nan duntug ta umali'ah tun wada' ² ta itudo"u goh din nitudo' hidin mayapit an batun nunggimu'mu. Ya unmu mahkay ittuh nan Kahon ta mipo"oy.

³ At impiyamma' nan ayiw an akasyah Kahon, ya hinilhila' di duwan batun umat hidin nahhun, ya inodna', ya nunti'ida' hinan duntug an awadan Apo Dios. ⁴ Ya intudo'na goh hidin mayapit an batu din Himpulun Uldina an hiyah ne din nitudo' hidin nahhun an din inalina an dengngolyun nalpuh nan apuy hidin algaw an na'amunganyuh nan puun di duntug. Ya indat Apo Dios nan duwan mayapit an batun ha"in. ⁵ Ya innal'u, at nundadyua', ya inunud'u din inalin Apo Dios hi ato', at inittu' din duwan mayapit an batuh nan Kahon an din impiyamma'.

⁶ Ya nakak tu'un holag Israel ta tinaynan tu'u nan abu"ul nan imbabaluy Jaakan ta immuy tu'ud Moserah. Ya heden babluy di natayan Aaron, ya nilubu'ana.* Ya nan imbaluyna an hi Eleazar di nihukat ay amana ta muntamuh nan tamun di Nabagtun Padi. ⁷ Ya nakak tu'u goh ta immuy

---

* **10:6** Num. 20:22-29.

tu'ud Gudgodah. Ya nakak tu'u goh hi ad Gudgodah ta immuy tu'ud Jotbathah an hidiy awadan di numbino'ob'on an ginnaw an adi matmatdu'.⁸ Ya heden awadan tu'uh di ya inlahhin Apo Dios nan holag Levi ta diday okod an mangipapto' an mangdon hinan Kahon an Nittuwan nan Himpulun Uldin, ya ta diday umuy hinan awadan Apo Dios an mangitamuh nan tamun di padi, ya ta munluwaluda ta wagahan Apo Dios nan tataguna, at hiyanay tamudah engganad ugwan.⁹ At hiyanan mi'id di banoh nan holag Levi hi luta an adida umat hinan i'ibbadan waday banohda ti hi Apo Dios di banohda an hiyah ne din intulag Apo Dios ay dida.

¹⁰ Ya hidin pidwanah immaya' goh hinan dungtug ya nihihinnaa' hi napat di algaw ya labi an umat hidin inat'uh hopapna. Ya dengngol Apo Dios din imbaga' goh ay Hiya, at inabulutnan adi da'yu ubahon. ¹¹ Ya inalinan ha"i di, Umuy'a ta eka itnud nan tatagu ta iyuyumu didah nan lutan din intulag'uh din o'ommodyu an idat'un dida ta hakuponda.”

Hi Apo Dios di Ita'ot

¹² Ya inal in goh Moses di, “Da'yun i'ibba an holag Israel, hay immandal Apo Dios ay ditu'ud ugwan hi aton ya ita'ot tu'uh Apo Dios, ya iyunnud tu'un amin hinan aatna, ya mahapul an pohpohdon tu'u Hiya, ya dayawon tu'u Hiyan mipattig hinan punnomnom tu'u ya hinan nitaguan tu'u.¹³ Ya mahapul goh an unudon tu'un amin nan Uldin Apo Dios an intudu' ay da'yud ugwan ta way pumhodanyu.

14 Immannung an hi Apo Dios ya hakupnan amin an ta"on nan pa"ata'nang an ad abuniyan. Ya ta"on goh tun luta ya an amin di logom an wah tun luta ya hakupna.† 15 Mu ta"on un umat hina ya un anggay damdama din o'ommod tu'uy pa'appohpohdona, at hiyaat un ditu'u pento' hi tatagunah an amin hinan atagutaguh tun lutah engganad ugwan. 16 At ad ugwan ya mahapul an itutuyuyu nan do'ol an baholyu,‡ ya ipogpogyu nan ngohoyyu. 17 Ti hi Apo Dios an dayawon tu'u ya nabagbagtun Apu ya un an amin nan a'ap'apu, ya nidugah di abalinana, ya mita'ot! Ya adina ipangngel di atona, at hiyanan adi mabalin an mapasuksukan. 18 Ya hom'ona nan nguhu ya nan umu'utun ta halimunana dida, ya pa'appohdona goh nan bunag, at hiyanan idatana didah mahapulda. 19 At ta"on da'yu ya ipattigyuy pamhodyuh nan bunag ti da'yu ya bunag ayu goh hidin awadanyud Egypt. 20 At hiyanan e'gonanyuh Apo Dios, ya ita'otyu Hiya, ya Hiya ya anggay di dayawonyu. Ya ihamadyuy pangulugyun Hiya, ya Hiyay pangihapataanyuh nan hapitonyu. 21 Ya Hiya ya anggay di ipabagtuyu ti Hiyay Diosyu an nangipattig ay da'yuh nan nidugah an abalinana ya nan atata'ot an inatnah namadanganan da'yu. 22 Ya din inayan nan a'apuyud Egypt ya unda napitu ya anggay.§ Mu ad ugwan ya nunholagon da'yun Apo Dios ta dimmo'ol ayun umat hinan

---

† 10:14 I Cor. 10:26. ‡ 10:16 Hay immannung hi intudun Moses ete ya ta paddungnay kugitonday puhuda, ya mid mapto' ya hiyah te verse an ninomnom Apostoles Paul hidin nangitud'anah Rom. 2:29. § 10:22 Gen. 46:26-27. Bahaom goh nan footnotes di Ex. 1:5 ya Ac. 7:14.

bittuan ad daya.”

11

Hay Pamhodaan ya Pangunudaan ay Apo Dios

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “At da'yu ya hi Apo Dios di pohpohdonyu, ya mahapul an inaynayyunyun mangunud hinan Uldina ya an amin nan udumnan Mandalna goh hi enggana.

² Ya nomnomonyud ugwan an da'yuy nangalyan Apo Dios ay danen inali' hi donglonyud ugwan an algaw an bo'on nan imbabaluyyuy pangalya' ti aggyuda dengngol, ya aggyuda dengngol din nangilatan Apo Dios ay da'yu, ya aggyuda tinnig nan nidugah an abalinana ya badangna. ³ Ya aggyuda goh tinnig nan inatnan umipanoh'ah nan alid Egypt an hi Pharaoh ya nan abablubabluy an hinakupna ⁴ ya din nangipalnonganah nan titindalud Egypt, ya nan kabayuda, ya kalesadan punluganan an umuy mi'gubat hinan Mumbolah an Baybay* hidin namdugandan ditu'u.† ⁵ Ya aggyuda goh tinnig din inat Apo Dios ay ditu'uh din awadan tu'uh nan mapulun ta nangamung un tu'u dimmatong eten lugal ⁶ ya din nun'a'unugan da Dathan ay Abiram an imbabaluy Eliab an holag Reuben, ya nan pamilyada, ya nan tagalada, ya nan a'abungda, an niddum nan gina'uda, ya nan a'animaldah nan nanga' an lutah nan ginagwan di awadan nan holag Israel an dumalat di abalinana.‡ ⁷ Mu da'yuy nanimung an nannig ay danen nidugah an atata'ot an ina'inat Apo Dios.”

---

* **11:4** Unu Red Sea. † **11:4** Ex. 13:17-15:21. ‡ **11:6** Num. 16:1-50.

Hay Nawagahan nan Lutan Nitulag

⁸ Ya inalin goh Moses di, “At hiyanan unudonyun amin nan Uldin an immandal'un da'yud ugwan an algaw ta waday abalinanyun manakup eden lutan umuyyu hakupon, ⁹ ya ta dumu'du"oy di pi'taguanyun nen lutan malumong an hiyah ne din intulag Apo Dios hi ipabnohnah din o'ommodyu, ya ma"almuy mihabal, at do'ol ahan di itanudyu. ¹⁰ Ya heden lutan umuyyu hakupon ya adi umat hinan lutad Egypt an din ni'hituwanyuh nahhun. Ti hidi ya wa ay ta muntanom ayu ya mahapul an mahibugan an umat hinan galden. ¹¹ Mu heden lutan hakponyu ya do'ol di duntug, ya dadamuna nan nundotal an luta, ya gun ma'udanan, at munnonong di danum hidi. ¹² Ya hi Apo Dios di manalimun enen luta, at ipapto'na an mete"ah nan hopap di tawon ta nangamung di pogpogna.

¹³ Ya gulat ta ihamadyun unudon nan Uldin Apo Dios an immandal'un da'yu ta hiyay pohpohdonyuh nomnomyu ya Hiyay dayawonyu ya anggay ¹⁴ at ipa'udanah nan panapulanyuh danum an ta"on hi un nan lawang unu tiyalgaw,§ at pumhod di pugahonyuh bungan nan inhabalyu, at waday iyammayuh bayah, ya iyammayuh mantika, ¹⁵ ya ipahangawna goh nan inhabalyuh nan payawyu ta way onon nan a'animalyu, ya ta do'ol goh di ononyu.

¹⁶ Ya elanyu ta adiyu iyabulut nan odolyun mabalbaliyan ti ini ya du'gonyuh Apo Dios ta

---

§ **11:14** Nan timpun di umudanan ad Canaan ya October hi engganah April, ya mid udan hi May 1 hi engganah October 15.

nan udumnan dios di dayawonyu. ¹⁷ Ya gulat ta atonyuy umat hina at bumungot hi Apo Dios ay da'yu. Ya hognongonad daya ta mi'id udan, at magaganan nan luta, at adi bumunga nan mihabal ta mi'id itanudyu. Ya munnaud ayun mun'atoy enen lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu. ¹⁸ At mahapul an hatun Uldin ya munnononong hi nomnomyu ta adiyu aliwan. Ya paddungnay ipautyuh ta'layyu, ya enepngotyuh nan uluyu ta way gunyu nomnomon.* ¹⁹ Ya mahapul an ihamadyun mangitudu goh hinan imbabaluyyu an ta'on hi un nan way um'umbunanyuh nan nunhituwanyu, ya ta'on hi un nan dalan hi pumbaatanyuh nan way ayanyu, ya nan way pun'eblyanyuh nan olo'anyu unu puntamuanyu, ya nan bumangunanyu ya ituduyun dida. ²⁰ Ya itudo'yuh nan paneddeng hinan pantaw di abungyu ya hinan pantaw di allupyu. ²¹ At da'yu ya nan imbaluyyu ya ma'ud'udman di pi'taguanyun ne han lutan din intulag Apo Dios hi ipabnohnah din o'ommodityu, at mi'tagu ayu an umat hi amadnoy di ad abuniyan ya tun luta.

²² Ya gulat ta ihamadyun unudon nan Uldina ya nan immandal'un da'yuh atonyu ta pa'appohdonyuh Apo Dios, ya iyunnudyun amin hinan aatna, ya adiyu Hiya bataanan ²³ at pun'ipakak mahkay Apo Dios ay da'yu an amin nan tatagun nunhitun nen babluy ya unyu hakupon nan lutan nan tatagun ma'al'alih babluyda an nidugah di abalinanda ya un da'yu. ²⁴ Ya an amin nan lutan gopa'onnyu ya idat'u

---

* **11:18** Hiyah te nalpuwan nan ugalin di Hudyun nibaag hinan Mat. 23:5.

ta hakuponyu an mete"ah nan mapulun ta nangamung ad Lebanon, ya mete"a goh hinan Wangwang an Euphrates ta nangamung hinan Baybay an Mediterranean. ²⁵ Ya mi'id ah taguh way abalinanan mangameh ay da'yu. At an amin nan lutan gopa'onyu ya badangan da'yun Apo Dios ta ta'tan da'yuh nan tataguh nan babluy an umayanyu.

²⁶ Ad ugwan an algaw ya pumpilio' da'yu ete han duwa an wagah unu idut. ²⁷ Ya mawagahan ayuh unyu unudon an amin nan Uldin Apo Dios an intudu' ay da'yud ugwan an algaw. ²⁸ Mu ma'idutan ayuh unyu du'gon nan Uldin an nitudun da'yud ugwan an algaw ta mundayaw ayuh nan udumnan dios an agguyyu in'innila. ²⁹ Ya hi awni ta idatong da'yun Apo Dios hinan lutan hakuponyu ya alyonyu an nan Duntug an Gerizim di alpuwan di wagah, ya malpuy idut hinan Duntug an Ebal.† ³⁰ Ya unyu dan agguy inila an daten duwan duntug ya wadadah nan appit di Wangwang an Jordan hinan appit di alimuhan di algaw hinan hakup nan iCanaan an nunhituh nan nundotal an lutad Jordan hi appit ad Gilgal an neheggon hinan babluy ad Moreh. ³¹ Ya ten magadyuh ayun bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta umyyu hakupon nan lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu. Mu awni ta hakuponyu ta munhitu ayuh di ³² at mahapul an ihamadyun mangunud hi an amin an udumnan Uldin Apo Dios an intudu' ay da'yud ugwan an algaw.”

---

† **11:29** Bahaom nan Deut. 27:1-28:68 ta innilaom nan aat ten wagah ya idut.

12

Nan Ohan Lugal an Pundayawan

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hiyatuy udumnan Uldin Apo Dios an mahapul hi emayaanyuh nan punhituwanyuh nan lutan banohyu an idat Apo Dios an dayawon din a'apuyu. ² At mahapul an pumpa"iyun amin nan pundayawan nan tataguh nan diosda an wah nan ata'nang an aduntuduntug, ya nan wah nan dudunduntug, unu nan wah nan hiluk di pa'attubun ayiw. ³ Ya mahapul goh an pa"ionyun amin nan pun'onnganda, ya numpuhityu ta magimu' nan atata'nang an me'gonan an batun niyammah dayawonda. Ya gohbonyu nan tu'ud Asherah an e'gonanda, ya nunggihayu nan bul-ulda ta ma'ubahdan amin ta mi'id di dayawondan nen lugal.

⁴ Ya mahapul an adiyu eyengngoh nan atonyun mundayaw ay Apo Dios hinan atondan mundayaw hinan diosda. ⁵ Ti mahapul an umuy ayu mundayaw ay Apo Dios hinan pot'onan lugal ay da'yun amin an himpangapu ta hidiy alam-munganyu.* ⁶ Ya hidi goh di pangiyayanyuh nan e'nongyun moghob, ya nan udumnan e'nongyu, ya nan midat an mun'iyapuluh nan intamuanyu, ya nan mipanomnom ay da'yuh ilayatyun e'nong,

---

* **12:5** Ma'innila an numbino'ob'on an nahayhaynod an lugal di gunda na'amungan ti ad Shiloh (Judg. 18:31), ya ad Nob (I Sam. 21:1), ya ad Gihon (I Ki. 1:33), ya ad Jerusalem (II Sam. 6:12). Ya hin'umu'uddum ya nilahhin nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan ustuh ihinanah nan Tuldan Abung, at duway lugal hi immayan nan tatagu ta nundayawdan Apo Dios.

ya nan midat hi intulagyun Apo Dios, ya nan midat an malpuh pamhodyu, ya nan nahhun an ini'lum nan baka unu kalniluyu. ⁷ Ya hidiy a'amunganyuh pangananyun hina"amah nan way hinagang Apo Dios ta ipattigyuy umamlonganyuh nan nunwagahan Apo Dios hinan intamuanyu.

⁸ Mu hidi ya adiyu aton nan ina'inityud ugw an way ohaan hay nomnomonah pohdonay atonan mundayaw. ⁹ Ti manu ay ya aggyuy ayu pay dimmatong hinan lutan idat Apo Dios ay da'yuh punhituwanyun banohyu. ¹⁰ Mu awni ta bad'angonyu nan Wangwang an Jordan at dumatong ayuh nan lutan idat Apo Dios hi banohyu ta munhitu ayuh di, ya palenggopon da'yu mahkay ti baliwan da'yuh an amin hinan binuhulyu ta mid al'alín da'yuh di.

¹¹ At nan pot'on Apo Dios hi ohah lugal di hiyay alammunganyun mundayaw ay Hiya, ya hidiy pangiyayanyun amin hinan immandal'un da'yu an nan e'nongyun moghob, ya nan udumnan e'nongyu, ya nan midat an malpuh nan intamuanyu, ya nan nipanomnom ay da'yuh ilayatyun e'nong, ya nan pohdonyun midat an intulagyun Apo Dios. ¹² Ya mun'amlong ayuh nan wadan di pundayawanyun Apo Dios an ta'on nan imbabaluyyun linala'i ya binabai, ya nan baalyun linala'i ya binabai, ya nan holag Levi an ni'hituh nan babluyyu. Ti nomnomonyun nan holag Levi ya mi'id ah lutada. ¹³ Ya elanyu ta adi ayu ahan mun'onong hinan way malgom hi pohdonyun pun'onngan. ¹⁴ Ti hay nepto' an pangiyayanyuh nan e'nongyu ya nan ohan lugal an pot'on Apo

Dios hinan ohah nan babluy ay da'yun himpan-gapu. Ya hidi ya anggay di pange'nonganyuh nan Onong an Moghob ya nan udum an e'nongyu, ya hidi goh di pangatanyun amin hinan udumnan immandal'un da'yuh atonyu.

¹⁵ Mu adi mipawah un ayu mumpaltih nan animal hinan nunhituwanyu, ya inihdayu. Ya mabalin goh an ihdayu nan malgom an am-nawanyun indat Apo Dios ay da'yun wagahyu an umat hinan ulha unu gasel,[†] ya ta'on un nan alyon di Uldin hi adi maleneh ya mabalin an ihdayu. ¹⁶ Mu adiyu ahan ihda nan dalada, at mahapul an eglotyuh nan luta ta mitapal an umat hi danum. ¹⁷ Ya adiyu goh onon hinan nunhituwanyu nan inlahhinyu an mun'iyapuluh nan intamuanyu, unu inumon nan bayah, unu usalon nan mantikan di olibo. Ya adiyu ihdah nan abungyu nan bakayu unu kalniluyu an inlahhinyun e'nong ay Apo Dios, unu nan midat an nipanomnom ay da'yu, unu nan udumnan ilay-atyun midat. ¹⁸ Mu ononyu, unu inumonyu, unu usalonyu dane hinan wadan Apo Dios hinan lugal an pot'ona an middum nan imbabaluyyun linala'i ya binabai, ya nan baalyun linala'i ya binabai, ya nan holag Levi an ni'hituh nan babluyyu, at mun'am'amlong ayuh pangananyuh nan wadan Apo Dios ta iyamlongyu nan mun'aphod an indatnan wagahyu. ¹⁹ Mu elanyu ta adiyu inganuy nan holag Levi hi un ayu munhituh nan lutayu.

²⁰ Ya awniat udman Apo Dios nan lutan hinakupyu an hiyah ne din intulagnan da'yu ya

---

[†] **12:15** Nan gasel ya ohan kalahin di ulha.

wa ay ta mundugu ayuh nan dotag ya alyonyuy, Pohdonmi an umihdah nan dotag! ya mabalin an ta'on unyu do'lon di ihdayu ta nangamung un ayu mahengla. ²¹ Ya gulat ta adagwi nan nunhituwanyuh nan lugal an wadan Apo Dios hi pento'nah pundayawanyu ta mundugu ayuh dotag ya mabalin an mumpalti ayuh nan bakayu unu kalniluyu an wagah Apo Dios ay da'yu ta ihdayuh nan abungyu ta nangamung un ayu mahengla ti hiyah ne din inali' ay da'yu. ²² Ya malgom hinan tagun ma'alih maleneh unu adi maleneh ya mabalin an mi'ihdada goh hinan dotag an umat hinan dotag di ulha unu gasel an adi mapaniaw ay dida. ²³ Mu adiyu ahan ihda nan dala ti hiyay dumalat hi ataguan, at adiyu ihda nan lamoh an aggyu natidtidan di dalana. ²⁴ At mahapul an eglotyuh nan luta ta mitapal nan dala an ay danum ti adi ahan mabalin an ihdayu. ²⁵ Ya gulat ta adiyu ihda nan dala at mid al'alín da'yu ya nan mehnod ay da'yu an holagyu ti inunudyu nan pohdon Apo Dios hi atonyu.

²⁶ Mu nan inlahhinyun midat an me'gonan ya nan intulagyun Apo Dios hi idatyu di hiyay iyuyyuh nan ohan lugal an pento'na. ²⁷ Ti hidih nan pun'onngan ay Apo Dios di pange'nonganyuh nan Onong an Moghob. Mu nan dalan di udumanan e'nongyu ya mahapul an mihiit hinan delloh di pun'onngan ay Apo Dios, mu mabalin an ihdayu nan dotag. ²⁸ At hiyanan ihamadyun mangunud an amin hinan immandal'un da'yu, at maphod di ma'ma'at ay da'yu ya nan holagyu enggana an dumalat nan pangatanyuh maphod ya nepto' an umipa'amlong ay Apo Dios.”

Padan hinan Mundayaw hi Bulul

²⁹ Ya inalin goh Moses di, “Mu awni ta ubahon Apo Dios nan tataguh nan luta an umuyyu hakupon ya mabalin an munhitu ayu mahkay hidi. ³⁰ Ya elanyu ta adiyu iyunnud hinan ina'inatda. Ya adiyu goh padahon an hamadon nan inatdan nundayaw hinan diosda ti ini ya alyonyuy, Hay inatda nin an nundayaw hinan diosda ta hiyay enghonmi? ³¹ Ti mahapul an adiyu eyengngoh hinan inatdan nundayaw hinan diosda an mundayaw ay Apo Dios ti nan inatdan nundayaw hinan diosda ya nun'appuhin adi ahan pohdon Apo Dios. Ti ta'on nan imbabaluydan linala'i unu binabai ya gohbonda ta e'nongda!

³² At hiyanan mahapul an ihamadyun aton an amin nan immandal'un da'yu. Ya adiyu ahan udman, ya adiyu goh ahan kudangan.”‡

13

Nan Umitudul hi Aton an Mundayaw hinan Bulul

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya gulat ta waday ohan da'yun mangali an hiya ya propeta unu nala'eng an mangibaag hi aat nan na'enap, ya waday ibaagnan da'yuh ma'at hi awni an adi olog di tagun mangat, ² ya heden imbaagna ya nipa'annung an na'at ta hiyay pangidalatanah pangalyanan da'yuy, Umuy tu'u mi'dayaw hinan dios an agguy tu'u dinaydayaw hidin hopapna, ya hiyay itamuan tu'u! ³ Mu hay ibaga' ya adiyu ahan donglon nan alyon nen propeta! Ti

‡ 12:32 Bahaom nan footnote di Deut. 4:2.

henen inalina ya hiyay pampong Apo Dios ay da'yu ta ma'innilah un immannung an Hiyay pohpohdonyuh nomnomyu. ⁴ At hi Apo Dios ya anggay di unudonyu, at Hiyay ita'otyu ya itamuanyu, ya ihamadyun mangunud hinan Uldina, ya donglonyu nan alyona, ya un'unnud ayun Hiya. ⁵ Ya henen propeta unu tagun nala'eng an mangipa'innilah itudun di enap ya patayonyu ti hiyay mangituduh unyu du'gon hi Apo Dios an dayawonyun nangekak ay da'yud Egypt ta binaliwan da'yuh nan nipaligligatanyuh tamu. Ya dumalat nan intuduna ya ini ya du'gonyu din immandal Apo Dios hi unudonyu, at patayonyu nan umat hinan umitudul hi nappuhin niddum ay da'yu.*

⁶ Ya gulat ta han agiyu, unu nan imbaluyyu, unu nan ahawayu, unu nan nahamad an ligwayu ya ili"udnan mangal'alu' ay da'yu ta mi'dayaw ayuh nan nat'on an dios an agguy tu'u ahan dinayaw ya ta'on goh din o'ommod tu'u ⁷ (ya danen dios ya dios nan tatagun wah nan nunlene'woh hinan ni'babluyanyu, unu nan henegonyu, unu nan niyadagwih nan wadanyu) ⁸ mu adiyu ahan abuluton nan alyona, ya adiyu kulugon hiya. Ya adiyu hom'on unu igohgohan hiya, ya adiyu baliwan hiya. ⁹ Mu unyuat patayon an da'yuy mahhun an mampa ay hiya ya un mehnod nan tatagu ta da'yun amin di mampan hiya ¹⁰ ta nangamung un matoy. Ti impadahnan nangal'alu' ay da'yu ta du'gonyuh Apo Dios an nangekak ay da'yud Egypt an ni'hituwanyuh nangipaligligatandan da'yuh

---

* 13:5 I Cor. 5:13.

tamu. ¹¹ Ya gulat ta donglon an amin nan tatagun holag Israel henen na'at at tuma'otda, ya olom ya mi'id ah mangat hi nappuhin umat hinan inatna.

¹² Ya gulat ta hinan ohan siudad an indat Apo Dios ay da'yuh punhituwanyu ya waday donglonyuh ¹³ ibbayun linala'in namalbalih nan tatagun den ni'babluyanda an siudad an alyon-day, Umuy tu'u mundayaw hinan nat'on an dios an aggyuyu inilay aatna! ¹⁴ Ya adi namaag ya kinulugyu ti mahapul an ihamadyun mahmahan di aatnah mahhun. Ya gulat ta immannung an na'at hene ya waday mun'ihligu an henen nappuhi ya na'at hinan babluyyu ¹⁵ at mahapul an pumpalangyun amin nan tatagun ne han siudad ta mun'atoydan amin ta mi'id ma'angang an ta'on nan a'animalda ya ni'patoyyu. ¹⁶ Ya inamungyun amin nan gina'un nan tatagun nunhitun de han babluy, ya inyuyyuh nan plasa ta matpun hidi, ya genhobyun amin nan a'abung eden babluy ya an amin nan gina'udan wah di ta dumalang an paddungnay me'nong ay Apo Dios. Ya heden munisipyu ya matawan hi enggana, ya adiyu pidwon an punhituwan. ¹⁷ Ya mi'id ahan ah ohan da'yuh mangamnaw an mangngal hinan gina'un na'idutan. Ya gulat ta atonyuy umat hina ta ma'udyaan nan bungot Apo Dios at hom'on da'yu, ya igohgohan da'yu, at dumo'ol di holagyu an hiyah ne din intulagnah din a'apuyuh din hopapna. ¹⁸ At hiyanan donglonyu ya unudonyun amin nan inyuldinan intudu' ay da'yud ugwan ta nan maphod di atonyu ya mangipa'amlong ay Hiya.”

14

Hay Mipawah Adi Aton hi un Way Matoy

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya ditu'un imbabaluy Apo Dios ya wa ay ta baluonyu nan matoy ya adiyu gunihan di odolyu, ya adiyu goh gidgidan di bagtun di tu'pawyu ta adiyu iyunnud hinan aton nan udumnan tataguh nan punlungdayaandah un way matoy ay dida. ² Ti ditu'u ya nihakup tu'un Apo Dios ti pento' ditu'uh inlahhinah nan tataguh tun luta ta nahamad tu'un tatagunan me'gonan.”

Nan Ma'alih Maleneh Unu Adi Maleneh an Animal (Lev. 11:1-23)

³ Ya inalin goh Moses di, “Ya adiyu ahan ihda nan imbilang Apo Dios hi adi maleneh an animal. ⁴ Mu waday a'animal hi miyabulut an ihdayu an nan dotag di baka, ya kalnilu, ya gandeng, ⁵ ya ulha, ya gasel, ya nan ulhah nan inalahan, ya nan gandeng hi inalahan, ya nan ibex, ya nan antelope, ⁶ ya malgom hinan animal an nagodway dapana ya nan mangag'al hi onona. ⁷ Mu waday udumnan a'animal hi ma'alih adi maleneh an adiyu ihda an umat hinan mangag'al hi onona unu aggyu nagodway dapana an umat hinan dotag di kamilu, ya kunihi, ya nan buwoh hi inalahan. Ti hana ya mibilangdan adi maleneh ti ta'on hi unda gag'alon di ononda mu aggyu nagodway dapanda. ⁸ Ya adiyu goh ihday dotag di babuy ti mapaniaw ay ditu'u ti ta'on un nagodwa nan dapanda mu adida gag'alon di ononda. At

adiyu ahan ihda nan dotagda, ya adiyu goh din-dinohon di odol nan matoy ti mibilangdah adi maleneh.

⁹ Ya an amin nan numbino'ob'on an ekan an wah nan danum an waday ipayna ya lahipna ya mabalin an ihdayu. ¹⁰ Mu an amin nan mi'id di ipayna ya lahipna ya adiyu ihda ti nan mangihda ya mibilangdah adi maleneh.

¹¹ Ya an amin nan ma'alih maleneh an hamuti ya mabalin an ihdayu. ¹² Mu hiya hatuy numbino'ob'on an hamutih adiyu ihda an nan agila, ya bannug, ya tu'u'an, ¹³ ya tulayan, ya pu'tiw, ya nan gayang, ¹⁴ ya idaw, ¹⁵ ya nan akup, ya guup, ya nan ongol an abestrus, ¹⁶ ya nan bahbahwaw, ya garseta, ya tikbaboy, ya kiyaw, ¹⁷ ya pelikan, ya kalamon, ¹⁸ ya nan panni'i, ya nan kannaway.

¹⁹ Ya an amin nan ahi'ad'addapan an nun'apaya'an an umat hi allaga, ya liyo', ya nan lumadyung ya didanay ma'alih adi maleneh, at adiyu ihda. ²⁰ Mu an amin nan napaya'an an maleneh ya hiyay ihdayu.

²¹ Ya adiyu goh ihda nan animal an nonong ya natoy.* Mu mabalin an ipihdayuh nan bunag an ni'hitun ditu'u unu ila'uyuh nan udumnan mangili. Ti hi Apo Dios ya ditu'uy nahamad an tataguna.

Ya wa ay ta ihaangyu nan uyaw an gandeng ya adiyu pananum nan gatas an malpun inana.”†

---

* **14:21** Manu ay ti agguy natidtidan di dalana. † **14:21** Mid mapto' ya hiyah ne ugalin nan iCanaan an agguy kimmulug.

Uldin hi Ma'at hinan Mun'iyapulun Midat ay Apo Dios

(Num. 18:21-29)

²² Ya inalin goh Moses di, “Ya mahapul an ilahhinyu nan mun'iyapuluh nan intamuanyuh atawotawon. ²³ Ya iyuyyu nan inlahhinyuh nan lugal an pinilin Apo Dios hi pundayawanyun Hiya, at mabalin an hidiy pangananyuh nan indatyun mun'iyapulun nalpuh nan intamuanyu an umat hinan bento'yu, ya bayahyu, ya nan olibon mantika, ya nan nahhun an ini'lum nan bakayu ya nan kalniluyu. Ya atonyu hana ta way atonyun mangipa'enghan gun mangita'ot ay Apo Dios. ²⁴ Ya gulat ta adagwi nan lugal an wadan di pundayawanyu ta mid ologyun mangiyuy hinan mun'iyapulun inlahhinyuh nan intamuanyun wagah Apo Dios ²⁵ ya ila'uyu ta nan la'unan pihhu ya hiyay ita'inyun iyuy hinan lugal an wadan di pundayawanyun Apo Dios, ²⁶ ya hidiy pangila'uwanyuh nan pihhuyuh nan pohdonyu an umat hi baka, unu kalnilu, unu bayah, at hidih nan pundayawanyun Apo Dios di pangananyu ta pun'am'amlonganyun hina"ama. ²⁷ Mu mahapul an adiyu inganuy nan holag Levi an ni'hituh nan babluyyu ti mi'id di lutadan midat hi banohda.

²⁸ At hay gutud di angunuh nan gun miyatun tawon ya amungonyuh nan ohan lugal nan ilahhinyun mun'iyapuluh nan bot'onyu eden tawon. ²⁹ Ya atonyu ta umali hanan holag Levi an mi'id di banohdah luta, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun an ni'hituh nan babluyyu ya innalda ta waday onondah pun'am'amlongandan Apo Dios.

At nan pangatanyuh umat hinay pungwagahan Apo Dios hinan ihabalyu.”

15

Nan Tawon an Adi Pumpabayadan hinan Impa'utang

(Lev. 25:8-38)

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya madatngan ay nan angunuh di miyamiya-pitun tawon ta wada ay di agguy nabayadan hinan impa'utangyu ya adiyu ipabayad. ² At hiyah ne aton nan way numpa'utang hinan i'ibba tu'un holag Israel ti hi Apo Dios di nanimumung an nangalih aliwanyu ta adiyu ipabayad nan impa'utangyu. ³ Mu nan impa'utangyuh nan bunag ya ipabayadyu, mu adiyu ipahukat nan inutang nan i'ibbayun holag Israel.

⁴ Ya mi'id ah oha ni' ahan hi mawotwot ay da'yu ti gun da'yu wagahan an amin ay Apo Dios hinan lutan idatnan da'yu ta banohyuh ⁵ unyu ihamad an donglon nan hapiton Apo Dios ya inhamadyun mangat an amin hinan Uldinan immandal'un da'yud ugwan. ⁶ At ipa'annung Apo Dios an wagahan da'yu ti hiyah ne intulagna, at mabalin an waday ipa'utangyuh nan udumnan tatagun himpapangili. Mu da'yu ya adi ayu umutang ay dida, ya da'yuy mumpapto' ay dida ta bo'on didaat goh mumpapto' ay da'yu.

⁷ Mu gulat ta waday ibba tu'un holag Israel an nawotwot hinan punhituwanyuh nan babluy an lutan idat Apo Dios ya adi ayu nagitilan ay hiya, ya adiyu ukuhan nan ibadangyun hiya. ⁸ Ti un ayuat mun'am'amlong an mamadang ay hiya

ta pa'utanganyu hiyah nan mun'olog an mahapulna. ⁹ Ya adiyu ukuhan an mangipa'utang hinan logom an mahapulna ti ini ya nomnomonyu nan anaheggon di adi pangipabayadan hinan na'utang! Ya adiyu ahan nomnomon di umat hina ti nappuhi. Ya gulat ta ukuhanyu an mumpa'utang at pimagmagoh an mangibaag ay Apo Dios hinan adiyu pumpa'utangan, at mabahan ayu. ¹⁰ At gulat ta idatyu an adiyu aguhan at hi Apo Dios ya wagahan da'yu, at pumhod an amin di ihabalyu ya an amin nan atonyu. ¹¹ Ti adi umaan an wagwaday ibbayun holag Israel hi nawotwot,* at hiyaat un'u imandal ay da'yu ta hom'onyu dane an nun'awotwot hinan pumbabluyanyu.”

*Hay Uldin hi Ma'at hinan Himbut
(Ex. 21:2-6; Lev. 25:38-55)*

¹² Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta waday ibba tu'un Hudyu ta ihbutda ay da'yu, ya intamuan da'yuh onom di tawon, mu nadatngan ay nan miyapitun tawon ya abulutonyu hiya an makak. ¹³ Ya henen gutud di pamakakanyun hiya ya mahapul an adi mangiw'iwadya an makak ¹⁴ ti ehmo'anyu hiya ta idatanyuh nan nalpuh nan wagah Apo Dios ay da'yu an umat hinan a'animalyu ya nan inhabalyu. ¹⁵ Ti nomnomnomonyu an ta'on da'yu ya baal ayu goh hi wadanyud Egypt, mu hemmo' da'yun Apo Dios, at hiyanan enekak da'yu. At hiyaat un'u immandal ay da'yu ta hiya goh di atonyu.

---

* **15:11** Mat. 26:11.

¹⁶ Mu gulat ta alyonan da'yuy adina pohdon an makak ti pohpohdon da'yun hina"ama, ya popohdonan mi'hinan da'yu ¹⁷ at itnudmu hiya ta iyuumuh nan pantaw di nunhituwanyu, ya tenlo'yuy ingana. At hiya mahkay ya adi makkak ta himbutyuh nangamung. Ya umat goh hinay atonyuh nan babain himbutyu.

¹⁸ Ya hay maphod ya adi munha'it di nomnomyuh nan pangiyabulutanyuh akakan nan himbutyu ti nan tinamuana ya do'do"ol ya un nan baal an helduanyu. Ya atonyu ay di umat hitun inali' at wagahan Apo Dios an amin nan itamuyu."

Nan Mahhun an I'lum nan Animal
(Ex. 13:1-16)

¹⁹ Ya inalin goh Moses di, "Ya an amin nan buta'al an mahhun an i'lum nan bakayu ya nan kalniluyu ya ilahhinyu ta bagin Apo Dios. Ya adiyu itamu nan nilahhin an umat hi baka, ya adiyu pukihan nan kalnilu. ²⁰ Ya iyuyyuh nan lugal an pundayawan ay Apo Dios ta hidiy pangihdananyu an da'yun hina"amah atawotawon. ²¹ Ya gulat ta nan animal ya waday ganitna an napilay, unu nabulaw, unu waday udumnah apahiwana ya adiyu ahan iyuy an e'nong ay Apo Dios. ²² Mu hana ya mabalin an ihdayuh nan way nunhituwanyu. Ya malgom hinan tagun mibilang hi maleneh unu adi maleneh ya mabalin goh an ihdada an umat hinan pangihdanyuh nan ulha unu nan gasel. ²³ Mu nan dalada ya adiyu ahan ihda ti mahapul an ihiityuh nan luta an umat hinan danum an mitapal."

16

Nan Panganan hi Agguy Nabino'bo'an an Tinapay

(Ex. 12:14-20; Lev. 23:4-8; Num. 28:16-25)

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya gunyu nomnomon nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan bulan an Aviv ta ngilinonyun ibehtaan ti henen bulan di gutud di nangekakanan da'yud Egypt.* ² At umuy ayuh nan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawanyun Hiya ta hidiy pange'nonganyuh nan kalniluyu unu gandengyu ta punyamananyuh din Bimmaliwan di Anghel. ³ Ya henen pangananyuh nan ne'nong ya mahapul an hay agguy nabino'bo'an an tinapay di ononyu an umat hidin balunyuh din nakakanyud Egypt ti un galagala. At hiyah ne ononyuh nan ma'apituy algaw ta way mangipanomnom ay da'yuh din nipaligligatanyud Egypt, at hiyanan enekak da'yu. ⁴ Ya henen ma'apituy algaw ya mi'id ah ohan da'yuh way bino'bo' hi mipatang hinan nunhituwanyu. Ya mahapul an ihdayun amin nan dotag di ne'nong hinan naglot enen nahdom hinan hopap di algaw ta mi'id ah ma'angang hinan mahdom ta engganah mabig-gat.

⁵ Ya adiyu e'nong nan onong di Namaliwan di Anghel Apo Dios ay Da'yuh din Penghanah nan malgom an babluy an indat Apo Dios ay da'yuh punhituwanyu ⁶ ti hay pange'nonganyu ya nan ohan lugal an pot'onah pundayawanyun Hiya. At hidiy pange'nonganyuh nan onong di

---

* **16:1** Na'at hidin Aviv/Nisan 15 (hiyah ne March-April hinan calendar tu'u).

Bimmaliwan di Anghel eden ma'ahom ta hiyah ne panginomnomanyuh din gutud di nakakanyud Egypt. ⁷ Ya hidi goh di pangihaanganyu ya pangananyu ta nalpah ay ya un ayu umanamut hinan nungkampuananyuh nan mabiggat. ⁸ At onom di algaw hi pangananyuh nan tinapay an aggyu nabino'bo'an, ya nan miyapitun algaw† ya mahapul an ma'amung ayun mundayaw ay Apo Dios ti henen algaw ya pun'eblayanu.”

Nan Behtan di Boto'
(Lev. 23:15-22; Num. 28:26-31)

⁹ Ya inalin goh Moses di, “Ya uyaponyuy pituy duminggu an mete"ah nan algaw an gutud di nangete"anyun numboto' hinan paguyyu. ¹⁰ Ya henen angunuhna‡ ya mahapul an ngilinonyu ta ebehtaanyu nan Behtah nan aDumiduminggu§ ta dayawonyuh Apo Dios hi pangidatanyuh nan mipanomnom ay da'yu ta bagina an nalpuh nan bento'yun wagah Apo Dios ay da'yu. ¹¹ Ya midumdan da'yu an mi'behta nan imbabaluyyu, ya nan himbutyu, ya nan holag Levi, ya nan bunag, ya nan nguhu, ya nan umu'utun an ni'hituh nan babluyyu. Ya hay pumbehtaanyu ya nan lugal an pento' Apo Dios hi pundayawanyun Hiya. ¹² Ya gunyu nomnomon an numbalin ayuh himbut hi ad Egypt, at ihamhamadyun mangunud hinan niyuldin ay da'yud ugwan.”

† **16:8** Unu Aviv/Nisan 15-21. Heten behta ya Behtan di Tinapay an Aggyu Nabino'bo'an. ‡ **16:10** Unu Sivan (May-June) 6.

§ **16:10** Tulu goh di ngadan ten behta an (1) Behtan di Udol (Ex. 23:16), ya (2) Behta an Tungaw hi Alpahan di Boto' (Lev. 23:15-22), ya (3) Behta an Pentecost (Ac. 2:1).

Behtan di A'al'allung
(Lev. 23:33-43; Num. 29:12-39)

¹³ Ya inalin goh Moses di, “Ya mahapul goh an mumbेhta ayuh nan a'al'allung hi alpahan nan a'ili'an di paguyyu ya apugahan di greppyuh ma'apituy algaw.* ¹⁴ Ya middumdan da'yu nan imbabaluyyu, ya nan himbutyu, ya nan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun an ni'hituh nan babluyyu. ¹⁵ Ya pituy algaw di pumbehtaanyun Apo Dios hinan ohan lugal an pot'onan pundayawan ay Hiya ti hi Apo Dios ya wagahanan amin nan ihabalyu ya nan tamuyu, at hiyanan umamlong ayun amin.

¹⁶ Ya an amin nan linala'ih nan babluyyu ya mumpitludah nan hintawon an umuy hinan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawandan Hiya. Ta ibehtaanda nan Panganan hi Agguy Nabino'bo'an an Tinapay, ya nan Behtan di Boto', ya nan Behtan di A'al'allung. Ya wa ay ta mi'gotaddah nan Behtan di A'al'allung ya mahapul an waday ita'indah e'nongda. ¹⁷ Ya didan hinohha ya nan abalinanday idatda an miyunnudan hinan aat di wagah Apo Dios an indatnan dida.”

Hay Pamto'andah Munhaad hi Huwis

¹⁸ Ya inalin goh Moses di, “Ya pot'onuyuy huwis ya nan udum an mumpapto' ta diday mangipapto' hinan wah nan abablubabluy an idat Apo Dios ay da'yu. Ya danen linala'in pot'onuy ya diday mumpapto' an mangipanuh hinan way diklamun nan tatagu, mu adida ipangngel di pamanuhda.

---

* **16:13** Unu Tishri/Ethanim 15-21 (hiyah ne September-October hinan calendar tu'u).

19 Ya mahapul an adida pikuwon nan Uldin an panumalyada, ya adida itigaw hi aat nan tagu, ya adida abuluton an alan nan mili"ud an midat ay dida ti hiyay paddungnay mamulaw hinan matan di nala'eng, ya mamikuh panapit nan nahamad an tagu. ²⁰ At hay maphod ya nan nepto' di pamanuhna ta way atonyun matagu, at hakuponyu nan lutan idat Apo Dios ta banohyu."

Nan Pundayawan hinan Bulul

²¹ Ya inalin goh Moses di, "Ya wa ay ta mun'amma ayuh nan pun'onnganyun Apo Dios ya adi ayu mun'ammah ayiw hi miyengngoh hinan angah nan udum an madayaw an umat ay Asherah, ya indeldellohyuh di. ²² Ya adiyu goh ihina nan nahilhilan an batu ta mumbalin hi bulul ta dayawonyu ti hiyah ne ahan di adi pohdon Apo Dios.

17

¹ Ya adiyu e'nong ay Apo Dios nan baka unu kalnilun waday ganitna. Ti hi Apo Dios ya adina ahan pohdon di umat hina.

² Mid mapto' ya waday lala'i unu babain ni'hitun da'yuh nan pumbabluyanyun idat Apo Dios ay da'yu an na'ah'upan an numbahol ay Apo Dios ti agguyna inunud nan inyuldina ³ ta nan nat'on an dios di dayawona, ya hiyay itamuana an umat hinan algaw, unu nan bulan, unu nan numbino'ob'on an bittuan ad daya, mu hanan amin ya agguyna ahan immandal ay da'yu ta dayawonyu. ⁴ Ya wa ay ta dengngolyun waday nangat hi umat hina ya mahapul an hamadonyu

ya innilaonyuy aatna. Ya gulat ta immannung an waday nangat enen na"appuhih nan holag Israel ⁵ ya iyuyyu henen lala'i unu babain nangat hi nappuhih nan way pantaw nan pumbabluyanyu, ya nuntapayu ta nangamung un matoy. ⁶ Ya mipapatoy nan taguh un waday duwah ihtiguh mangipa'annung hinan na'at, mu un ay oha nan ihtigu ya adi mipapatoy. ⁷ Ya nan nun'htiguy mahhun hi mampan hiya ya un mehnod nan tatagu. At ubahonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu."

Nan Aat di Kulti

⁸ Ya intuluy goh Moses an inalinay, "Ya gulat ta waday diklamu an naligat ta adi pa'ippanuh nan huwis ti nan nidiklamu ya un pimmatoy, unu nan pun'a'addian hinan ma'at, unu hay pamaligatan hinan ibban tagu. Ya mahapul an umuy nan huwis hinan ohan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawanyu ⁹ ta ipa'innilana nan diklamuh nan papadin holag Levi ya nan Nabagtun Huwis ta diday mangipanuh. At nan namanuh ay dida ya hiyay ibaag nan huwis hinan nidiklamu ya nan nundiklamu. ¹⁰ At nan alyon nan papadih nan pundayawan an pot'on Apo Dios an ma'at eden nidiklamu ya hiyay ma'at enen tagu, at hiyay unudonyuh atonyu. ¹¹ Ya nan alyonda ahan di ipa'annungyun huwis an unudon an miyun-nudan hinan Uldin an ma'at hinan diklamu ta adiyu ibahhaw an ipa'annung. ¹² At nan tagun adi mangunud hinan alyon di huwis unu nan padin muntamuh nan lugal an pundayawan ay Apo Dios ya mahapul an mapatoy ta mapogpog di

gun mangat hi nappuhin da'yun holag Israel. ¹³ At an amin nan tatagun mangngol hinan ma'at enen tagu ya tuma'otda, at mi'id mahkay mangipidwan mangat hi umat hina.”

Nan Uldin hi Aat nan Ali

¹⁴ Ya inalin goh Moses di, “Ya awni ta midatong ayuh nan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yuh hakuponyu ta mihamad mahkay di punhituwanyuh di ya ninomnomyun alyonyuy, Mahapul an waday ali tu'u ta umat hinan udumnan babluy an wah nan nunlene'woh ay ditu'u!” ¹⁵ Mu hamadonyu ta nan pot'on Apo Dios hinan i'ibbayu di hiyay punhaadonyuh aliyu, ya adiyu punhaadon nan bunag hi aliyu ti bo'onyu ibba. ¹⁶ Ya adi mahapul an do'lon nan aliy kabayuh puntakayana ya nan titindaluna, ya adina goh honogon nan tatagu ta umuy luma'uh nan kabayuh ad Egypt ti hi Apo Dios ya inalinay, Adi ayu ahan mumbanggad hidi!† ¹⁷ Ya adi goh do'lon nan aliy ahawana ti ini ya hiyay dumalat hi pan'uganan Apo Dios. Ya adina goh ud'udman di inadangyana ta adina gun ud'udman nan silverna ya balitu'na.

¹⁸ Ya gulat ta mun'ali ta hiya mahkay di ali enen babluy ya mahapul an itudo'nah nan libluna hatun Uldin Apo Dios an nalpuh nan liblu an hahalimunan nan papadin holag Levi.

---

* **17:14** Hiyah ne na'at hidin amatagun Samuel an propeta (I Sam. 8:4-9). † **17:16** Hay pohdonan itudu ya ta adi ipangulun nan ali nan Hudyu ta banggadonay tatagunad Egypt an nan babluy an nalpuwanda. Mu hidin amatagun Jeremiah an propeta ya pinilit Johanan an imbaluy Kareah ta numbanggaddah di, ya napilit goh hi Jeremiah an ni'yuy (Jer. 41:16-43:7).

19 Ya wagwadan hiyah munnananong nan liblu ta gunna bahabahaon hi abigabigat ta way atonan mangita'ot ay Apo Dios ya mangihamad an mangunud an amin hinan Uldin an nitudo' enen liblu. 20 At hiyay dumalat ya adina ipabagtuy odolna ya un nan i'ibbana an holag Israel, ya ta way atonan adi mangibahhaw hinan Uldin Apo Dios. Ya atona ay hana at dumu'du"oy di pi'taguandah nan holagnan linala'i ta do'ol di tawon hi pumpapto'andah nan holag Israel.”

18

Nan Midat an Bingay di Padi

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya nan holag Levi an papadi ya nan udum an holagna ya adida me'ebnoh hinan lutan banoh nan holag Israel ti hay pangngalandah ononda ya nan Onong an Moghob ya nan udum an onong an me'nong ay Apo Dios ta hiyay paddungnay banohda. 2 At adida mi'bingay hinan banoh nan i'ibadan holag Israel ti hay banohda ya hi Apo Dios ti hiyah ne intulagnan dida.

3 Ya hay midat hinan papadi ta bagida ya nan palpalang, ya pangal, ya nan minalutun di baka unu kalnilun e'nong nan tatagu. 4 Ya midat goh ay dida nan mahhun an bot'onyuh nan paguy, ya nan mahhun an danum di greyp, ya nan mantikan di olibo, ya nan mahhun an makaltib an nalpuh nan dutdut di a'animal. 5 Ti nan holag Levi ya diday pinilin Apo Dios ay da'yun ahimpahimpangapu ta itamuanda Hiyah enggana.

⁶ Ya gulat ta way holag Levi an nunhituh nan numbabluyanyu ta popohdona an umuy hinan lugal an pot'on Apo Dios hi pundayawanyun Hiya ⁷ ya mabalin an iyabulutday pangitamuanan Apo Dios an umat hinan aton di udumnan i'ibbanan holag Levi an itamuandah Apo Dios hidi. ⁸ Ya nan midat ay hiyah bingayna ya umat hinan bingay di udumnan papadi an ta"on un waday malpuh nan o'ommodna."

Padan hinan Agguy Kimmulug

⁹ Ya inalin goh Moses di, "Ya dumatong ayu ay hinan lutan idat Apo Dios ay da'yu ya mahapul an adiyu enghon nan nappuhin ugalin nan tatagun nunhituh di. ¹⁰ Ta mi'id ni' ahan di ohan da'yun manghob hinan imbaluyyun lala'i unu babai ta e'nongna. Ya adiyu goh te'an an mumpalad, ya mun'utung, unu mundongol hinan labuy di idaw, ya mumbuyun, unu mumba'i, ya nan tume'om, ¹¹ unu umimud, ya adiyu utungon nan lennawan di natoy. ¹² Ti an amin nan mangat hi umat hina ya umipabohol ay Apo Dios, ya dumalat henen umipabohol an atonda at hiyanan pakakon Apo Dios nan tatagun nunhitun nen luta ya un ayu dumatong. ¹³ At hay maphod ya adi ayu mumbahol ay Apo Dios. ¹⁴ Ti nan tatagun ad lutah nan hakuponyu ya diday mangelug hinan ibaag nan lennawa ya nan mumbuyun. Mu da'yu ya adi pohdon Apo Dios hi un umat hinay atonyu."

Hay Umalian nan Numbino'ob'on an Propeta
ya nan Na'abbagbagtun Propeta†*

¹⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya hi Apo Dios ya honogonay oha ay da'yun himpangapuh Propetan umat ay ha"i. Ta Hiyay mangibaag hinan hapiton Apo Dios hinan tatagu, at donglonyu ya unudonyu nan ibaagna.‡ ¹⁶ Ya manu ay aton Apo Dios hene ti dumalat nan inaliyun ha"i hidin gutud di algaw hi na'amunganyuh nan Duntug an Horeb§ an adiyu ipidwan donglon di humapitan Apo Dios, ya adiyu goh pohdon an tigon nan apuy an numpattigana ti adiyu pohdon an matoy. ¹⁷ At inalin Apo Dios ay ha"i di, Ma'unud nan inyal'alu'dah ma'at.* ¹⁸ At hiyanan honogo' ay dida nan Propeta' an umat ay he"an malpun didan himpangapu. Ya itudu' di hapitona ta ibaagnan amin hinan tatagu nan imandal'un Hiya.† ¹⁹ Ya Ha"i di mangalih nan hapitona, at nan tatagun adi mangngol hinan Hapit'u an ituduna ya moltao'.‡

²⁰ Mu gulat ta waday mangali an hiyay propeta' an mangitudtuduh nan Hapit'u mu bo'on Ha"i di nangalih nan itudtuduna unu itudunay aat nan udumnan dios ya henen propeta ya mahapul an mipapatoy.

---

* **18:14** Nan na'atana ya hi Samuel, ya hi Gad, ya hi Nathan, ya hi Isaiah, ya hi Jeremiah, ya hi Ezekiel, ya hi Daniel, ya hi Hosea, ya hi Joel, ya hi Amos, ya hi Obadiah, ya hi Jonah, ya hi Nahum, ya hi Habakkuk, ya hi Zephaniah, ya hi Haggai, ya hi Zechariah, ya hi Malachi, ya hi Huldah an babai, ya nan udumna goh. † **18:14** Hi Jesu Kristu. ‡ **18:15** Ac. 3:22. § **18:16** Unu Duntug an Sinai.

* **18:17** Ex. 20:18-21. † **18:18** Ac. 3:22. ‡ **18:19** Ac. 3:23.

²¹ Ya mid mapto' ya alyonyuh nomnomyuy, Hay pangimmatunan nin hinan hapit an bo'on hi Apo Dios di nangitudu? ²² Ya gulat ta nan malgom an propeta ya ibaagnay hapiton Apo Dios hinan tatagu mu mi'id ah nipa'annung ya hiyay panginnilaan an bo'on hi Apo Dios di nalpuwan nan imbaagna. § At nan imbaag nen malgom an propeta ya un hay nalpuh nomnomna, at adi ayu tuma'ot ay hiya.”

19

Nan Siudad an Punhi'ugan

(Num. 35:6-34; Deut. 4:41-43; Josh. 20:1-9)

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hi awni ta ipa'abak Apo Dios nan tatagu an ad lutah nan ipaboltanan da'yu ta da'yuy mihukat an mihina enen siudadda ya munhituh nan a'abungda ² ya ilahhinyuy tulu an ma'alih Siudad an Punhi'ugan hinan lutah nan idat Apo Dios hi banohyu ta way ipo"oyanyu. ³ Ya mahapul an iyammayuy kulhan miyuy ay date an siudad an ilahhinyu. Mu pun'atluonyuh mahhun an amin nan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta way ohan da'yuan ilahhinay ohah siudad ta wada ay di pumatoy hi ibbana ya hidiy ayana an mumpo"oy.

⁴ Ya gulat ta way taguh un mahnan ya pimmatoy hinan bo'on buhulna ya malgom ay danen

---

§ **18:22** Intudun Moses an gulat ta adi mipa'annung nan intudun nan propeta at umannung an adi makulug an propeta hiya. Mu ta'on hi un mipa'annung ya hin'umu'uddum ya adi makulug damdama (Deut. 13:1-5).

siudad di umayana ta way atonan mabaliwan. ⁵ Ti gulat ta daden duwan tagu ya muntunudda an umuy mangayiw hi inalahan, ya heden oha ya munlongoh hinan ayiw, ya naho'tang nan wahay, ya nipato' hinan ni'yibbana ta hiyay dimmalat hi natayana ya mabalin an malgom ay dane han siudad di lumayawana ta mabaliwan. ⁶ Mu gulat ta un oha nan Siudad hi Punhi'ugan ya adagwi nan owon an umuy hidi at pudugon nan mangiyawit an tutulang nan natoy hiya ti dumalat nan bimungtanda, ya pinatoydah nen tagu an ta'on un mid baholna ti mi'id numbohholandah din natoy. ⁷ At hiyah ne dumalat hi pangalya' hi unyu ilahhin di tuluh mumbabattaan an Siudad an Punhi'ugan ta way pumpo"oyan nan way pumatoy.

⁸ Ya gulat ta udman Apo Dios nan lutan boltanonyu ta idatnan amin din lutan intulagnah din a'apuyuh ⁹ unyu unudon (ya inatyun amin nan intugun'un da'yud ugwan an algaw ta hi Apo Dios di popohdonyu ya nan aatnay pangiyun-nudanyu) at mabalin an udmanyuh tuluh siudad din tulun siudad an nahhun. ¹⁰ Ta waday pumpo"oyan nan tagun agguyna ginulat ya pimmatoy, ya ta adi mapatoy hinan lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta banohyu, ya ta adi ayu mabaholan.

¹¹ Mu wa ay di taguh mamohol hinan heneggonan ta umuyna bota'on hinan dalan ya numpalangna ta natoy ya henen tagun pimmatoy ya limmayaw ta immuy hinan ohan Siudad an Punhi'ugan an mipo"oy ¹² ya mahapul an nan a'ap'apun nen numbabluyana ya ipadpapidah den pimmatoy, ya inyuydah nan tutulang nan

natoy ta diday mangiyawit, at diday okod an mamatoy enen tagun pimmatoy. ¹³ Ya adiyu ipattig di pammo'anyun hiya, ya pogpogonyud Israel nan umat hinan tagun pimmatoy hi mi'id di baholna ta way atonyun pumhod.”

Hay Igad nan Luta

(Deut. 27:17; Prov. 22:28; 23:10)

¹⁴ Ya inalin goh Moses di, “Ya hay maphod ya adiyu ipahlig nan nipatlo' an igad hinan lutan nan dellohyu ta unudonyu nan igadna an din niya'ammah hopapna eden luta ya un ipaboltan Apo Dios ay da'yu ta banohyu.”

Nan Uldin hi Aton nan Ihtigu

¹⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta un oha nan ihtigu at adi umdah mangipa'annung hinan numbaholan nan tagun at pimmatoy, mu wada ay di duwa unu tuluh mun'ihtigu ya diday mangipa'annung an nan tagu ya numbahol.*

¹⁶ Ya gulat ta waday ohan tagun layah di pun'ihtiguna ti impa'lehnay agguy immannung an bahol hinan ibbanan tagu ¹⁷ ya mahapul an dane han duwan mundiklammuan ya muntunuddan umuy hinan lugal an pundayawan ay Apo Dios ta humalyaon nan papadi ya nan huwis. ¹⁸ Ya ihamad nan huwis an mangipanuh hinan diklamu. Ya gulat ta ma'innila an heden mun'ihtigu ya nunlayah ¹⁹ ya hiyay pangatanyuh nan ninomnomnan nappuhin pohdonan ma'at hinan ibbana. At pogpogonyu nan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu. ²⁰ Ya awni ta

---

* **19:15** Mat. 18:16; II Cor. 13:1; I Tim. 5:19; Heb. 10:28.

mundongol hinan tataguh nen na'at at tuma'otda, ya mid mangat hi umat hinan nappuhi. ²¹ Ya adiyu ipattig di homo'yuh nan umat hinan nangat hi nappuhi. Ti nan pimmatoy ya mipapatoy, ya nan bimmohlang ya mabohlang goh, ya nan pumengaw ya mapengawan goh, ya nan pumutel hi ngamay ya maputilan goh di ngamayna, ya nan pumutel hi hu'i ya maputilan goh di hu'ina.”†

20

Nan Uldin hinan Gubat

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya wa ay ta umuy ayu mi'gubat hinan binuhulyu ta tigonyu an do'do"ol nan kabayuda, ya kalesadan punluganan di mi'gubat, ya nan tindaluda ya un da'yu ya mahapul an adi ayu tuma'ot ay dida. Ti hi Apo Dios an nangekak ay da'yud Egypt ya wagwadan bumadang ay da'yu. ² Ya wa ay goh ta magadyuh an miyatam ayuh nan pi'gubatanyu ya mahapul an umuy nan padih nan hinagang nan titindalu ta mi'hapit, ³ ya alyonan diday, Da'yun holag Israel ya donglonyu! Ad ugwan an algaw di pi'gubatanyuh nan binuhulyu. At adi ayu mun'od'od unu numanomnom ta adi ayu tuma'ot unu wumogwog an dumalatda. ⁴ Ti hi Apo Dios ya wagwadan mangipangpangulun da'yuh nan pi'buhulanyu, at da'yuy pangabakona!

⁵ Ya nan ap'apun di titindalu ya immuydan ni'hahapit hinan titindalun alyonday, Da'yun titindalu! Wada ay, ay da'yuy pa'idyammay abungna an aggyu pay nidawat ay Apo Dios ya

---

† 19:21 Mat. 5:38. Bahaom goh nan footnote di Ex. 21:25.

mahapul an pa'anamutonyu ta idawatnan Apo Dios. Ti ini ya matoy hinan punggugubatanyu, ya omod un hay udumnay mihukat hi mangidawat ay Apo Dios, ya hiyay munhitu! ⁶ Ya wada ay goh ay da'yuy nuntanom hi greyp an agguyna pay tinamtaman di bungana ya honogonyu ta umanamut ta hiyay mangngal hinan bungan di intanomna ti ini ya mapatoy hinan punggugubatanyu, ya omod un hay udumnah taguy manggan hinan bungan di intanomna! ⁷ Wada ay goh di ni'hapit ay da'yuh ohah babai mu agguyna pay inyahawa ya mahapul an umanamut ta ahawaona ti ini ya mapatoy hinan punggugubatanyu, ya omod un hay udumnah linala'iy mihukat an mangiyahawah nan babain ni'hapitanyu!

⁸ Ya innaynayun goh nan a'ap'apun di titindalun alyondah nan titindaluday, Wada ay di mun'elob di balana an tuma'ot ya mahapul an umanamut ta adi matalam an mi'ta'ot nan i'ibbana. ⁹ Ya wa ay ta nalpah di himmapitan nan ap'apun nan tindalu ya pot'onday mun'ap'apuh mangipangpanguluh nan hinohhan himpampun an tindalu.

¹⁰ Ya wa ay ta magadyuh ayuh nan siudad an gubatonyu ya ihapitanyu nan tataguh dih unda pohdon an iyulay ta adida mi'gubat. ¹¹ Ya gulat ta abulutonda nan ibagayun dida ta iyuyada ya imbughulda nan pantawda ta pahgopon da'yu ya pumbalinonyun amin nan tataguh dih baalyu. ¹² Mu gulat ta adi iyulay nan tatagun ne han siudad ta penhodan mi'gubat ya impali'ubyu didah nan tindalu. ¹³ At badangan da'yun Apo Dios ta

abakonyu dida, ya mahapul an pumpalangyun amin nan linala'in nen babluy ta mun'atoyda.

¹⁴ Mu nan binabai, ya nan ung'ungungnga, ya nan bakada ya adiyu patayon, ya hamhamonyun amin nan gina'uda ya nan udum an wah nan siudad ta bagiyu, ya mabalin an usalonyun amin hanan nahamham ti idat Apo Dios hanan amin.

¹⁵ Ya hiyah ne atonyun amin hinan siudad an nibataan hinan lutan wadan di punhituwanyuh awni.*

¹⁶ Mu henen hakuponyu an siudad an lutan ipaboltan Apo Dios ay da'yu ya mahapul an pumpatoyyun amin nan numpunhituh di. ¹⁷ Ya mahapul ahan an aminonyun ubahon nan tatagun holag Heth, ya holag Amor, ya holag Periz, ya holag Hiv, ya nan iCanaan, ya nan iJebus. Ya atonyu ti hiyah ne immandal Apo Dios ay da'yu, ¹⁸ ya ta mi'id di mangitudun da'yun mangat hinan agaga"ihaw an ato'atondan mundayaw hinan diosda ti hiyay dumalat hi pumbaholanyun Apu tu'un hi Apo Dios.

¹⁹ Ya hay atonyuh nan siudad an gubatonyuh mabayag ta nangamung unyu dida abakon ta hakuponyu ya adiyu longhon nan ayiw ta way bumungah ononyu, at adiyu goh longhon nan ayiw hinan inalahan ti bo'on diday buhulyu! ²⁰ Mu mabalin an longhonyu nan udumnay ayiw an adi ma'an di bungana ta way iyammayuh pananiyuh nan siudad an pi'gubatanyu ta nangamung unyu dida abakon.”

---

* **20:15** Heten siudad ya adagwi, at bo'on nan iCanaan di numpunhituh di.

21

Nan Pumatoy an Adi Mipanuh

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hiyah te atonyuh un gulat ta waday ah'upanyuh pinatoydan tagu an inyuydah nan payawyuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu an mi'id di nangin-nilah namatoy ay hiya. ² Umuy nan ap'apuyu ya nan huwis ta lukudonday inadagwin an amin nan siudad an nunlene'woh hinan wadan di na'ah'upan nan natoy. ³ Ya wa ay ta ma'innila nan siudad an nehegheggon hinan way natayan di tagu ya nan ap'apun nen siudad di ummal hinan kilaw an bakan agguy nitamtamu ya agguy negneg'od an pun'aladu. ⁴ Ya nan ap'apun ne han siudad goh di mangiyuy eden kilaw an tennan bakah nan hadog an adi mabalin an mata-muan an awadan di ginnaw an adi matmatdu' di danumna ta hidiy pangipungandah nan bagang nen baka. ⁵ Ya mi'yuy goh nan papadin holag Levi ti diday pento' Apo Dios ta itamura nan tamuna, ya dinayawda Hiya ta mipabagtuy ngadana, ya dida goh di mangipanuh hinan diklamu. ⁶ Ya an amin nan a'ap'apuh nan siudad an nun'eheggon hinan lugal an na'ah'upan di odol nan tagun natoy ya ihuanday ngamaydah nan tungul di baka an din inipungday bagangna eden luta. ⁷ Ya ipa'inniladan alyonday, Bo'on da'miy namatoy eten tagu, ya mi'id tinnigmih namatoy ay hiya. ⁸ At igohgohan ni' da'mi, Apo Dios, an holag Israel an din binaliwam an enekakmud Egypt! At adim ipabahol ay da'mi nan natayan nen tagun mid

nanginnilah namatoy. At dumalat nan dalan nan animal ya ma'aliwan di baholyu.

⁹ At henen pangatanyuh nan pohdon Apo Dios ya adi mipabahol ay da'yu nan natayan nen tagu.”

Hay Aat nan Binabain Nibalud hi Gubat

¹⁰ Ya inalin goh Moses di, “Ya hay umayanyun mi'gubat hinan buhulyu* ta pangabakon da'yun Apo Dios ya awitonyu dida ta paddungnay unda balud. ¹¹ Ya gulat ta waday ma"aphod an babaih nan awitonyu ta amnawanyu ya mabalin an ahawaonyu. ¹² Ya iyanamutyuh abungyu ya unyu oltan di buu'na, ya linungtubanyuy u"ulungna, ¹³ ya hukatanyun amin nan inlubungna† ta mihi-nah abungyu ta nguhuona nan o'ommodnah him-bulan. Ya malpah ay hene ya mabalin mahkay an ahawaonyu hiya. ¹⁴ Ya udum di algaw ta mi'id di pamhodyun hiya ya mabalin an pakakonyu. Mu adiyu hiya ibilang hi himbutyu ti binainyu hiyah nangelo'anyu.”

Hay Biyang nan Pangpangullun Imbaluy an Lala'i

¹⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han lala'i ya duway ahawana, ya pa'appohdonay oha ya adina nan oha, ya danen ahawana ya linala'iy

---

* **21:10** Nan buhulda ya bo'on nan iCanaan an wah nan neheggon ay dida ti nan tatagun numpunhituh nan adagwin babluy (Deut. 20:14-15). Ti an amin nan iCanaan ya ma'ahhapul an mapatoyda, mu nan buhul di Hudyun nalpuh adagwin babluy ya bo'on.

† **21:13** Manu ay mahapul an oltanay buu'na, ya linungtubanay u"ulungna, ya hukatanan amin nan inlubungna ya ta ipa"elna nan atonan man'ug hinan dadan an ugalina ta middum hinan balbalu an nan ugalin di Hudyu.

itungawda, mu nan imbaluy den babain adina pohdon di nahhun an nitungaw at hiyay pangpangullu. ¹⁶ Ya hay gutud di pangidatanah banoh nan imbabaluy na ya adina pumbalinon hi pangpangullu nan otob an inyimbaluynah nan babain pohpohdona ta hiyay pangidatanah nan banoh an midat hinan pangpangullu ti nan inyimbaluynah nan babain adina pohdon di ad banoh hinan banoh di pangpangullu. ¹⁷ Ya mahapul an ibilangnah pangpangullu nan imbaluynah nan ahawanan adina pohdon ti hiyay nahhun an nitungaw, at mahapul an hiyay pangipabnohanah do'do"ol hinan gina'una. Ti henen lala'i ya hiyay nahhun an imbaluynah a'ungana, at hiyay ad banoh hinan banoh di pangpangullu tuwali.”

Nan Adi Manggol an Lala'in Imbaluy

¹⁸ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han tagun waday imbaluynah lala'i ta adi matugun ti hay pohpohdonay atona, ya adina donglon di itugun da amana ay inana, ya ta"on hi unda gilaton ya adina damdama donglon di panugundan hiya, ¹⁹ at hay aton da amana ay inana ya podnondan iyuy hinan a'ap'apun nen ciudad an a'amungandan nen babluy. ²⁰ Ya alyondah nan a'ap'apun nen ciudad di, Heten imbaluymin lala'i ya adi matugun an hay pohpohdonay atona, ya adina pohdon an donglon nan itugunmin hiya ti unna ingalngalawngaw di pihhun iyin'inum an ibudbutong. ²¹ At an amin nan linala'in ni'babluyana ya diday mumpampa ta nangamung un matoy, at pogpogonyu nan umat hinan tagu an nappuhiy

pangatnan niddum ay da'yu. At awni ta donglon nan tatagun holag Israel at tuma'otda.”

Nan Numbino'ob'on an Uldin

²² Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han tagu ya numbahol, ya hay moltana ya unyu patayon ta itayunyu hiyah nan ayiw. ²³ Mu adi mahapul an lumanablabi nan odolnan mitatayun, at henen algaw an natayana ya ilubu'yu ti nan tagun mitayun ya un matoy ya inidutan Apo Dios. ‡§ At hiyanan ilubu'yu ta adi pumuhi nan lutan idat Apo Dios ay da'yuh banohyu.

22

¹ Ya gulat ta waday tigonyuh limmayaw hi baka unu kalnilun nan i'ibbayun holag Israel ya adiyu lauhan. Mu hay atonyu ya alanyu ta iyuyyuh nan ad bagi. ² Mu gulat ta adagwi nan nunhituwan nan ad bagi unu aggyuyu inilay ad animal ya mabalin an iyanamutyuh nunhituwanyu. Ya wa ay ta umali nan ad animal an mun'anap ya indatyu. ³ Ya umat hina goh di atonyuh un way tigonyuh nan dongki, unu way datngonyuh lubung, unu malgom hi gina'uh datngonyu unu aliwan nan i'ibbayun holag Israel.

⁴ Ya gulat ta waday tigonyuh nagah hinan dalan hi dongki unu bakan nan i'ibbayun holag Israel ya adiyu lauhan ta badanganyu ta ipata'dogyu nan animal.

---

‡ 21:23 Gal. 3:13. § 21:23 Anaad ta umipabohol ay Apo Dios hi un lumanablabi nan odolna? Hay kulugon nan udumna ya ta ag'agay apogpogan di amoltaana ta adi hapihapiton nan tataguy aatnah mabayag. Mu mid mapto'.

⁵ Ya nan binabai ya adi mabalin hi unda ilubung nan lubung di linala'i, ya umat goh hinan linala'in adida ilubung nan lubung di binabai ti hi Apo Dios ya abohlana ahan di tatagun mangat hi umat hina.*

⁶ Ya gulat ta way tigonyuh nan owon hi agaban nan hamutih nan ayiw unu nan luta ta wada nan ommod nan hamuti an mangobob unu unna hina"oban nan buya an imbaluyna ya adiyu pi'yala nan ommod di hamutih nan buyana. ⁷ At hay mabalin hi alanyu ya nan buya, ya impalayawyu nan ommodna ta mid al'alín da'yu, ya matubayan ayu.

⁸ Ya mumpa'amma ayu ay hi abung an nundotal di atapna ya mahapul an ihamadyun iyammay hawan hinan nunlene'woh hinan nundotal an atap ta adi da'yu pabaholon hi un way magah, ya natoy.

⁹ Ya adiyu tamman hi nat'on an mihabal nan galden an nitamman nan greyp. Ti gulat ta atonyu at nan bungan di greyp ya puhion nan bungan nan nat'on an nihabal.

¹⁰ Adiyu iyadwa nan bakah nan dongki an iyaladu.†

¹¹ Ya adiyu ilubung nan agguy numpaddung di niyabol an linubid an umat hinan wool ya linen.‡

---

* **22:5** Hay kulugon nan do'ol an evangelicals ya heten Uldin ya adina ipaway lubung an ma'alih unisex (unu numpaddung an mabalin hi lala'i ya babai). † **22:10** Agguy numpaddung di bi'ah ya a'ongol di baka ya dongki, at adida mumbagay. ‡ **22:11** Bahaom nan footnote di Lev. 19:19 ta innilaom di udumnan aat te.

12 Ya tayunanyuh nalulug an linubid nan opat an dugun nan migottap hinan lubungyu ta mun'ayuyda.”§

Hay Maphod hi Aton an Mangelo' hi Babai

13 Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta way lala'ih mangahawah nan babai ta nalpah an enelo'na ya alyonah mid pamhodnah nan inahawana, 14 ya nunlumuh pamahiwnah nan babain alyonay, Heten babai ya inila' an waday nahhun an nangelo' ya un ha'in! 15 Ya nan o'ommod nen babai ya alanda nan mangipattig an nan imbaluydan babai ya mi'id nahhun an nangelo' ay hiya ta iyuyda ipattig hinan a'ap'apuh nan siudad an wah nan pantaw. 16 Ya hi aman den babaiy mangalin diday, Inyabulut'u nan imbaluy'un babai ta ahawaon ten lala'i, mu ad ugwan ya alyonay adina pohdon hiya. 17 Henen lala'i ya un nunlumuh nan agguy immannung hi pamahiwnan ten imbaluy'un babai ti alyonay un waday nahhun hi nangelo' ya unna ahawaon hiya. Mu tayay pangitigan an han imbaluy'un babai ya mid nangelo' hi udum. Ya bene'lagda nan nadalaan an mumpaha' an annap hi nolo'andah din hopap di nun'ahawaanda. 18 At ayagan nan a'ap'apuh nan siudad hene han lala'i ta moltaonda 19 an hay atonda ya ipa'ukatday hingгахut hi palatan pihhu,* ya indatdah nan ommod ne han babai ti hay namainanah nan babain holag di i'Israel. Ya munnonongdan mun'ahawa tuwali, ya adi

§ 22:12 Hay dalat ten uldin ya nibaag hinan Num. 15:37-41.

* 22:19 Hete ya nidugdugah di moltana an mid mapto' ya napidway balul di bunung.

mabalin an ihiyan ne han lala'i ta nangamung un matoy.

²⁰ Mu gulat ta immannung an waday nahhun an nangelo' hinan babai ya mi'id di pangitigan an mid nangelo' ²¹ ya iyuydah nen babaih nan pantaw di abung amana ta nan linala'in ni'babluyana ya pundotnaydah batu ta nangamung un matoy. Ti nunheglan umipabain di inatnah nan tatagun holag Israel ti nan gunna ni'yelo'elo'an hinan linala'ih din wadanah abung amana. At pogpogonyu nan umat hinan babain mangat hi nappuhin niddum ay da'yu.

²² Ya gulat ta waday lala'ih ma'ah'upan an nangelo' hinan babain waday ahawana ya mahapul an mapatoydan duwa. At mahapul an pogpogonyu nan mangat hi nappuhin holag Israel.

²³ Gulat ta elo' han lala'iy tinnignah nan siudad an balahang an mi'id ah nangelo' an waday niyaliyanah lala'i ²⁴ ya hay atonyu ya iyuyyu didan duwah nan pantaw di siudad, ya nundotnayyu ta nangamung unda matoy. Ya manu ay mapatoy henen babai ti agguy pinumkaw an mangayag hi bumadang ay hiya an ta'on unna inila an do'ol di manggol. Ya manu ay mapatoy goh nan lala'i ti enelo'na nan babain waday niyaliyana. At pogpogonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu.

²⁵ Ya gulat ta nan payaw di nannigan nan lala'ih nan balahang an waday niyaliyanah lala'i, ya dempapna hiya, ya enelo'na ya hay ma'at ya ammunah nen lala'in nangelo' di mipapatoy.

²⁶ Mu mid ma'at hinan balahang ti mi'id numbaholanah dumalat hi atayana ti heten na'at ya

nipaddung hinan lala'in bimmungot hinan ohan ibbanan lala'i, ya pinatoyna. ²⁷ Ti hay nanggah'upan nen lala'ih nan babai ya nan payaw an nibataan hinan babluy, at ta"on un mumbugaw an mumpabadang ya mi'id ah mangngol hi umuy bumadang ay hiya.

²⁸ Ya gulat ta han lala'i, ya waday ah'upanh balahang an mi'id ah nangelo', ya dempapna, ya enelo'na ta ma'ah'upanda, ²⁹ ya henen lala'i ya ukatonay alun nen babaih nabonglen palatah pihhu† ta idatnah nan ommod nen babai. Ya henen babai ya hiyay ahawaon nen lala'i ti unna pinilit an enelo' hiya. At henen lala'i ya mahapul an adina ahan ihiyan ta nangamung unda matoy.

³⁰ Ya paniaw hi un way lala'in mangelo' hinan ahawan di ommodna ti bainonah amana.”

23

Nan Milahhin an Tagun Apo Dios

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya han lala'in napnahan ya adi mabalin hi middum an mi'yamung hinan pundayawan ay Apo Dios.*

² Ya nan tatagun nilaglagah an ta"on nan miyapulu an holagda ya adida ahan mi'yamung hinan pundayawan ay Apo Dios.

---

† **22:29** Hete ya gagangayna an balul di bunung. * **23:1** Heten Uldin ya makulug an umipalungdayah nan nabahigan an linala'ih nan gutud di Old Testament. Mu linuman Apo Dios heten Uldin hinan gutud di New Testament ta mabalin an middum nan lala'in nabahigan an i'Ethiopia (Ac. 8:26-39), ya intulag Apo Dios ta maluman goh hinan gutud di Hinlibuy Tawon (Isa. 56:4-5), at umipa'amlong hene.

³ Ya adida ahan mi'yamung nan holag Ammon unu iMoab[†] hinan pundayawan ay Apo Dios unu malgom hinan holagdah engganay miyapulun holag. ⁴ Ti manu ay ya un da'yu agguy indatan hi inanyu ya ininumyuh din nange'wanyuh nan babluydah din nakakayud Egypt.[‡] Ya hay oha goh hi inatda ya linagbuandah Balaam an hina' Beor an nalpuh nan siudad ad Pethor hidid Aram Naharaim ta idutan da'yu. ⁵ Mu ta"on un umat hinay inatdan da'yu ya agguy damdama dengngol Apo Dios nan idut Balaam, ti hay inatna ya numbalinona nan idut ta wagah ay da'yu ti ongol di pamhodnan da'yu. § ⁶ Ya adiyu ipattig di maphod ay dida unu adi ayu goh ahan mi'ligwan didah enggana.

⁷ Ya adiyu pahalon nan i'Edom ti tutulangyu dida.* Ya adiyu goh pahalon nan i'Egypt ti ni'hitu ayuh nan babluydah din hopapna. ⁸ Ya mabalin an nan miyatlun holagday middum an mi'yamung hinan pundayawan nan tatagun Apo Dios.”

[†] **23:3** Immannung an hi Boaz an Hudyu ya inahawanah Ruth an iMoab, at niddum ay hiyad Bethlehem (Ruth 1:4; 4:13). Mu hay kulugon nan do'ol an tataguh aat ten inat Boaz ya aggyuda numbahol ti (1) agguy niddum nan holag Moab hinan lehtaan di tatagun mapaniaw hinan Hudyun mangahawa (Deut. 7:1-4), ya (2) mid mapto' ya aggyu ni'yamung hi Ruth hinan Tuldan Abung eden niddumanan ahawana, ya (3) nan inyuldin Moses anu ya ma'at hinan *linala'in* iMoab an bo'on nan *binabain* iMoab, mu babaih Ruth (mu manghan di mangabulut eten number 3). [‡] **23:4** Num. 21:21-31; Deut. 2:26-30. § **23:5** Num. 22:1-24:25. * **23:7** Hi Esau ya ommod di i'Edom, ya doppel Jacob an ommod di Hudyu (Gen. 25:23-26).

Hay Alenehan nan Kampun di Tindalu†

⁹ Ya inalin goh Moses di, “Ya wa ay ta mihina ayuh nan kampuyuh nan umuyyu pi'gubatan hinan binuhulyu ya mahapul an elanyu ta adi ayu mumbahol. ¹⁰ Ya gulat ta way ohah lala'i ta nolo' ya nun'enap an namaybayang hinan mahdom ya mahapul an bumataan hinan nungkampuanda ta hidiy ihinhinana. ¹¹ Ya wa ay ta mun'a'ahdom ya mahapul an mun'amoh ta mibilang hiyah maleneh, ya mabalin mahkay an humigup hinan nungkampuanah un ma'unug nan algaw.

¹² Mahapul an waday ilahhinyuh ohay lugal an mibataan hinan nungkampuanyu ta way gumalutanyu. ¹³ At an amin ayu ya waday bo"ah itata'inyun middum hinan odonyu, ta wa ay ta umuy ayu gumalut ya nunlut'u' ayuh gumalutanyu, ya gabunanyu goh hi un ayu malpah an gimmalut. ¹⁴ Ti mahapul an maleleneh nan kampuyu ti hi Apo Dios ya wagwadah nan kampuyun mimiddum ta ibaliw da'yu, ta pangabakon da'yuh nan pi'buhulanyu. At hiyanan mahapul an me'gonan nan nungkampuanyu ta mi'id tigon Apo Dios hi lugit ta adi da'yu taynan.”

Nan Numbino'ob'on an Uldin

---

† **23:8** Mid ah verse hinan Biblian mangalih, “Cleanliness is next to godliness” (unu “Ta'on un nabagbagtuy anahamad di *pangulug* tu'u mu hay mehnod hi paddungnay netob ay hiya ya nan anahamad di *odol* tu'u”) an ta'on un hiyah ne kulugon nan do'ol an tataguh nalpuwana, mu hatun verses ya umat hinay itududa damdama. (Hi John Wesley di ad nomnom eten nundengwan nalammung an hapit, ya intudo'nah din 1778 A.D. ad England.)

¹⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta waday himbut ta limmayaw hinan apuna ta ihi'ugnan da'yu ya adiyu ibangngad hinan ad himbut ay hiya. ¹⁶ Ya abulutonyuy pi'hituwanan da'yu an okod hiyah nan babluyyuh punhituwana, ya adiyu hiya paligligaton.

¹⁷ Ya mahapul an mi'id ah lala'ih mumpabayad unu babaih mumputah nan holag Israel ta pun-dayawdan Apo Dios. ¹⁸ Ya adiyu ahan iyuy hinan abung an pundayawan ay Apo Dios nan pihhun nalpuh nan numputan babai ya nan bayad di lala'i an ay nalugit an ahu[‡] ta hiyay idawatyuh nan inhapatayu ti hi Apo Dios ya adina ahan abuluton di umat hina.

¹⁹ Ya gulat ta way ipa'utangyuh pihhu, unu ma'an, unu malgom hinan ibbayun holag Israel ya adi ayu mumpatakap. ²⁰ Ya mabalin an mumpatakap ayuh nan bunag hi unda umutang, mu adiyu patakap nan impa'utangyuh ibbayun holag Israel. Ya atonyu ay di umat hitu at hi Apo Dios ya wagahanan amin nan ihabalyun ne han lutan hakuponyu ta banohyu.

²¹ Ya gulat ta waday etbalyuh idatyun Apo Dios ya mahapul an adiyu ahan ahupon an mangidat ti hay pohdon Apo Dios ya ipa'annungyu. At adiyu ay aton ya mabaholan ayu, ²² mu adi ayu mabaholan hi un mi'id etbalyuh idatyun Apo Dios. ²³ Mu gulat ta waday ninomnomyu at mahapul an ipa'annungyu ti da'yuy nangetbal.

[‡] **23:18** Hay impaddung nan Hudyuh aat nan ahu ya umat hinan aat di babuy an umipabohol ay dida (Mat. 7:6; 15:26; Phil. 3:2; Rev. 22:15). Ya ta'on un nan iPhilistia ya imbilangda nan ahuh mid hulbinan animal (I Sam. 17:43).

24 Ya gulat ta e'wayuh nan way nuntamman di henegonyuh greyp ya mabalin an ummal ayuh nan bungana ya inanyu ta engganah un ayu mahengla, mu adi ayu ummal hi iyanamutyu. 25 Ya gulat goh ta e'wayuh nan way natamman hi paguy ya mabalin an mangultud ayu, mu adi ayu bumto'."

24

Nan Uldin hinan Pi'hiyanan ya Pumbentanan

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, "Ya gulat ta han lala'i ya inahawana han babai, mu la'tot ya waday inah'upanah inat den babaih nappuhi, at ma'aan di pamhodnah nan babai, at nan lala'i* ya iyammanay tudo' an mangibaag hi punhiyananda, ya indatnah nan babai, ya impa'anamutnah nan ommodna.† 2 Ya gulat ta umanamut hi abungdah den babai ta malhin goh hi nat'on an lala'i, 3 ya la'tot ya adi goh pohdon nen lala'ih den babai ta pohdonan ihiyan, ya iyamana goh di tudo' hi mangibaag hi nunhiyananda, ya indatnah nan babai, ya impa'anamutnah abung da amana. Ya gulat goh ta matoy nan lala'in miyadwan ahawana, 4 ya din lala'in ahawanah hopapnan namakak ay hiya ya adi mabalin hi unna banggadon nan babai ta ahawaona goh ti henen babai ya adi maleneh. Mu atona ay ya mumbahol, at nunheglan adi ahan

---

* **24:1** Hay ugalin di Hudyu ya anggay nan *linala'iy* ad biyang an mangihiyan hi ahawana, mu adi umat hinay aatnah nan Hentil ti wada goh di biyang nan *binabain* mangihiyan hi ahawana (Mk. 10:12). † **24:1** Mat. 5:31-32; 19:7.

pohton Apo Dios di umat hinah nan lutan idat Apo Dios ay da'yuh banohyu.”

Nan Numbino'ob'on an Uldin

⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta pa"alhin nan lala'i ya adi umuy mi'gubat unu adi goh munhaad hinan way tamu ti hintawon di adina puntamuan ta un mihihinnah abungda ta way atonan mangipa'amlong ay ahawana.

⁶ Ya adiyu iyagwol nan punggilingan di ohan taguh nan utangna ti gulat ta alanyu at mi'id di punhapulanah pi'taguana.

⁷ Ya gulat ta na'ah'upan han ohan lala'in nangi-layaw hinan ohah nan ibbanan holag Israel ta inla'una unu inihbutna ya mahapul an patay-onyuh nen immilayaw. At pogpogonyu nan umat hinan tagun mangat hi nappuhin niddum ay da'yu.

⁸ Ya wa ay di dogohyuh palla'‡ ya ihamadyun unudon ta atonyun amin nan alyonyuh nan holag Levi an papadih atonyu ti hiyah ne immandal'un dida, at hiyah ne unudonyu. ⁹ Nomnomonyu din inat Apo Dios ay Miriam hidin nalpuwanyud Egypt. §

¹⁰ Ya wa ay di logom hi ipa'utangyuh nan heneg-gonyu ya adi ayu humigup hinan abungna an mangalah nan gina'unah pangiyagwolanyu. ¹¹ At mihina ayuh nan gettaw ta okod hiyan mangi-lahun an mangidat ay da'yu. ¹² Ya gulat ta na-wotwot nan umutang ya nan ma'ugtul an megtap

---

‡ 24:8 Hay itudun ten hapit an palla' ya hiyana nan malgom an dogoh di up'up an bo'on palla' ya anggay. § 24:9 Num. 12:10.

hi lubungnay pamatangna ya mahapul an adiyu pa'iyanon hi abungyu ta engganah mabiggat. ¹³ Ti mahapul an ibanggadyuh nan mapuyaw ta way usalonan molo' eden mahdom, at mawagahan ayu. At hay panigaw Apo Dios hinan inatyu ya nahamad.

¹⁴ Ya adiyu ukuhan an idat di bino'lan nan nawotwot an pamo'laonyu an ta'on un ibbayun holag Israel unu nan bunag an ni'hituh nan ohan munisipyuh nan babluyyu. ¹⁵ Ya heden algaw hinan mapuyaw di pangidatanyuh bino'lan nan nuntamun ne han algaw, ya bo'on hay mabiggat ti nawotwotda, at mahapulda nan pihhu. Ya gulat ta adiyu idat di bino'lana at mumpahmo' an mangihudhudol ay Apo Dios, at mabaholan ayu.

¹⁶ Ya adiyu patayon hi amanah un nan imbaluynay pimmatoy. Ya adiyu goh patayon nan imbaluynah un hi amanay pimmatoy ti nan tagun pimmatoy di hiyay mipapatoy goh.*

¹⁷ Ya adiyu goh pikuwon nan panumalyayuh nan bunag ya nan nguhu. Ya adiyu alan di gina'un nan umu'utun hi pangiyagwolanyuh nan utangna. ¹⁸ Ti nomnomonyuy aat di abaalyud Egypt an hi Apo Dios ya hemmo' da'yu, at enekak da'yu, at hiyaat un'u imandal hatun itugun ta hiyay atonyu.

¹⁹ Ya gulat ta mumboto' ayu ta waday iniwanganyuh paguy ya mahapul an adiyu bangngadon ta alan nan bunag, unu nan nguhu, unu nan umu'utun an babai ta way aton Apo Dios an mungwagah an amin hinan ihabalyu ya an amin

---

* **24:16** II Ki. 14:6; II Chron. 25:4.

nan itamuyu. ²⁰ Ya wa ay ta nalpah an pinugahyu nan bungan di olibo ya mahapul an adiyu bangngadon nan na'angang an al'alegahhaw ta way alan nan bunag, ya nan nguhu, ya nan umu'utun an babai. ²¹ Ya umat goh hinan greypyu an wa ay ta pinugahyu nan bungada ya adiyu bangngadon nan na'angang an al'alegahhaw ta way alan nan bunag, ya nan nguhu, ya nan umu'utun an babai. ²² Ti nomnomonyu an da'yu ya baal ayu goh hidin hopapnad Egypt, at hiyaat un'u imandal hatu ta hiyay atonyu.

25

¹ Ya gulat ta waday duwah linala'in mundiklam-muan ya umuydah nan huwis ta nan huwis di mangipanuh hinan diklamuda. Ya nipanuh ay ta na'innila nan agguy numbahol ya gilatonyu nan numbahol. ² Ya gulat ta hay pangilatyu ya un mahuplit at nan huwis ya punlu'bubona hiyah nan hinagangna ya unna pahuplit. Ya tigonday aat nan baholna ta hiyay uyap di mihaplat ay hiya. ³ Ya adi mahulukan hi napat nan mihuplit.* Ti gulat ta ma'udman nan napat at mabainan henen mahuplit hinan tatagun mamannig ay hiya.

⁴ Ya mahapul an adiyu hu'luban nan timid di bakah un mun'elek hi paguy.”†

Hay Ma'at hinan Natoy an Agin nan Lala'i

---

* **25:3** Ya gapu ta tuma'ot nan Hudyun adi mangunud eten Uldin ti ini ya mabaholanda at un tulumpulu ta han hiyam an haplat di inabulutda (II Cor. 11:24). † **25:4** I Cor. 9:9-10; I Tim. 5:18.

⁵ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta han nunhin'agi ya nunhitudah nan ohan abung, ya natoy di oha an mi'id di holagdah nan babain ahawana, ya nan nabalun babai ya adi mabalin an mumbentan hinan udumnan lala'i an agguy nigamit ay didan hina"ama. At nan lala'in agin nen natoy di hiyay mabalin hi mangahawah nan nabalun, ya enelo'na ta hiyay manginaynayun an ad ahawah nan ahawan agina. ⁶ Ya wa ay ta munholagda ya nan pangpangullun lala'in imbaluyda ya mibilang an nan natoy di ad imbaluy ta adi ma'ubah di ngadanah nan holag Israel.‡

⁷ Mu gulat ta adi pohdon nan lala'in agin nan natoy an ahawaon henen babai§ ya mahapul an umuy henen babaih nan a'ap'apuh nan siudad ta alyonay, Nan agin den natoy an ahawa' ya adina pohdon an minaynayun di ngadan nan agina ti adina pohdon an aton ay ha"i nan aton agina an ahawa'! ⁸ At nan a'ap'apu ya ipa'ayagda nan lala'i ta mi'hapitdan hiya, ya gulat ta adina damdama pohdon an ahawaon henen babai ⁹ at umuy henen babain ahawan agina ta meheggon hinan hinagang nan a'ap'apu ta luh'uponay ohah hapatus nen lala'i, ya tinukpaanay angah nan lala'i, ya inalinay, Umat hituy ma'at eten lala'in adi mamhod an mangituluy hi hanat agina! ¹⁰ At hay holagna ya mundongol hinan holag Israel an

---

‡ **25:6** Mat. 22:24. Nan duwan na'atan ten ugali ya nibaag hinan Gen. 38:1-7, 11-30 ya Ruth 4:1-4, 7-22. § **25:7** Nan duwan na'atan ten adina pamhodan an mangahawa ya nibaag hinan Gen. 38:8-10 ya Ruth 4:5-6.

miyangadan ta dana' Naluh'ub di Hapatusna.”*

Nan Udumnan Uldin

¹¹ Ya inalin goh Moses di, “Ya gulat ta waday duwah linala'i an mumpattoy, ya nan ahawan di oha ya umuy ta badangana nan ahawanah nan pi'pattayana ta guyudona nan inyatagun nan pi'pattayana ¹² ya mahapul an adiyu igohgohan nan babai, at putulanyu nan ngamayna.†

¹³ Ya adi ayu munkuluk hinan pungkiluanu an mepto' hi umu'uddum ya adih umu'uddum.

¹⁴ Ya mahapul an adiyu duwa'on di panupayuh mihinah abungyu an mepto' di oha, ya adi oha.

¹⁵ Ya hay maphod ya nan nahamad an pungkiluan ya punhupa di wadan da'yu. Ti atonyu ay di umat hina ya dumu'du"oy di pi'taguanyuh nan babluy an idat Apo Dios ay da'yu. ¹⁶ Ti hi Apu tu'un hi Apo Dios ya abohlana nan tatagun mangat hinan mungkudang hinan lukudona.”

Mitugun di Aton an Mamatoy hinan Holag Amalek

¹⁷ Ya inalin goh Moses di, “Nomnomonyu din inat nan holag Amalek ay da'yuh din nalpuwanyud Egypt. ¹⁸ Ti hidin nanamuwanda da'yuh na"ab'ablayanyu an mangluy ayu ya ginubat da'yu, at numpatoydan amin din angunuh an mangun'unud ay da'yu ti dumalat

---

* **25:10** Immannung an ababain hi un umanamut henen lala'ih un oh'ohhay nahapatusan hi hu'ina, ya adi goh ahan maphod hi dumalanana. † **25:12** Anaad ta nidugah ahan di moltan nen babai? Manu ay nin ti dinapanay mangipattig hi ni'tulagan Apo Dios hinan Hudyu an nan kugit, at paddungnay agguyna ene'gonan.

di aid di ta'otdan Apo Dios.‡ 19 At hi awni ta pangabakon da'yun Apo Dios hi an amin hinan binuhulyun nunhituh nan nunlene'woh hinan lutan idat Apo Dios ta banohyu ya ubahonyuh tun lutan amin nan way panginomnomanuyh nan holag Amalek. At adiyu ahan aliwan an aton.”

26

Nan Mabto' an Me'nong

1 Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hi awni ta atamanyu nan lutan idat Apo Dios ay da'yuh banohyu ta punhituwanyu, ya nihina ayuh di, 2 ya alanyu nan mun'ahhun an bungan nan ihabalyuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu, ya inittuyuh nan bahkit, ya inyuyyuh nan lugal an pento' Apo Dios an pundayawanyun Hiya. 3 Ya umuy ayuh nan padin ad potu' an muntamun nen algaw, ya inaliyun hiyay, Ad ugwan an algaw ya ipa'innila' ay Apo Dios an wah tua' an munhituh nan lutan din intulagnah din a'apumih idatnan da'mi!

4 Ya alan nan padi nan bahkit an ino'odnanyun nittuwan nan inhabalyu, ya inhinanah nan hingatang nan pun'onngan ay Apo Dios. 5 Ya nalpah ay ya humapit ayuh nan wadan Apo Dios an alyonyuy, Ha" in di ohan holag di i'Aram an hi ama* ya un hay munle'le'od ti mi'id nunhituwana, at nitnud hinan immuy ad Egypt, ya ni'hitudah di,

‡ 25:18 Ex. 17:8-16. * 26:5 Unu hi Jacob. Manu ay hiya anuy i'Aram an bo'on iCanaan ti ad Aram di nuntamuanah ba'inti an tawon (Gen. 31:41), ya nan duwan hin'agi an a'ahawana an da Leah ay Rachel ya i'Aramda goh ti hidiy nitungawanda (Gen. 28:5; 29:16).

mu unda itang, mu ad ugwan ya dimmo'olda, ya ma'abbi'ahda an himpamabluy. ⁶ Mu un da'mi inabohlan hinan i'Egypt, at nunligligaton da'mi ti nuntamuon da'mi an umat amih himbut. ⁷ At numpahmo' amin numpabadang ay He"a, Apo Dios an din Dios di ommodmi, ya dengngolmuy numpahmo'anmi, ya tinnigmuy hinoltapmi, ya nan nangipaligligatandan da'mih nan nuntamuanmi. ⁸ At enekak da'min He"ad Egypt an dumalat nan nidugah an abalinam ya bi'ahmu, ya nan inatmun atata'ot, ya nan impattigmun adi olog di tagun mangat, ya umipanoh'a. ⁹ Ya ten inyali da'mih tu, ya indatmuh ten lutan malumong, ya ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an. ¹⁰ At hiyaat unna' immali ta iyali' nan nahhun an na'alah nan bungan di intanom'uh nan lutan indatmu, Apo Dios, ay ha"in!

At nan bahkit ya mipatang hinan way hinagang di wadan Apo Dios, ya nundayaw ayun Hiya. ¹¹ Ya edenolyun amin nan mun'aphod an indat Apo Dios ay da'yu, ya mi'yamlong ay da'yu nan familyayu, ya nan holag Levi, ya nan bunag an ni'hitun da'yuh nan babluyyu.

¹² Ya nan mun'iyatlun tawon ya hiyah ne pangamunganyuh nan mun'iyapuluh nan inhabalyu an hiyah ne midat hinan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun an babai ta waday mun'olog hi onondah nan pi'hituwandan da'yuh nan babluyyu. ¹³ Ya alyonyuh nan hinagang Apo Dios di, Inyali' an amin nan me'gonan an midat ay He"a an inamung'u, ya nun'idat'uh an amin hinan holag Levi, ya nan bunag, ya nguhu, ya nan umu'utun ti hiyah ne immandalmun ha"in

hi ato'. Ya aggu'y'u imbahhaw nan intugunmu, at aggu'y'u inaliwan ti inat'u. ¹⁴ Ya aggu'y'u ahan in an ta'on un hidin nunlungdayaa', ya mi'id ah innal'u ta imbadangmih nan adi maleneh an ma'at, ya mi'id ah innal'uh indat'u ta nibadang hinan natoy. Inunud'un amin nan inalim ay ha'in, Apo Dios, ya inat'un amin nan immandalmuh ato' hinan mun'iyapulun mibadang. ¹⁵ At uhdungan ni' da'mih nan wadam an na'abbagbagtud abuniyan, ya wagahan ni' da'min nan tatagum an holag Israel ya nan lutan indatmun da'mi an din intulagmuh din a'apumi an nan lutan malumong an ma'almuy mihabal ya do'ol di ma'an."

Hay Pangunudan hinan Uldin Apo Dios

¹⁶ Ya inalin goh Moses di, "Ad ugwan an algaw ya immandal Apo Dios an mahapul an unudonyun amin nan Uldina. Ta ihamadyun mangunud an Hiya ahan di nonomnomonyuh nan nitaguanyu. ¹⁷ Ya ad ugwan an algaw ya ihamadyun mangali an hi Apo Dios di Diosyu, at iyunnudyuh nan pangatna, ya unudonyun amin nan Uldina, ya atonyun amin nan alyona. ¹⁸ Ya ad ugwan an algaw ya inabulut da'yun Apo Dios ta da'yuy inlahhinah tataguna ta da'yuy umat hinan na'angnginan mapla'an an hiyah ne intulagnan da'yu. At tinugun da'yu ta unudonyun amin nan Uldina. ¹⁹ At pumbalinon da'yuh nabagbagtu ya un nan udumnan tataguh nan abablubabluy an limmuna ta ma'al'ali ayu, ya ipabagtu da'yu, at da'yu nan me'gonan an tatagun Apo Dios ti hiyah ne intulagna."

27

Mitudo' nan Uldin Apo Dios hinan Ikab an Batu

¹ Ya tinugun Moses ya nan a'ap'apun nan holag Israel nan tatagun invaliday,* “Unudonyun amin nan Uldin an itugun'un da'yud ugwan an algaw. ² Ya heden algaw an bumad'anganyuh nan Wangwang an Jordan hinan ayanyuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu ya amungonyu nan do'ol an o'ongol an batu, ya tinu'utu'unyu ta ay allup, ya linitayuh uklit.† ³ Ya intudo'yuh nan tu'yapna an amin hatun Uldin hi un ayu bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta umuy ayuh nan lutan idat Apo Dios ay da'yu an nan lutan malumong ya ma"almuy mihabal, at do'ol di ma'an ti hiyah ne din intulag Apo Dios an Dios din a'apu tu'u. ⁴ Ya wa ay ta binad'angyu nan Wangwang an Jordan ya hidih nan Duntug an Ebal di pangiyallupanyuh din do'ol an batu, ya linitayuh uklit ta malita ti hiyah ne din immandal'un da'yud ugwan an algaw. ⁵ Ya mun'amma ayuh dih pun'onnganyun Apo Dios. Mu hay batuy iyammayu, ya bo'on baliyang di pangohwelyu. ⁶ Ya mahapul an na'imul nan batu an adi matumtumpi'an di miyammah nan pun'onnganyun Apo Dios. Ya hidiy pange'nonganyuh nan Onong an Moghob ta me'nong ay Apo Dios. ⁷ Ya mun'onong ayuh Onong di Pi'lenggopan, ya inanyuh di, ya

---

* **27:1** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hiyah te di te'an di miyatlun mensahena (Deut. 27:1-8). † **27:2** Na'ah'upan ad Israel nan do'ol an aat ten kalahin di batu an ay tu'ud an waday nihelhel, ya nan udumna ya nahuluk hi 2.4 an mitlus di inata'angda.

mun'amlong ayuh nan way hinagang Apo Dios an Apu tu'u. ⁸ Ya hinan tu'yap di batu ya ephodyun ehelhel an itudo' an amin nan niyuldin.”

⁹ Ya hi Moses ya nan papadin holag Levi ya inalida goh hinan holag Israel di,‡ “Da'yun amin an holag Israel ya ihamadyun mangngol! Ad ugwan an algaw ya numbalin ayu mahkay hi tatagun Apo Dios. ¹⁰ At donglonyu nan hapiton Apo Dios, ya inatyun amin nan intugunan da'yud ugwan an algaw.”

Idut Hinan Mundu'ug An Umunud

¹¹ Ya henen algaw goh ya binagan Moses nan tatagun holag Israel an inalinay,§ ¹² “Wa ay ta binad'angyu nan Wangwang an Jordan ya hiyatuy ahimpahimpangapun tuma'dog hinan Duntug an Gerizim an nan holag Simeon, ya nan holag Levi, ya nan holag Judah, ya nan holag Issachar, ya nan holag Joseph, ya nan holag Benjamin ta diday mungwagah hinan tatagu. ¹³ Ya hiyatuy mehnod an himpangapun tuma'dog hinan Duntug an Ebal an nan holag Reuben, ya nan holag Gad, ya nan holag Asher, ya nan holag Zebulun, ya nan holag Dan, ya nan holag Naphtali ta diday mangidut hinan udumnan tatagu. ¹⁴ Ya imbugaw nan holag Levi an mangalih nan holag Israel hi:*

---

‡ **27:9** Hiyah te ya te"an di miyapat an mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 27:9-10). § **27:11** Hiyah te ya te"an di miyaleman mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 27:11-28:68). * **27:14** Bahaom nan Josh. 8:30-35 ta innilaom di nipa'annungan ten mandal Apo Dios.

- 15 Ma'idutan nan tagun mun'ammah bulul an ayiw unu munhibug hi bulul an inhinadah nan nili"ud an lugal ta hidiy pun-dayawanda ti abohlan ahan Apo Dios nan mangiyammah umat hina! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!†)
- 16 Ya ma'idutan nan mamahal ay amana ya hi inana! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 17 Ya ma'idutan nan tagun mangipahlig hinan igad di lutan nan denellohna! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 18 Ya ma'idutan nan tagun mangituduh nibahhaw hi owon nan nabulaw! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 19 Ya ma'idutan nan tagun mamikuh nan immanung an inlitung di huwis an ma'at hinan bunag, ya nguhu, ya umu'utun an babai! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 20 Ya ma'idutan nan tagun mangelo' hi ahawan amana ti binainah amana! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 21 Ya ma'idutan nan tagun mangundul hinan malgom an animal! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 22 Ya ma'idutan nan lala'in mangelo' hinan aginan babai unu nan agina an benentan amana unu hi inana! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)

---

† 27:15 Hay pohdonan ibaga ya *hene ya abuluto' ahan*, unu *olom man ya ma'at*.

- 23 Ya ma'idutan nan lala'in mangelo' hinan babain ommod di ahawana! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 24 Ya ma'idutan nan tagun mangili"ud an mamatoy hinan heneggona! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 25 Ya ma'idutan nan tagun mamhod an malagbuan ta patayona nan mid baholna! (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)
- 26 Ya ma'idutan nan tagun adi mangabulut hinan inyuldin Apo Dios, hiyanan adina aton!‡ (Ya tabolon an amin nan tatagun alyonday, Amen!)”

28

Hay Awagahan nan Un'unnud

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya gulat ta donglonyu nan hapiton Apo Dios ya ihamadyu an mangunud hi an amin an Uldina an hiyah ne din indat'un da'yud ugwan an algaw at ipabagtu' da'yu ya un nan ahimpahimpamabluy hitun luta. ² Ya hi Apo Dios ay di unudonyu at an amin hatun wagah ya idatnan da'yuh munnonon-nong:

³ Ya wagahan da'yuh nan numbabluyanyu ya nan wadanyuh nan payawyu.

⁴ Ya wagahan da'yu ta dumo'ol di holagyu, ya dumo'ol di bungan nan ihabalyu, ya dumo'ol goh di holag nan bakayu ya kalniluyu.

---

‡ 27:26 Gal. 3:10.

⁵ Ya wagahan goh Apo Dios nan ili'yu ya nan nihaang an ononyu.

⁶ Ya wagahan goh Apo Dios an amin nan umayanyu ya nan umanamutanyu.

⁷ Ya badangan da'yun Apo Dios, at abakonyu nan mangubat ay da'yu. Ya un ohay pange'wandah umaliandan mangubat ay da'yu, mu unat goh tuma'otda at malgom di dalam hi pange'wandah nan lumayawanda an paddungnay pituy dalam hi pange'wanda.

⁸ Ya munnononnong di wagah Apo Dios hinan alangyu ya an amin di itamuyu. At wagahan da'yuh ihinanyun ne han lutan ipabnoh Apo Dios ay da'yu.

⁹ Ya gulat ta unudonyu nan Uldin Apo Dios ta iyunnudyuh nan pangatna at da'yuy ilahhinah me'gonan hi tataguna ti hiyah ne din intulagna.

¹⁰ Ya tigon an amin nan tataguh tun luta an da'yuy ma'alih tatagun Apo Dios, at tuma'otdan da'yu. ¹¹ Ya do'lon Apo Dios di wagahnan da'yu, at dumo'ol di holagyu, ya dumo'ol di a'animalyu, ya dumo'ol di bungan nan ihabalyuh nan luta an hiyah ne din intulag Apo Dios hidin a'apuyuh ipabnohnan da'yu.

¹² Ya da'yuy pangidatan Apo Dios hinan do'ol an inadangyana, at ipa'udanad dayah nan panapulanyu, ya wagahanan amin di ihabalyu, at da'yuy umutangan nan do'ol an babluy ta bo'on da'yuy umutang. ¹³ Ya pumbalinon da'yun Apo Dios hi mun'ap'apuh nan abablubabluy, ya ta bo'on da'yuy umunud ay dida. Ya da'yuy nabagbagtu ta bo'on da'yuy na'ampah unyu ihamad an donglon ya unudon an amin nan inyuldina an

itudu' ay da'yud ugwan an algaw. ¹⁴ Ya adiyu ahan ibahhaw an mangunud an ta'on ah oha ay daten intugun'un da'yud ugwan an algaw, ya adi ayu munduwaduwa, ya adiyu dayawon nan udumnan dios ta hi Apo Dios di dayawonyu.”

Hay Idut hinan Adi Mangunud

¹⁵ Ya inalin goh Moses di, “Mu gulat ta adiyu unudon nan alyon Apo Dios, ya adiyu ihamad an aton an amin nan Uldina ya nan Uldin an intudu' ay da'yud ugwan an algaw at an amin daten idut ya umalin da'yu ta ma'ameh ayu:

¹⁶ At ma'idutan nan babluy an wadanyu ya nan payawyu.

¹⁷ Ya ma'idutan nan bahkityu ta mi'id mittuh ma'an, ya mi'id mittuh nan iyammayun tinapay.

¹⁸ Ya ma'idutan nan punholaganyu ta un matpong di holagyu, ya umat goh hinan ihabalyuh nan lutayu, ya nan kalnilu, ya nan bakayu.

¹⁹ Ya ma'idutan an amin di umayanyu ya nan umanamutanyu.

²⁰ Ya dumalat nan nappuhin ato'atonyu ya din'ugyuh Apo Dios, at idutan da'yu, ya ipata'ot da'yu, ya mid hulbin an amin nan itamuyu ta nangamung un ayu munnaud an ma'ubah. ²¹ Ya ipa'alina dogoh ta mumpundogoh ayun amin ta nangamung un ayu mun'atoy ta mi'id ah ohah ma'angang ay da'yuh nan lutan umayanyu ta hakuponyu. ²² Ya pundoghon da'yun Apo Dios hinan dogoh an mun'inulay an mangubah ay da'yu, at lumahuy odolyu, ya bumlal. Ya nun-heglay lahun di potang, ya nidugah di ugaw, ya

mabegehan ya matiyaw di ihabalyu, at daten dogoh di ay ihunay mamdug ay da'yu. ²³ Ya pumbalinona an ay gumo' ad daya, at hiyanan mi'id ah udan, at umulhi nan lutan gopa'onyu an ay gambang. ²⁴ Ya pumbalinona nan udan ta ay panag ya hupu', ya mun'agah ay da'yu ta nangamung un ayu ma'amin an mun'a'ubah.

²⁵ Ya ipa'abak da'yuh nan binuhulyuh unyu umuy gubaton dida. Ya un ohay dalan hi buhu'anyu an mangubat ay dida, mu ipata'ot da'yu, at malgom di pange'wanyuh nan paddung-nay pitun dalan. Ya hanan ma'ma'at ay da'yu ya hiyay dumalat hi tuma'tan nan tataguh tun luta. ²⁶ Ti nan odolyun mun'atoy ya pun'a'an nan hamuti ya nan a'animal hi inalahan, ya mi'id ah umuy an mangabul ay dida. ²⁷ Ya lumuwon Apo Dios di poghayun umat hidin poghan nan i'Egypt,* ya ma'almuranas ayu, ya magulid ayu, ya maloghapan ayu, at adi umadaog daten dogohyu. ²⁸ Ya pun'angawon da'yu, ya bulawon da'yu, ya matmata'ot ayu, ²⁹ ya ta'on un nuntonga nan algaw ya mun'ap'apu'ap ayuh nan tamuyun umat hinan nabulaw an umapu'apu'ap ti mid tigonah owona, at hiyanan mi'id ahan di pumhodan di itamuanu. Ya un da'yu layalayahan ya abohlan, ya mun'a'akawday gina'uyu, mu mi'id ah mamadang ay da'yu.

³⁰ Ya mi'tulag ayuh nan ohan babai ta ahawaonyu, mu nob'on an lala'iy mangelo' ay hiya. Ya mun'amma ayuh abung, mu bo'on da'yuy munhitu. Ya muntanom ayuh greyp, mu adiyu

---

* **28:27** Ex. 9:9. Bahaom nan footnote di Ex. 9:10.

tamtaman di bungana. ³¹ Ya ta'on unyu titiggon di apaltian nan bakayu mu adiyu ahan tamtaman an ihday lamohna. Ya titiggonyun pun'ilyawday dongkiyu, ya adida ibangngad. Ya ta'on un pun'alan nan binuhulyu nan kalniluyu ya mi'id umalin mamadang ay da'yu. ³² Ya ta'on unyu titiggon nan imbabaluyyun linala'i ya binabai ya alan nan nat'on an tatagu ta iyuydah babluyda ta pumbalinonda didah himbut unu bunag. Ya abigabigat ya mamablay ayun mamannod hi umanamutan nan imbabaluyyu, mu mi'id ah abalinanyun mangiyanamut. ³³ Ya an amin nan bungan di nitanom hi lutayu ya nan nat'on an tatagun aggyuyu in'innilay mangitanud. Ya layalayahan ya abohlan da'yu. ³⁴ Ya titiggonyun ato'atondan da'yuy dumalat an mangipabungot ay da'yu. ³⁵ Ya lumuwon Apo Dios di poghah nan lulugyu, ya henen pogha ya adi umadaog an un at dumala'da ta nangamung un malipuh an amin di odolyun mete"ah uluyu ta engganay dapanyu.

³⁶ Ya hi Apo Dios di mamakak ay da'yu ya nan aliyun mumpapto' ay da'yu ta iyuy da'yuh nan babluy an aggyuyu tintinnig an ta'on nan o'ommodyu ya aggyuda goh tintinnig. Ya hidiy pundayawanyuh nan nat'on an dios an hay ayiw ya batuy niyamma. ³⁷ Ya unat goh tigon da'yuh nan tataguh nan babluy an pangiyayan Apo Dios ay da'yu ya manoh'adah nan ma'at ay da'yu, at ulgu'ulgudon da'yu an pahapahalon.

³⁸ Ya ta'on un ayu mun'oho' hi do'ol mu un itang di ma'alayuh bungana ti aminon nan dudun an pun'a'an. ³⁹ Ya muntanom ayuh greyp, ya hinal-imunanyu, mu mi'id di bunganah pugahonyu ta

way iyamayuh bayah hi inumonyu ti pun'a'an nan begeh. ⁴⁰ Ya malgom di humangawan nan ayiw an oliboh nan lutayu, mu mi'id di alanyuh bungana ta iyamayuh lana ti un nonongan nun'agah di bungada. ⁴¹ Ya waday holagyuh linala'i ya binabai, mu adida mihihinnan da'yu ti iyuy nan buhulyuh nan babluyda ta ayda balud. ⁴² Ya an amin nan ayiwyu ya nan way bungada ya pun'a'an nan dudun.

⁴³ Ya nan bunag an ni'hituh nan lutayu ya gun pumhod di itamuanda, at nabagbagtuda ya un da'yu ti gun pumuhi nan itaguanyu. ⁴⁴ Ya diday way pihhunah mumpa'utang ay da'yu, mu da'yu ya mi'id di ipa'utangyun dida, at diday mumpapto' ta da'yuy umunud.

⁴⁵ At an amin hatun idut ya umalin da'yu. Ya paddungnay pudugon da'yu ta nangamung un ayu ma'ubah ti nan agguyyu nangunudan ay Apo Dios ya nan agguyyu nangunudan hi an amin hidin Uldinan immandalnan da'yu. ⁴⁶ Ya hanan ma'at ay da'yu ya nan holagyuh enggana ya panginomnomyuh mamadan ay da'yu, at nan tatagu ya manoh'adah nan ma'ma'at ay da'yu. ⁴⁷ Ti do'ol di wagah Apo Dios ay da'yu, mu adi ayu ahan umamlong an mundayaw ay Apo Dios. ⁴⁸ At hay ma'at ay da'yu ya mumbalin ayuh baal nan binuhulyu an honogon Apo Dios hi mangubat ay da'yu. At holtaponyuy hinaangyu, ya ma'uwaw ayu, ya mi'id di am'amungit hi pangngalanyuh mahapulyu. Ya pun'iyammanay gumo' an mibahangal hi bagangyu ta nangamung un da'yu aminon an pumpatoy.

49 Hi Apo Dios ya honogona han mangubat ay da'yu an malpuh nan adagwin babluy an nab'on di hapitda an adiyu ma'awatan.† Ya umatdah nan agila an ma'abbi'ah an tumayap, at un himbumagga ya inabak da'yu. 50 Ya daten himpangili ya mi'id ahan ah ta'tanda, ya mid gohgohdah nan ung'ungungnga, ya mid homo'dah nan nun'ala'ay. 51 Ya aminonday a'animalyun pun'ihda, ya pun'a'andan amin di ihabalyu, at matoy ayuh hinaangyu. Ya mi'id ah ang'angondah nan paguyyu, ya bayahyu, ya mantikan di oliboyu, ya nan a'animalyu, unu kalniluyu ta nangamung un ayu matoy. 52 Ya li'ubondan amin nan siudad an indat Apo Dios ay da'yu, ya hogponda ta nangamung unda puntu"i nan atata'ngan an binattun alad an ehdolyuh mananin da'yu.

53 Ya heden punli'uban nan binuhulyuh nan siudadyu ya madnoy di ah'omanyu, at maligatan ayu, at ononyu nan linala'i ya binabain holagyun indat Apo Dios ay da'yu ti nidugah di hinaangyu.‡ 54 Ya ta'on nan lala'in nidugdugah di homo'na ya ama'ma'ullaynah nan tatagu ya

---

† **28:49** I Cor. 14:21. Ya immannung an nipa'annung heten idut hinan Hudyu ti hidin 722 B.C. ya inabak nan iAssyria nan Hudyud Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya hidin 586 B.C. ya inabak nan iBabylon nan Hudyud Judea hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya ta'on un waday nipaddungan ten duwan hapit an nan hapit di iAssyria ya hapit di iBabylon hinan hapit di Hudyu mu adagwi damdama, at manghan di Hudyun way na'awatanah nan hapitda.

‡ **28:53** Hay mangipa'innilah nipa'annungana ya nibaag hinan II Ki. 6:24-29, ya Lam. 2:20, ya Lam. 4:10.

elebahanay agina an lala'i, unu nan ahawana an pa'appohphodona, unu nan imbabaluyunan inangangan matagu. ⁵⁵ Ti adina idatan didah nan paltionan imbaluyna ti ini ya mapuhan, at mi'id idatnan didah nan lamoh di imbaluyna an onona ta me"anda ti tuma'ot an mapuhan hi ononah nan aho'omanyuh punli'uban nan buhulyun da'yu, at punligligaton da'yuh nan babluyyu. ⁵⁶ Ya ta"on nan babain nidugdugah di homo'na ya ama'ma'ullaynah nan tatagu ti tuma'ot an dumalan ti ini ya mahuhupu' di dapana ya ukuhanan idatan hi lakayna ya nan imbabaluyunan linala'i ya binabaih ⁵⁷ baladyan nalpuh putuna, ya ta"on un goh nan pa'ittungawna ti ili"udnan mangan ti mi'id ahan ah ma'an hidi ti maho'om ayuh nan nunli'uban nan binuhulyun da'yun mangipaligligat ay dayuh nan babluyyu.

⁵⁸ Ya gulat ta adiyu ihamad an unudon an amin nan itudun di Uldin Apo Dios an nitudo' eten liblu ya adiyu goh e'gonan heten nabagbagtu ya mata'tan an ngadan *Apo Dios an Ap'apu* ⁵⁹ at nunheglan atata'ot di idat Apo Dios ay da'yu ya nan holagyu ti adi ahan umad'adaog. ⁶⁰ Ya ipa'alina goh ay da'yu din atata'ot an dogoh hi ad

---

§ **28:58** Unu hi *YHWH* (unu *Yahweh*) hinan hapit di Hudyu, unu *Jehovah* hinan English. Ya na'utaw ad ugwan nan ustuh aton an manapit eten ngadan ti nan Hudyu ya adida hapiton heten ngadan Apo Dios ti ma"e'gonan.

Egypt,* ya adi ayu umad'adaog. ⁶¹ Ya ipa'alín goh Apo Dios ay da'yu nan numbino'ob'on an dogoh an agguy niddum an nitudo' eten liblun nitud'an di Uldin ta nangamung un ayu ma'ubah. ⁶² Ya ta'on un ayu do'ol ahan an umat ayuh nan ado'ol di bittuan ad daya mu nahnot ayun ma'angang ti dumalat nan adiyu pangunudan hinan Hapit Apo Dios. ⁶³ At hi Apo Dios ya mun'am'amlong hi nangipapto'anan da'yu ta pinumhod ayu, at dumo'ol di uyapyu. Ya umat goh hinay amlongnan mama'in da'yu ta mi'id hulbiyu ti dumalat nan adiyu pangunudan hinan Uldina, at pakakon da'yu enen lutan umuyyu hakupon.

⁶⁴ Ya pun'iwa'at da'yun Apo Dios hi an amin hitun abablubabluy hitun alutaluta. Ya hay daya-wonyuh di ya nan bulul an ayiw di niyamma ya batuy udumna an agguyyu impa'enghan daya-won, ya ta'on un nan o'ommodyu ya agguйда goh dinayaw. ⁶⁵ Ya an amin daten babluy an ayanyu ya adi ayu malenggop. Ya mi'id ah babluy hi ah'upanyuh pi'hituwanyu ta mun'eblay ayu. Ti hidi ya guluwon Apo Dios di nomnomyu, ya ma'allungdaya ayu, ya mi'id di namnamayu. ⁶⁶ Ya mi'id am'ammah pi'taguanyu ti abigabigat ya amahdomahdom ya un ayu umo'od'od ti agguyyu inilay ma'at ay da'yu. ⁶⁷ At hiyanan wa ay ta mapatal ya alyonyuy, Uya'a ya adi humelong! Ya

---

* **28:60** Hanan dogoh ya nan dalat nan himpulun kalahin di moltan Apo Dios an nummoltanah nan i'Egypt (Ex. 7:14-12:30). Mu gapu ta adi ahan unudon nan Hudyud ugwan nan Uldin Apo Dios at hinan Punligatan di Tatagu at ipa'dam Apo Dios hanan himpulun moltan dida ta mi'moltada goh (Rev. 6:1-16:21).

wa ay goh ta nahdom ya alyonyuy, Uya'a ya adi pumatal! Ya manu ay umat ayuh na ti nan nun-heglan tuma'tanyuh nan tigotigonyun atata'ot. ⁶⁸ Ya ibangngad da'yun Apo Dios hi ad Egypt an munluga ayuh nan pupul an ta'on hi unna inalin da'yuy adi ayu ahan mumbangbangngad hidi.† Ya ila'uyuy odolyuh nan binuhulyu ta mumbalin ayuh himbutda, mu mid mamhod an mambut ay da'yu.”

29

Hay Nangipidwaan Goh Apo Dios hinan Uldinah nan Holag Israel ad Moab

¹ Ya hiyatuy alyon nan Uldin an immandal Apo Dios ay Moses ta ipa'innilana nan holag Israel hinan babluy ad Moab ta middum hidin intulagnan didah din wadandah nan Duntug an Horeb.*

² At impa'ayag Moses an amin nan holag Israel ta na'amungda, ya inalinan diday,† “Hidid Egypt ya hinimungyun nannig ay Pharaoh,‡ ya nan u'upihyalna, ya an amin nan tataguh di. ³ At hiyanan tinnigyu nan atata'ot an inatnan adi olog di tagun mangat ya nan inatnan nidugah an umipano'h'a. ⁴ Mu engganad ugwan ya aggyu da'yu indatan ay Apo Dios hi abalanan di nomnom ta way atonyun manginnila, ya mata ta way atonyun

† **28:68** Deut. 17:16. * **29:1** Unu Duntug an Sinai. † **29:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya te"an di miyanom an mensahena (Deut. 29:1-30:20). ‡ **29:2** Unu nan Alin hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.). Bahaom nan footnote di Ex. 3:10 ta innilaom di aat ten Pharaoh.

mannig, ya inga ta way atonyun medngol. § ⁵ Ya napat di tawon hi nangipanguluwa' ay da'yuh nan mapulun an mid nunhitu, ya nan lubungyu ya hapatusyu ya agguy napa'pa"i. ⁶ Ya agguy ayu nangnangan hi tinapay unu immin'inum hi bayah ya nan na"apgot an lipog. Ya na'at ay da'yu hana ta innilaonyu an hi Apo Dios di immannung hi Apu.

⁷ Ya unat goh nidatong tu'uh tu ya ginubat ditu'u ay da Sihon an alid Heshbon,* ya da Og an alid Bashan,† mu inabak tu'u dida, ⁸ ya penloh tu'u nan lutada. Ya indat tu'u ta banoh nan holag da Reuben ay Gad, ya nan godwan di holag Manasseh. ⁹ At ihamadyun unudon an amin nan Uldin ta pumhod an amin di atonyu.

¹⁰ Ya ad ugwan an algaw ya wah tu tu'un amin hinan way hinagang Apo Dios an Apu tu'u, ya ta'on nan a'ap'apuh nan himpamabluy, ya nan mumpumpapto', ya nan u'upihyal ya wah tuda goh. ¹¹ Ya ta'on nan a'ahawayun binabai, ya nan imbabaluyyun ung'ungungnga, ya nan bunag an wah nan nungkampuanu an baalyun mangayiw ya humagub ya wah tuda goh. ¹² Ya ad ugwan an algaw di pangihapataanu Apo Dios hi pangunudanyuh Uldin an idatnan da'yud ugwan ¹³ ta way aton Apo Dios an mangibilang ay da'yuh tataguna ta Hiyay Diosyu an umat hidin nangalyanan da'yu ya din intulagnah din a'apuyu an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob. ¹⁴ Ya bo'on da'yu ya anggay di pi'tulagan Apo Dios hi nangihapataanah nan Uldina ¹⁵ ti an amin nan

---

§ 29:4 Rom. 11:8. * 29:7 Num. 21:21-31. † 29:7 Num. 21:32-35.

wah tu an ni'ta'dog an mi'haggangan ay Hiyah ad ugwan an algaw, ya nan tatagun mi'id hitun ni'ta'dog ay ditu'u.‡

16 Nomnomonyuy aat di nitaguan tu'uh din wadan tu'ud Egypt ya hay aat di numbaatan tu'uh nange'wan tu'uh nan udumnan babluy an lin-auhan tu'u. 17 Ya tinnig tu'u goh nan umipabohol an ato'aton nan tataguh nan abablubabluy ya nan bululda an niyamma an ayiw di udumna, ya batuy udumna, ya nan silver ya balitu' di udumna. 18 At ihamadyu ta mi'id ah ohan da'yuh nan linala'i, unu binabai, unu pamilya, unu him-pangapu an wah tud ugwan hi man'ug ay Apo Dios ta mundayaw hinan numbino'ob'on an bulul an dayadayawon nan udumnan tatagu. Ti ini ya waday ohan da'yu an mipaddung hinan human-gaw an ayiw an mumpait di bungana!§

19 Ya hi awni ya way ohan da'yun ne'edngol hinan idut, ya munlenot hi nomnomna, an alyonay, Mi'id di ma'at ay ha'in an ta'on un'u aton nan nappuhin wah nomnom'u, at ta'on un'u aton nan do'ol an pohpohdon di odol'u! 20 Mu hi Apo Dios ya adina ahan aliwan nan bahol nen tagu,* at nan bungotna an ay apuy di manghob ay dida ti an amin nan idut an nitudo' eten liblu ya ipa'annungna ta ma'at ay dida ta nangamung

‡ 29:15 Mid mapto' ya nan holagda an aggy pay nitungaw.

§ 29:18 Heb. 12:15. * 29:20 Manu ay adina aliwan nan baholna ti henen numbahol ya adi muntutuyun Apo Dios, mu hi Apo Dios ya aliwanan amin di bahol hi un way muntutuyun Hiya (I Jn. 1:9; II Pet. 3:9). Ya hiyah ne itudun Apo Dios hinan mehnod an chapter (Deut. 30:1-10).

unna ubahon di ngadandah tun luta. ²¹ Ya ilah-hin Apo Dios didah nan ibbadan holag Israel ta mipaligligatda an dumalat danen idut an nitudo' eten liblu.

²² Ya awni ta udum di algaw ya nan holag nan imbabaluyyun mihukat ay da'yu ya nan bunag an nalpuh nan adagwin babluy ya tigonda nan apa"ian nen luta ya nan dogoh an ipaholtap Apo Dios hidi. ²³ Ti nan luta ya mid mahkay hulbina ti nagabunan hi sulfur† ya ahin. Ya adi ahan mabalin hi matamman, at mi'id ah humangaw hidi an ta"on un nan holo'. Ya henen babluyyu ya umatdah nan napa"in babluy an ad Sodom ya ad Gomorrah, ya ad Admah, ya ad Zeboyim an inubah Apo Dios ti dumalat nan nidugah an bungotna.‡ ²⁴ At ta"on nan tataguh nan abablubabluy ya alyonday, Anaad ta umat hinay inat Apo Dios hinan lutada? Hay dimmatal nin hi nangipabungot ahan ay Hiya?

²⁵ Ya tobalon nan tatagu an alyonday, Oo ti nan tataguna ya agguyda inunud nan ni'tulagandan Apo Dios an Dios din a'apudah din nangekakanan didad Egypt! ²⁶ Ti nan udum an dios di nunhulbianda, ya dinayawda an din dios an agguyda dinaydayaw hidin hopapna an ipawan Apo Dios ta adida dayawon. ²⁷ At hanay dimmatal hi pa'abbungtan Apo Dios hinan tatagu eden luta, at an amin nan idut an nitudo' eten liblu ya na'at ay dida. ²⁸ Ya nidugah ahan di bumoholan Apo Dios

---

† **29:23** Hay kololna ya yellow, ya gapu ta nalakan moghob at ma'usal hinan tipiku, ya firecrackers an bumdu', ya balan di paltug. Ya mun'agub di hunghungna. ‡ **29:23** Gen. 19:24-25.

hinan tataguna, at numpakakna didan amin eden lutada ta nun'iwa'atna didah nan numbino'ob'on an luta an hiyah ne han wadandad ugwan.

²⁹ Ya waday udum an adi tu'u pa"innila ti hi Apo Dios ya anggay di nanginnila. Mu wadaday impa'innilanan ditu'u, ya nan imbabaluy tu'u, ya nan a'apu tu'u ta unudon tu'uh enggana.”

30

Hay Dumalat hi Pumhodan ya Awagahan

¹ Ya intuluy Moses an himmapit an inalinay, “Ya hi awni ta ma'at ay da'yu daten inali' an mawagahan ayu unu ma'idutan ayu ya manomnomyu nan umayanyuh nan malgom an babluy an pangywa'atan Apo Dios ay da'yu. ² Ya gulat ta da'yu ya nan holagyu ya pohdonyun mumbanggad ay Apo Dios at igongahanyun amin nan alyona an hiyah ne nan immandal'un da'yud ugwan an algaw. At ihamadyun igongahan an Hiya ahan di nonomnomyuh nitaguanyu. ³ At hi Apo Dios ya banggadon da'yu ta ma'amung ayun amin an malpu ayuh nan numbino'ob'on an babluy an pangywa'atanan da'yu, ya hom'on da'yu, at pumhod goh di nitaguanyu. ⁴ Ya ta"on un pa"adagwi an wah nan pingit di lutay iwa'atanyu ya amungon damdama da'yun Apo Dios, at awiton da'yu ⁵ ta ibanggad da'yuh nan lutan nunhituwan din a'apuy ta da'yuy mamoltan. At ipaphodnay aaty ta pumhod ayu ta dumo'do'ol di holagyu ya un din holag nan

a'apuyu. ⁶ Ya ipaphod Apo Dios di punnomno-manyu ya nan punnomnoman di holagyu* ta way atonyun mamhod ay Apo Dios hi an amin hi nomnom ya nitaguanyu. At umannung an minaynayun di pi'hituwanyun ne han luta. ⁷ Ya daten idut ya itolman Apo Dios hinan binuhulyu, ya nan mamohol ay da'yu, ya nan mangipaligligat ay da'yu. ⁸ At mumbangngad ayuh nan babluyyu, ya unudonyu mahkay nan Hapit Apo Dios, at atonyun amin nan Uldinan immandal'un da'yud ugwan an algaw. ⁹ Ya ipapto' da'yun Apo Dios an Apu tu'u ta an amin nan ihabalyu ya pumhod ya dumo'ol, ya ta'on nan holagyu ya nan holag di a'animalyu. At umamlong mahkay hi Apo Dios ta ipa'adangyan da'yu an umat hidin im-mamlonganang nangipa'adangyan hidin a'apuyuh penghana. ¹⁰ At mahapul an donglonyu nan hapiton Apo Dios, ya adiyu al'alliwan an amin nan inyuldinan nitudo' eten Liblun di Uldin. Ya mahapul an mumbangngad ayun Apo Dios ta Hiya ahan di nonommonyuh nitaguanyu.

¹¹ Ti daten Uldin an immandal'un da'yud ugwan ya adi naligat hi unudon. Ya adiyu alyon hi unyu adi abalihan an mangat. ¹² Ti bo'on ad dayay wadana, at adiyu alyon di, Hay munti'id an umuy mangngal ta idadyuda ta iyalinan ditu'u ta donglon tu'u ya aton tu'u? ¹³ Unu wah dih dammang nan pingit di baybay ta alyonyu goh di, Hay bumad'ang eten baybay ta hiyay umuy

---

* **30:6** Hay immannung an inalinah tu ya "paddungnay kugiton Apo Dios nan punnomnoman ya nan punnomnoman di holagyu." Bahaom goh nan footnote di Deut. 10:16.

mangngal hi dammangna ta iyalinan ditu'u ta donglon tu'u ya inunud tu'u? ¹⁴ Mu adi umat hina ti wagwadan da'yu nan Hapit Apo Dios ti wah nan timidyu ya nan nomnomyu ta way atonyun mangunud.†

¹⁵ Ya ad ugwan an algaw ya pumpilio' da'yuh pohdonyuh un hay pi'taguanyu ya umadangananyu, unu hay atayanyu ya punholholtapanyu. ¹⁶ At hiyanan immandal'un da'yud ugwan an algaw an hi Apo Dios di pohpohdonyu, ya iyunnudyuh nan pangatna, ya unudonyun amin nan inyuldina, at matagu ayu, ya dumo'ol ayu. Ti wagahan da'yun Apo Dios enen lutan umuyyu hakupon.

¹⁷ Mu gulat ta du'gonyuh Apo Dios ti adiyu igongahan nan alyona ta haggungonyu nan nob'on an dios ta dayawonyu ya itamuanyu ¹⁸ ya ten padana' da'yud ugwan an ma'ubah ayu ta adi madnoy di pi'taguanyuh nan lutan wah dammang di Wangwang an Jordan an bad'angonyu ta umuyyu hakupon. ¹⁹ Ya ibaga' hinan wad abuniyan ya nan wah tun luta ta diday mun'ihitgih nan pot'onnyuh un nan pi'taguanyu unu hay atayanyu, unu hay awagahanyu unu nan idut Apo Dios ay da'yu. At hay maphod hi pot'onnyu ya nan pi'taguan ta mi'tagu ayu ya nan imbabaluyyu! ²⁰ At pohpohdonyuh Apo Dios, ya igongahanyuy alyona, ya un'unnud ayun Hiya ti Hiyay dumalat hi ataguanyu, ya Hiyay mangipa'adu"oy hi pi'taguanyuh nan lutan din intulagnah din o'ommodyu an da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob an idatnan da'yu.”

---

† **30:14** Rom. 10:6-8.

31

Hay Ihukatan Joshua ay Moses

¹ Ya immuy hi Moses an ni'hapit hinan holag Israel, ² ya inalinan diday,* “Ha"in ya ten nungingahut ya han ba'intiy tawon'ud ugwan an algaw, at nala'aya', ya mid olog'un mangipangulun da'yu. Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, Adim bad'angon nan Wangwang an Jordan.†

³ Mu hi Apo Dios di mangipangpangulun da'yu ya un ayu mangunud ta Hiyay mumpamatoy hinan tatagun numpunhituh nan babluy ta way atonyun manakup hinan luta. Ya hi Joshua goh di mangipangpang'un da'yu an bumad'ang ti hiyah ne tuwali din inalin Apo Dios.‡ ⁴ Ya hi Apo Dios di mumpamatoy hinan tatagu an umat hidin nangabakana ay da Sihon ay Og an a'alín nan holag Amor ti numpa"ina goh nan babluyda.§ ⁵ Ya pangabakon da'yun Hiya, at atonyun dida nan immandal'un da'yu. ⁶ Tumulid ayu, ya adi ayu mun'og'ogon, ya adi ayu tuma'ot ay dida ti hi Apo Dios ya wagwadan da'yu, at adi da'yu taynan, ya adi da'yu inganuy.”*

⁷ Ya hidin nalpah hana ya impa'ayag Moses hi Joshua, ya inahangnah nan do'ol an tatagun holag Israel, ya inalinan hiyah,† “Tumulid'a, ya adi'a mun'og'ogon ti he"ay mangiyuy hitun tatagun

---

* **31:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta han tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya te"an di miyapitun mensahena (Deut. 31:1-6). † **31:2** Num. 20:12. ‡ **31:3** Num. 27:18-21. § **31:4** Num. 21:21-35. * **31:6** Heb. 13:6. † **31:7** Hiyah te ya te"an di miyawalun mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:7-8).

umuy mamloh hinan lutan din intulag Apo Dios hidin o'ommodyu an idatnan dida, ya iyatammu dida ta diday ad banoh. ⁸ At hi Apo Dios di mangipangpang'un da'yu, at mimitnud ay he"a, at badangan da'a, ya adi da'yu inganuy, at adi'a tuma'ot, ya adi'a numanomnom!"

Nan Uldin ya Mahapul an Gun Mibahah nan Gun Miyapitun Tawon

⁹ Ya intudo' Moses daten Uldin Apo Dios, ya indatnah nan papadin holag Levi an manalimun hinan Kahon an Nittuwan di Nitud'an nan Uldin Apo Dios, ya indatna goh hinan a'ap'apun nan holag Israel.‡ ¹⁰ Ya immandal Moses ay didan alyonay,§ “Hay angunuh nan miyamiyapitun tawon an ma'alih Behtan di A'ab'abbung ya hiyah ne goh di pangaliwanyuh nan impa'utangyu. ¹¹ Ya ibahayu daten Uldin hinan holag Israel hinan gutud di aliandan mundayaw ay Apo Dios hinan ohan lugal an pento'nah pundayawanyun Hiya.

---

‡ **31:9** Hay ugalin nan tataguh din penghanah un way ni'tulaganda ya iwallengday ohah nan nitudo' an ni'tulagandah nan lugal hi awadan nan bululdah nan timpluda ta titiggon anu nan bululdah un way mangibahhaw an mangunud hinan ituduna. Hiyaat un immandal Moses ta miwallang nan Uldin hi awadan nan Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios ta okod hi Apo Dios an mannig hinan ma'ma'at (Deut. 31:26). Ya nan mi'tulag ya wada goh di midat ay didah nan nitudo', at hiyaat un hinapul Apo Dios nan nitudo' an bagina ti Hiyay ohan ni'tulag hinan Hudyu, at mahapul an midelloh ay Hiyah nan Kahon an ay trononah tun luta. Mu nan bagin di Hudyu ya wadah nan papadi, ya wada goh hinan ap'apuda an umat ay Joshua. § **31:10** Hiyah te ya te'an di miyahiyam an mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:10-13).

¹² Ya ayaganyu nan linala'i, ya binabai, ya nan bunag an ni'hituh nan babluyyu ta donglonda ya innilaonday aatna, at e'gonandah Apo Dios an Apuyu, at ihamaddan mangat hinan itudun nan Uldin. ¹³ Ya henen ma'at ya ta way aton nan imbabaluyyu an agguy nangngol hinan Uldin an mangngol, at la'tot ya ita'otdah Apo Dios hi eng-ganah unda mi'taguh nan lutan umuyyu hakupon hinan pangngel nan Wangwang an Jordan.”

Hay Angunuh hi Inyuldin Apo Dios ay Moses

¹⁴ Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Na'uy an magadyuh di atayam. At ayagam hi Joshua, ya immuy ayun duwah nan Tuldan Abung ta ibaga' di atona.” At immuy da Moses ay Joshua, ya timma'dogdah di.

¹⁵ Ya numpattig hi Apo Dios an umat hinan bunut an nahaha"ad hinan pantaw di Tuldan Abung. ¹⁶ Ya inalin Apo Dios ay Moses di, “Magadyuh di atayam, at middum'a mahkay hinan o'ommodmu. At hi awni ya du'gona' hinan tatagu ti adida unudon nan intulag'un dida! Ti dayawonda nan bulul an dayawon nan tataguh nan lutan umuyda hakupon! ¹⁷ Ya heden algaw an pangatanda ya bumungota' ay dida, ya inganuy'u dida. Ya adia' mumpatpattig ay dida, ya ma'ubahda. Ya do'ol di atata'ot an nappuhin ma'at ay dida, ya holtaponday do'ol hi ligat. Ya heden algaw an a'atana ya alyonday, Manu ay ma'at daten nappuhin ditu'u ti mi'id hi Apo Dios ay ditu'u! ¹⁸ Ya heden algaw ya du'go' dida ti dumalat nan nappuhin inatda ti hinaggungda nan nat'on an dios!

19 At itudo'muh ten kanta, ya intudum hinan tatagun holag Israel, ya impikantam ay dida ta heten kantay mangihtiguh aatyun holag Israel. 20 Ti hi awnih dumatngandah nan babluy an din intulag'uh nan o'ommodityuh idat'u an ma"almuy mihabal at do'ol di ma'an ta onondan amin di pohdonda, at tumabada, mu haggungonday nat'on an dios ta hiyay dayawonda, ya Ha"iin at goh di pahiwonda, ya ibahhawda nan itulag'un dida, 21 ya hi awni ta do'ol di nappuhih ma'at ay dida ta munligatda at heten kantay mangipa'innila ya mangihtigu ay dida. Ya adi al'alliwan nan holagdah ten kanta. Ya i'innila' di ninonomnomdah atondad ugwan an ta"on un'u aggyu indatong didah nan luta an intulag'u.”

22 At henen algaw ya intudo' Moses henen kanta, ya intudunah nan holag Israel.

23 Ya tinugun Apo Dios hi Joshua an hina' Nun, ya inalinay,* “Tumulid'a, ya adi'a mun'og'ogon ti mimidduma' ay he"a ta he"ay mangitnud hinan holag Israel an umuy hinan babluy an din intulag'uh idat'un dida.”

24 Ya unat goh lempah Moses an intudo' an amin tun Uldin Apo Dios hitun liblu 25 ya minandal Moses nan papadin holag Levi an manalimun hinan Kahon an Nittuwan nan Nitud'an di Uldin an Tulag Apo Dios ay dida, 26 ya alyonay,† “Alanyuh

---

* **31:23** Hiyah te ya te"an di miyapulun mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:23). Ya heten mensahey pa'ahho'ho'dod an mensahena. † **31:26** Hete ya miyapulu ta han ohan mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy (Deut. 31:24-29).

ten liblun nitud'an nan udumnan Uldin, ya indelohyuh nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta mitalepon hidi ta way mun'ihdiguh nan aatyu. ²⁷ Ti inila' di adiyu umunudan, ya inila' di analot di nomnomyu ti ad ugwan an matagua' ya adiyu unudon hi Apo Dios, at iyal'allanah unna' matoy! ²⁸ At amungonyun amin nan mumpangipangpanguluh nan ahimpahimpangapu, ya an amin nan mumpumpapto' ta ma'amungdah tun wada' ta ibaag'un dida hatu nan pohdo' an alyon ta donglonda, ya ibaga' hinan wad daya ya nan wah tun luta ta diday mun'ihdiguh nan aatdan nappuhi.‡ ²⁹ Ti inila' an awni ta matoya' at puhionyuy ugaliyu, ya du'gonyuy immandal'un da'yu. Ya udum di algaw at waday holtaponyuh ligat an dumalat nan ato'atonyun nappuhih panigan Apo Dios, at hiyay dumalat hi mangipabungot ay Hiya ti nan pangatyu.”

Nan Kantan Intudun Apo Dios ay Moses

³⁰ Ya inliwliwan Moses an nangali eden kantah nan na'a'amungan nan holag Israel ta donglonda ta nangamung napuh:§

32

¹ “Da'yun wad daya, donglonyu ta humapita',

‡ **31:28** Nan ni'tulagan hidin penghana ya mahapul di at least duwan mun'ihdigu, at nan wad daya (an nan algaw, ya bulan, ya bibittuan, ya a'anghel) ya nan wah tun lutay duwan kalahin di nun'ihdigun nen ni'tulagan Apo Dios hinan Hudyu (Deut. 30:19).

§ **31:30** Hiyah te ya te'an di miyapulu ta han duwan mensahen Moses hinan Liblu an Deuteronomy an hay aatna ya kanta (Deut. 31:30-32:47).

ya da'yun wah tun luta ya donglonyu tun alyo'.

² Nan itudtudu' ya umatdah madloh an udan,
ya nan hapit'u ya umat hi dumulnuan di holo',
ya umat goh hi udan an apu' an danumana nan pa'ahhangaw an nitanom ya holo'.

³ Ti ha'in di mangipa'innilah ngadan Apo Dios ta da'yuy mangali an na'abbagbagtuh Apo Dios!

⁴ Hiya nan ma'alih Batu an Punhi'ugan,
ya an amin nan hapitona ya mi'id mibahhaw ti an amin di pangatna ya na'ahhamad,
ya madenolan an Dios ti Hiya ya adi munlayah,
ya adi mibahhaw ti na'ahhamad ya ma'andong di pangatna.

⁵ Mu da'yu ya pinuhiyuy odolyu,
at dumalat nan pimmuhianyu ya adi da'yu ibilang hi taguna ti nahihinnu ya langkakat di pangatyun hintumagu.

⁶ At undan umat hinay ipattigyun Apo Dios an da'yun adi mangngol an ay aggy nanomnoman?
Ya undan bo'on Hiyah Amayu an nangilahhin ay da'yu ta taguna?
Ya undan bo'on Hiyay nangipahlag ay da'yu ta dimmo'ol ayuh himpangapu?

- 7 Nomnomonyu din na'na'at hidin penghana ya
din naluh an holaholag,
at mahmahanyuh nan o'ommodyu ya
nan a'ap'apu,
at ibaagday aatnah din penghana.
- 8 Ya hidin nangidatan nan na'abbagbagtun Apo
Dios hinan luta
ta banoh nan tataguh din nanguhiganah
nan tatagun holag Adam
ya iniga'igadna ta ihinan nan tatagu,
at na'apngan an amin nan imbabaluy
nan holag Israel.
- 9 Mu nan holag Jacob di inlahhin Apo Dios hi
bagina.
- 10 Ya hidin awadandah nan mapulun an mi'id
ahan ah tumaguh mitanom
ya do'ol di a'animal hi umanali,
ya inah'upana dida, ya hinalimunana dida,
ya binaliwana dida ti nabaluldan Hiya
- 11 an umat hinan pangiyadugan nan agilah
nan buyana an muntaytadyapan hinan
wadanda,
ya pinapayadnay paya'na ta wa ay ta
magah nan buya
ya hene'matnah nan paya'na ta mabali-
wanda.
- 12 Ya hi Apo Dios ya anggay di mangipapto' hinan
tataguna
an mi'id udumnah nan dios an bim-
madang.
- 13 Ya indat Apo Dios di abalinandan mangabak ta
hinakupda nan alutaluta,

- at hay intanudda ya nan bungan di nitanom hingan luta,
 ya nan danum di alig hingan daplah,
 ya nan lanan nalpuh nan mabinatu.
- 14 Ya hay udum hi intanudda ya nan gatas di baka ya gandengda,
 ya waday ma"aphod an kalniluda ya gandengdan nalpuh nan impahtultad Bashan,
 ya nan ma"aphod goh an bogah di wheat,
 ya nan munlameeh an bayahda an nalpuh nan greyp.
- 15 Mu unat goh nawadan amin di mahapul nan holag Jeshurun* ta numpangatabada ya undaat goh adi mangngol,
 ya ingnganuydah Apo Dios an nunlumun dida,
 ya din'ugda nan ay Batu an namaliw ay dida.
- 16 Ta nundayawdah nan bulul an hiyay dumalat hi pun'annilan Apo Dios,
 ya nan nappuhin ato'atoday nangi-pabungot ay Hiya.
- 17 Ya bo'on mahkay hi Apo Dios di pun'onnganda ti nan dimunyu an nan dios an aggyuy immannung!
 Daten dayawonda ya un pa'itunnun bulul an aggyuy dinayaw nan a'apudah penghana.
- 18 Ya naliwandaat goh nan ay Batu an nangidat hi itaguanda
 ya hi Apo Dios an nunlumun dida.

---

* **32:15** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahamad*, unu nan tatagun Apo Dios an nan Hudyu.

- 19 Ya unat goh tinnig Apo Dios hanan inatda ya ma'abbungot,
at din'ugna nan imbilangnah imbabaluy-
nan linala'i ya binabai.
- 20 At inalinay, Du'go' dida ta tigo' akkay di ma'at ay didah angunuhna
ti danen himpangapu ya adida dumngol,
ya mid ogondan tatagu!
- 21 Ya impa'annela' hinan nundayawandah nan bo'on nahamad an Dios,
ya impabungota' hinan aggyuda nan-
gunudan ay Ha"in.
At hay ato' ya pun'annelo' goh dida ti nan bo'on tatagu' di hiyay wagaha',
ya ipabungot'u goh dida ti nan adi mundayaw ay Ha"in an babluy di hiyay wagaha'.†
- 22 Ti nan bungot'u ya ay apuy an dumalang,
at gohbonan amin nan wah tun luta,
ya umatam hi ad dolom ta moghob nan puun di duntug.
- 23 Ihiit'un diday mahonhonod an ligat,
ya diday e'naan an amin nan pana'.
- 24 Ya mun'atoydah hinaang,
ya magbudah nan nunheglan lumahu,
ya mun'atoydah nan atata'ot an dogoh.
Ya honogo' goh nan umangob ya nan ulog an mabi'ah di habidungna ta pun'alatda dida.
- 25 Ya do'ol di mun'atoy hinan kulha an dumalat nan gubat,

---

† 32:21 Rom. 10:19.

- ya do'ol goh di mun'atoy hinan a'abung
 an dumalat di ta'otda.
 At mun'atoy nan ungunan linala'i ya bin-
 abai,
 ya mun'atoyda goh nan gogolgollang, ya
 ta'on nan nun'ala'ay.
- 26 Ya inali' di iwa'at'u didan amin hitun alutaluta
 ta aliwan nan tatagu dida,
- 27 mu adi' iyabulut an mumbagtu nan binuhulda
 ta umanladan mangalih,
 Da'miy nabagbagtu ti da'miy nangubah
 ay dida an bo'on hi Apo Dios!
- 28 At danen holag Israel ya adida matugun,
 at hiyanan mi'id ahan ah inilada.
- 29 Ya un adya nin nala'engda at innilaonday aat
 ten na'at
 ti anaad ta umangunuhna ya na'abakda!
- 30 Hay olog udot di un ohan tagun mamdug hinan
 hinlibun tagu?
 Ya hay olog udot di un duwan tagun
 mangabak hinan himpuluy gahut an
 tagu?
 Adida abalanan ti ingnganuy nan ay Batu an
 Apuda dida,
 ya din'ug goh Apo Dios dida.
- 31 Mu danen binuhul ya i'innilada an mid abali-
 nan nan diosda
 an adi umat hinan abalanan nan ay Batu
 an Dios tu'u.
- 32 Ya nappuhiy ato'atonda ti nalpudah nan holag
 di iSodom,
 ya umatdah nan bungan di greyp hi ad
 Gomorrah an mun'aklit ya buminiu.

- 33 Ya nan bayahda ya umat hinan habidung di ulog an pumatoy.
- 34 At inalin Apo Dios di,
     Hanan ato'atonda ya wagwadah nom-nom'u an adi' al'alliwan,
- 35 at iballoh'u ta gilato' dida‡ ya un madatngan di gutud di aid mahkay di bi'ahda,
     ya hiyay adatngan di algaw an apa"ianda.
     Ya hana ya ag'aga an ma'at ay dida.
- 36 At hi Apo Dios ya humalyaona nan tataguna,§
     mu hom'ona hanan baalnah unna tigon an mi'id mahkay di abalinanda,
     ya mi'id ma'angang hi nahbut unu aggyu nahbut.
- 37 At alyon Apo Dios di,
     Hay wadan nan diosyu?
     Ya hay wadan nan ay batu an pangehdolanyu
- 38 an diday nangpuh hinan taban nan ene'nongyu,
     ya nanginum hinan bayah an ene'nongyu?
     Ayaganyu dida ta umalidan mamadang ay da'yud ugwan ta diday ihi'uganyu!
- 39 At tigonyud ugwan an Ha"i in ya anggay di Dios,
     ya mi'id di udumnah dios an umat ay Ha"i in!
     Ti Ha"i in ya pumatoya',
     ya mabalin an taguo',

---

‡ 32:35 Rom. 12:19; Heb. 10:30. § 32:36 Heb. 10:30.

- ya gumuniha',
 ya mabalin an poyana',
 ya mid ah mamapap hinan ato'!
- 40 At ihapata' an alyon di,
 Ha"in ya matagua' hi enggana,
- 41 ya haito' nan humili an hanggap'u ta ete"a' an
 munhumalya
 ya mangiballoh hinan ina'inat nan bin-
 uhul'u.
 Ya boholo' nan tagun mamohol ay Ha"in.
- 42 At nan pana' ya umugtul hinan dalan nan
 nun'apatoy ya nan nun'akaphul,
 ya nan hanggap'uy mumpamangwah hi-
 nan ulun nan ap'apudan mangitulid
 an mangubat ay Ha"in.
- 43 At da'yun tatagu ya middum ayun mi'yamlong
 hinan tatagun Apo Dios,*
 ya maphod hi un dayawon goh an amin
 di a'anghel Hiya†
 ti Hiya ya iyawitna nan pamatayandah nan
 babaalna,
 ya iballohnay pangipaligligatandan dida,
 at ipaphodnay tataguna ya nan lutada!"
- 44 At intudun da Moses ay Joshua an hina'
 Nun heten kantah nan tatagun holag Israel ta
 dengngolda.

Hay Angunuh hi Inalin Moses

45 Ya unat goh lempah Moses an intudun amin
 daten kantah nan holag Israel 46 ya inalinay,

* 32:43 Rom. 15:10. † 32:43 Heb. 1:6.

“Thamadyun mangunud an amin eten Uldin an in-tudu' ay da'yud ugwan an algaw. Ya ituduyu goh hinan imbabaluyyu ta way atondan mangihamad an mangunud hi an amin hinan Uldin. ⁴⁷ Ti heten mitudtudun da'yu ya bo'on un hapit ya anggay ti hiyay dumalat hi pi'taguanyu! Ti unudonyu ay at madnoy di pi'taguanyuh nan babluy an magadyuh hakuponyu an wah nan pangngel di Wangwang an Jordan.”

⁴⁸ Ya henen algaw goh ya inalin Apo Dios ay Moses di, ⁴⁹ “Munti'id'ah nan aduntuduntug ad Abarim ta nangamung hinan Duntug an Nebo an lutan di iMoab an wah pangngel nan siudad ad Jericho, ya inamangmu nan lutah ad Canaan an hiyah ne idat'uh nan tatagun holag Israel ta bagida. ⁵⁰ Ya heden duntug an umayam di hiyay atayam ta middum'ah din o'ommodmu an umat hi natayan agim an hi Aaron hidih nan Duntug an Hor.‡ ⁵¹ Ya manu ay umat hinay ma'at ti nan numbaholam hi agguymu nangipat-tigan hinan hinagang nan tatagun holag Israel an Ha" in ya me'gonana' hidin awadanyuh nan danum hidih ad Meribah an neheggon hinan munisipyud Kadesh hinan Mapulun an Zin. § ⁵² Mu tigom ti amangom ya anggay nan luta an adagwi, mu adi'a umatam enen idat'uh nan tatagun holag Israel.”*

---

‡ **32:50** Num. 20:22-29. § **32:51** Num. 20:1-13. * **32:52** Mu immatam dandamah Moses ad Canaan hidin amatagun Jesus (Mat. 17:1-13; Mk. 9:2-13; Lk. 9:28-36), ya awniat wada goh nin hi pidwah nan Punligatan di Tataguh un hiyay ohan mun'ih Tigu (Rev. 11:1-12)!

33

Hay Nungwagahan Moses hinan Holag Israel

¹ Ya winagahan Moses an baal Apo Dios nan holag Israel ya un matoy ² an inalinay:*

“Hi Apo Dios ya immalih nan Duntug an Sinai,

ya bimmuhu' an ay potang hinan Duntug an Seir

ta benenangan ditu'uh engganah nan Duntug an Paran,

ya linibuda nan a'anghelna an niddum ay Hiya,

ya waday humilin ay apuy an dumaladalong hinan appit di agwan di ngamayna.

³ Ya hi Apo Dios ya pa'appohpohdona ahan nan tataguna an dida nan me'gonan,

ya na'amungdah nan way hu'ina ta dayawonda Hiya

ya ta nundongoldah nan hapitona.

⁴ Hi Moses ya indatna nan Uldin an hiyah ne din gun nipabnoh

hinan holag Jacob hidin na'amunganda,

⁵ at hi Apo Dios di nun'alih nan iJeshurun[†]

an didana *nan nahamad* an holag Israel

hidin na'amungandan amin an a'ap'apu ya nan ahimpahimpangapun holag Israel.”

Nan Holag Reuben

---

* **33:2** Hinan Liblu an Deuteronomy ya waday himpulu ta han tulun mensahen Moses, ya hiyah te ya angunuhna (Deut. 33:1-29).

† **33:5** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahamad*, unu nan tatagun Apo Dios an nan holag Israel.

⁶ Ya waday intudun Moses hi aat Reuben an inalinay,
 “Ya maphod hi un minaynayun nan holag Reuben
 ta adi ma'ubah an ta'on hi un nahnot di uyapda.”

Nan Holag Judah

⁷ Ya hiyah te wagah hinan holag Judah an alyonay,
 “Apu, donglom nan pumpabadangan nan holag Judah
 ta ibangngadmu didah nan ni'babluyanda tuwali.
 Ya idatmuy bi'ahda ta abalinandan mamaliw hi odolda,
 mu He"ay bumadang damdamah nan pi'buhulanda.”

Nan Holag Levi

⁸ Ya hay hinapitnah ma'at hi holag Levi ya alyonay,
 “He"a, Apo Dios, nan Thummim ya Urim‡
 an idatmuh nan na'na'unnud an holag Levi.
 Ya *tinapngam* didah did Massah§

---

‡ **33:8** Mid mapto' ya hanan Thummim ya Urim ya duwan batu an waday nihelhel hinan ohah *Oo*, ya *Adi* hinan oha. Ya hay pangusalanda ya gulat ta waday aggyuda inila at munhanhan nan Nabagtun Padin Apo Dios ta okod Hiyah pambalna, ya la'tot ya innalnay ohan batu an nittuh tibung ta tigonay tobalna. Heten duwan batu ya nihinah nan lubung nan Nabagtun Padi (Ex. 28:30).

§ **33:8** Hay pohdonan ibaga ya *tapngan* (Ex. 17:1-7).

- ti hinamadmuy *nangamuyuandah* aat
 nan danum hidid Meribah.*
- 9 Ya na'na'unnuddah nan Hapitmu,
 ya inatdan amin nan intudum ay dida, at
 hiyanan
 mi'id ah inatdan immuy nangidungaw hinan
 o'ommodda, ya nan a'agida,
 ya ta"on nan imbabaluyda ta halimunan
 dida.†
- 10 Ya intududa nan Uldinmuh nan holag Jacob an
 hi Israel di ohah ngadana,
 ya genhobda nan incense hinan
 awadam,
 ya ene'nongda nan na'imul an Onong an
 Moghob hinan pun'onngan ay He"a.
- 11 At wagaham, Apo Dios, di tamuda ta nan
 ato'atonday mangipa'amlong ay He"a,
 ya pungkumhum di alakan nan mi'buhul
 ya nan mamohol ay dida
 ta adida mahkay ipidpidwan mi'buhul ay
 dida.”

Nan Holag Benjamin

- 12 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Ben-
 jamin ya alyonay,
 “Dida ahan nan pa'appohpohdon Apo
 Dios,
 at mi'id al'alín didah nan punhituwanda
 ti hahalimunan Apo Dios didah abigabi-
 gat ti wagwada Hiyan dida.”

Nan Holag Joseph

---

* **33:8** Hay pohdonan ibaga ya *amuyu* (Ex. 17:1-7). † **33:9** Ex. 32:26-29.

13 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Joseph ya alyonay,

“Wagahan Apo Dios nan lutadah nan ma"aphod an malpud daya an udan ya nan danum an malpuh nan luta an obob.

14 Ya pumtang, at pumhod ahan di ibungada ta binulan ya ma"aphod di bungadah mapugah.

15 Ya nan bungan nan malpuh nitanom hinan aduntuduntug ya nunheglan ma"aphodda, ya adi mapmappuh nan bungan ma'alah nan dudunduntug.

16 Ya ma"aphod ahan di bungan nan nitanom hinan payaw,

ya nunheglan do'ol ahan ti hiyah ne homo' an inyabulut nan himmapit hidin way dumaladalang an ayiw.‡

At daten wagah ya mipa'annung hinan holag Joseph,

ya hi Joseph ya hiya din inlahhin nan a'aginah nun'ap'apu.

17 Ya umatdah nan hopap di ni'lum an manilhig an bakan diday dumalat hi ipabagtuan Apo Dios.

Ya nan bi'ahda ya umat hi bi'ah di ha'gud di manilhig an bakah inalahan ta pangabakdah nan abablubabluy hitun luta.

Ya dida ahan nan linibu an holag Manasseh ya nan himpuluy libun holag Ephraim.”

‡ 33:16 Hi Apo Dios (Ex. 3:2).

Nan Holag da Zebulun ay Issachar

18 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Zebulun ya nan holag Issachar ya alyonay,

“Da'yun holag Zebulun ya omong'ongngol di pungkumilduanyuh nan pumbaatanyu,

ya umat goh ay da'yun holag Issachar hinan tamuyuh nan nunhituwanyu.

19 Ya ayaganda nan tataguh nan duntug ta hidiy pun'onngandah nan me'nong ay Apo Dios an dumalat nan umadanganandah nan ma'alah nan baybay ya nan nabalul an gina'un ma'alah nan luta.”

Nan Holag Gad

20 Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Gad ya alyonay,

“Mipabagbagtu nan nangipadamunah nan lutan Gad!

Ti umatdah nan layon an un munhohhood hidi ta un himbumagga ya dempapna nan tigona,

ya numbi" inay ngamayna ya uluna.

21 Ya nan hopap di lutan hakuponda ya hiyay bagida ti hiyay bingay di ohan a'ap'apu, at hiyanan hiyay midat ay dida.

Ya hay a'amungan nan ahimpahimpampun an holag Israel ya middumdan didan mangameh hinan iCanaan

ti hiyah ne planun Apo Dios hi ma'at.”§

Nan Holag Dan

²² Ya hay hinapitnah ma'at hinan holag Dan ya alyonay,

“Nan holag Dan ya umatdah nan uyaw an layon
ya un himbumagga ya lumattu' an malpuh ad Bashan.”

Nan Holag Naphtali

²³ Ya hay hinapitnah aat Naphtali ya alyonay,
“Da'yun holag Naphtali ya nidugah di pun'amlonganyuh
nan mun'aphod an wagah an idat Apo Dios ay da'yu.

Nan lutan banohyu ya damuna an mete"ah nan immapit hi agwan
ta engganah nan way Lobong an Galilee.”

Nan Holag Asher

²⁴ Ya hay hinapit Moses hi ma'at hinan holag Asher ya alyonay,

“Mawagahan nan holag Asher ta dumo'olda,
ya dida ni' ahan di pa'appopohdon nan i'ibbadan holag Israel,
ya dumo'ol ni' di bungan di oliboda ta way miyammah lana.

²⁵ Nan babluyyu ya mihamad an ma'allup

---

§ **33:21** Hay pohdonan hapiton ya ipa'innilan Moses an middum nan holag Gad an bumad'ang hinan Wangwang an Jordan ta badanganda nan i'ibbadan himpampun an mangameh hinan iCanaan ta adida ma'angang hinan lutah appit hi buhu'an di algaw (Josh. 3:12-13; 22:1-4).

an hay pantawna ya gumo' ya gambang
ta hiyay baliwyu,
ya nan bi'ahyu ya mi'la"ayan ay da'yu."

An Amin an Holag Jacob

- 26 Ya inalin goh Moses di,
"Ya mi'id ahan ah nipaddung hinan Apo
Dios di ijeshurun*
ti wagwah dih ad daya an middum hinan
bunut an umalin mamadang ay da'yu!
- 27 Hi Apo Dios ya wagwada tuwali an Hiyay
ihi'uganyu,
ya adi mapogpog di bi'ahna,
at punduluna ya ipalayawna nan mi'buhul ay
da'yun alyondan da'yuy,
Aminonyu didan pumpatoy!
- 28 At hay aatna mahkay ya mid al'alih pi'taguan
nan holag Jacob,
at mahalimunan nan luta ta pumhod nan
mihabal,
at dumo'ol di bungadah ma'an,
ya miyammah bayah ti gunna ipa'udan
ad daya.
- 29 At umamlong ayun holag Israel ti mi'id di
udumnah holag
hi umat ay da'yun imbaliw Apo Dios!
Ti hi Apo Dios ya ay paddungnay Hiyay
hapiawyu ya hanggapyu ta way atonyun
umabak.
Ya umalida ay nan mi'buhul ay da'yu ya
umadapdan mumpahmo' ay da'yu,
mu unyuat goh pun'igatin dida."

---

* **33:26** Bahaom nan footnote di Deut. 33:5 ta innilaom di aatna.

34

*Hay Natayan Moses**

¹ Ya unat goh nalpah an inalin Moses dane ya nakak hinan nundotal an immapalandah ad Moab, at tini'idna nan Duntug an Nebo ta lim-mamag hinan Duntug an Pisgah an dammang ad Jericho. At hidiy nangipa'amangan Apo Dios ay hiya an amin hinan babluy an mete"ah nan babluy ad Gilead ta nangamung nan pingit di babluy ad Dan. ² Ya intudun goh Apo Dios nan lutan hakupon di holag Naphtali, ya nan hakupon di holag Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya ta'on nan midat hinan holag Judah an nilagat nan pingit di Baybay an Mediterranean. ³ Ya intudun goh Apo Dios ay hiya nan babluy ad Negev ya nan nundotal an babluy ad Jericho an nan babluy an do'ol di palma ta nangamung ad Zoar. ⁴ Ya inalin Apo Dios ay Moses di, "Hiyanay babluy an intulag'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob hi idat'uh nan holagda. Ya ten impa'amang'un he"a, mu adi'a umatam hidi."

⁵ At hi Moses an baal Apo Dios ya hidid Moab di natayana an hiyah ne din inalin Apo Dios ay hiyah ma'at.† ⁶ At impilubu'nah Moses hinan nundotal ad Moab an dammang ad Beth Peor,

---

* **34:** Kulugon tu'u an hi Moses di nangitudo' eten leman liblun ma'alih Pentateuch an nan Genesis, ya Exodus, ya Leviticus, ya Numbers, ya Deuteronomy. Mu gulat ta umat hinay na'at at hay inatna mah an nangitudo' hi aat ten ulgud hidin natayana? Mid mapto' ya wada goh di nangdum an hi Joshua, ya hiya goh di nangitudo' hinan udumnat aat Moses an umat hinan nitudo' hi Num. 12:3. † **34:5** Mid mapto' ya na'at hidin 1405 B.C.

mu engganad ugwan ya mi'id ah nanginnilah wadan di nilubu'ana.‡ ⁷ Ya hay tawon Moses hidin natayana ya hinggahut ta ba'inti, mu agguy nayay di bi'ahna, ya agguy naluman an mabi'ah di pannigna. ⁸ Ya heden natayana ya inibilan nan holag Israel hi himbulan hidih nan nundotal hi ad Moab hinan immapalanda.

⁹ Ya hi Joshua an imbaluy Nun ya ongol di abalinanan numpapto' ti hiyay pento' Moses hi mihukat ay hiya, at eneh'anay ngamaynah ulun Joshua. Ya un'unnudda nan tatagu ay Joshua, ya inunudda goh an amin nan Uldin Apo Dios an immandal Moses.

¹⁰ Mu an amin nan propetan Apo Dios hi ad Israel ya mi'id ah ohah umat ay Moses. Ti hi Moses ya anggay di ni'haggangan ay Apo Dios.

¹¹ Ya hiyay nangipa'atanah nan umipanoh'a an umat hidin gunna impattig hinan alih ad Egypt, § ya nan a'ap'apuh di, ya an amin nan tatagu. ¹² Ya mi'id goh di udum hi propetah nangat hinan ina'inat Moses an gun tinnig nan holag Israel an nidugah an umipata'ot.

---

‡ **34:6** Wada goh di na'at hi odol Moses eten timpu, at bahaom nan Jude 1:9 ta innilaom di aatna. § **34:11** Mid mapto' ya nan Alin hi Pharaoh an hi Amunhotep II (1448-1411 B.C.).

cxxxix

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2021-02-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d